

Istraživanje 1

Uvodno istraživanje

Uvod

O istraživanju humanitarnog prava - IHP

ŠTA JE IHP?

Istraživanje humanitarnog prava (IHP) je međunarodni obrazovni program **za mlade ljude od 13 do 18 godina**. Osnovni cilj programa je da adolescenti usvoje osnovne norme i principe međunarodnog humanitarnog prava (MHP), prava koje ima za cilj da zaštiti ljudske živote i dostojanstvo u vreme oružanog sukoba, te da umanjí patnje i razaranja koja proističu iz rata. Kako je oružani sukob zapravo najekstremnija situacija nasilja, kroz istraživanje humanitarnog prava se mladi podstiču na razumevanje konflikta u širem smislu, njegovih posledica, prava i odgovornosti pojedinca, i humanitarno angažovanje u svakodnevnom životu.

ZBOG ČEGA SE BAVITI IHP-om

- ▶ Različite forme nasilja, uključujući i oružane sukobe, veoma su izražene u savremenom svetu i praktično svim društvima, direktno pogađajući mlade ljude
- ▶ Mladi ljudi su konstantno izloženi kako medijskom pokrivanju nasilja tako i proizvodima za „zabavu“ u kojima je prisutno nasilje
- ▶ Postojanje i poštovanje pravila u situacijama nasilja bilo je prisutno u svim društvima i svim vremenima – spoznaja o njima pomaže razumevanju regulatornih mehanizama potrebnih za suživot sa grupama drugačijim od sopstvene
- ▶ U post-konfliktnim društvima i u vremenima društvene obnove istraživanje ovih normi i principa ima smirujući i pomirujući efekat
- ▶ Sve zemlje sveta obavezane su na poštovanje osnovnih normi humanitarnog prava kao i na informisanje svojim građana o njima – time je upoznavanje sa njima deo obrazovanja savremenog građanina

CILJEVI IHP-a

- ▶ Upoznavanje sa međunarodnim humanitarnim pravom i humanitarnim normama, kao i razvijanje svesti o neophodnosti zaštite najugroženijih delova stanovništva i ograničavanja patnji u vreme oružanih sukoba i u situacijama nasilja
- ▶ Razvijanje sposobnosti da se situacije sukoba sagledaju iz humanitarne perspektive, koja u centar analize stavlja poštovanje ljudskog života i dostojanstva
- ▶ Razumevanje potencijalne kompleksnosti preduzimanja humanitarne akcije i primene humanitarnog prava
- ▶ Podsticanje interesovanja i osećaja odgovornosti za zbivanja na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou
- ▶ Podsticanje aktivnog učestvovanja u humanitarnim akcijama zajednice

METODOLOGIJA I VEŠTINE

Interaktivne nastavne metode i radioničarske tehnike IHP-a doprinose jačanju mnogih akademskih i životnih veština kao što su komunikacija, izražavanje neslaganja uz dužno poštovanje, zaključivanje, istraživanje, timski rad, rešavanje problema, kritičko razmišljanje...

TEME

- Uvodno istraživanje
- Uloga pojedinca – šta posmatrač može da učini da bi zaštitio život i ljudsko dostojanstvo
- Humanitarni postupak - složenost, dilema, socijalni pritisak

Uvod

O istraživanju humanitarnog prava - IHP

- Osnove međunarodnog humanitarnog prava i odnos humanitarnog prava i ljudskih prava
- Kodeksi tokom svetske istorije i primeri iz istorije Srbije
- Odgovornost za poštovanje međunarodnog humanitarnog prava
- Razlozi za suočavanje sa kršenjima MHP-a i načini na koje se prema kršenjima može odnositi
- Sudovi za ratne zločine
- Etika humanitarne akcije
- (Deca vojnici)

NASTAVNI MATERIJALI

Ovaj priručnik za istraživanje humanitarnog prava sadrži predlog nastavnicima za planiranje i izvođenje časa, kao i obilje materijala koje nastavnici mogu da koriste. Deo ovog materijala priložen je samo u cilju podrške nastavnicima da više saznaju o temi kojom se bave, dok je deo predložen kao prilozi koji nastavnicima mogu da olakšaju praktično izvođenje radionica.

Značajno je napomenuti da su segmenti pod nazivom „Aktivnosti u nekoliko koraka“ predlog za moguće strukturiranje časa, te da nastavnik ima potpunu slobodu da ga prilagođava u skladu sa svojim potrebama i okolnostima.

Pored ovoga priručnika, nastavnicima stoje na raspolaganju:

- *Vodič kroz međunarodno humanitarno pravo*
- *Susret sa jakim emocijama – vodič za primenu istraživanja humanitarnog prava*
- *Video prilozi uz istraživanje humanitarnog prava*
- *Video prilozi Primeri čojstva*
- *Metodološki vodič*
- *Odgovori na pitanja o međunarodnom humanitarnom pravu*

Osnovne materijale za istraživanje humanitarnog prava pripremio je Međunarodni komitet Crvenog krsta, u saradnji sa Centrom za razvoj obrazovanja (Education Development Centre, EDC). Po uputstvima Ministarstva prosvete Republike Srbije, materijale je za primenu u našoj zemlji adaptirala članice Grupe MOST: Danijela Petrović, Biljana Popović, Dragana Ilić i Marija Krivačić, koje su i autorke knjige *Susret sa jakim emocijama*. Profesor dr Vesna Knežević-Predić i njeni saradnici iz Centra za MHP Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Miloš Hrnjaz i Tatjana Milić, sačinili su *Vodič kroz humanitarno pravo*. Osnovno istraživanje o tradiciji poštovanja humanitarnog prava na našem području sproveo je major VS Goran Milošević, a priloge *Primeri čojstva* uobličili su istoričar dr Predrag Marković sa stručne, Snežana Čelić sa pripovedačke, i režiser Živojin Čelić sa umetničke strane. Doprinos konačnoj verziji priručnika dale su i savetnice Ministarstva prosvete Jelica Ristić-Ćirović i Biljana Stojanović, kao i Saša Avram i Sanja Drezgic-Ostojić, rukovodioci programa IHP-a u Crvenom krstu Srbije, i grupa nastavnika predmeta građanskog vaspitanja, volontera Crvenog krsta Srbije, sa dragocenim iskustvom u primeni IHP-a sa učenicima.

Istraživanje 1

Uvodno istraživanje

Prvi čas se ostvaruje kroz radioničarski rad primenom interaktivnih i istraživačkih metoda rada na temu međunarodnog humanitarnog prava (MHP), odnosa prema ratu, razlozima za postojanje pravila u ratu i pokušajima da se umanju patnja ljudi koju rat prouzrokuje. Tokom radioničarskog rada voditelj ukazuje na ulogu Međunarodnog komiteta Crvenog krsta i nacionalnog društva Crvenog krsta (Crveni krst Srbije).

Ciljevi

- Izdvajanje ljudskog dostojanstva kao jedne od centralnih tema MHP
- Istraživanje odnosa učenika prema ratu i poimanje razloga postojanja MHP-a
- Ukazivanje na složenost i potrebu za postojanjem MHP-a
- Uočavanje činjenice da nema lakih odgovora na mnoga pitanja iz ove oblasti

Materijal

- Prilog: „O naporima da se rat proglašeni nezakonitim“
 - Prilog za nastavnike: „Primer klasifikacije asocijacija na reč rat“
 - Prilog za nastavnike: „Vodič kroz MHP“
-

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA

Prvi korak: Na samom početku radionice voditelj uvodi temu međunarodnog humanitarnog prava kao koncepta usko povezanog sa ratnim sukobima.

Voditelj naglas izgovara reč RAT i poziva učenike da slobodno iskažu svoju asocijaciju na reč **rat**. Sve asocijacije voditelj zapisuje (na tabli ili velikom pak-papiru) razvrstavajući ih u tri kolone prema kriterijumima koji nisu zapisani na tabli, ali se voditelj prilikom razvrstavanja njima rukovodi:

- ugroženost života
- ugroženost i života i ljudskog dostojanstva
- ugroženost ljudskog dostojanstva

NAPOMENA VODITELJU:

Ponekad se pojavljuju asocijacije koje se ne odnose direktno na ljudsku patnju, kao npr. pobjeda, hrabrost, junaštvo, ratni drug... Takve asocijacije voditelj ne izbegava, već ih zapisuje sa strane. Po završetku davanja asocijacija voditelj im se vraća, uz komentar da se i ovakve asocijacije mogu javiti uz reč rat, ali da su preovlađujuće asocijacije koje se odnose na ljudsku patnju i stradanje. Jedan primer kako se asocijacije mogu klasifikovati, nalazi se u Prilogu za voditelje.

Po završetku izlistavanja asocijacija, voditelj iščitava jednu po jednu kolonu ispisanih asocijacija, i traži od učenika da za svaku kolonu pronađu zajednički imenitelj, tj. kriterijume koje je voditelj pratio razvrstavajući asocijacije u ove tri kolone. Šta prepoznaju da je ugroženo u prvoj, drugoj i trećoj koloni?

Potom, ispod svake kolone upisuje pretpostavljene kriterijume (koje grupa otkriva) i sumira ih na kraju na ovaj način:

Uvodno istraživanje

1. ugroženost života, 2. ugroženost i života i ljudskog dostojanstva, 3. ugroženost ljudskog dostojanstva.

Drugi korak: Voditelj podstiče grupu na diskusiju kroz pitanja:

Šta je ljudsko dostojanstvo? Kako ga razumete? Šta je suprotno od pojma dostojanstvo? Koliko je ljudima dostojanstvo važno? Kako sve rat utiče na ljudsko dostojanstvo?...

Voditelj sumira diskusiju govoreći o tome da rat donosi užasnu i ogromnu ljudsku patnju koja ne podrazumeva samo ugroženost života, već i ugroženost ljudskog dostojanstva.

Treći korak: Voditelj deli učenike u male grupe. Zadatak za grupe je da zamisle da poseduju veliku moć (poželjno je da puste mašti na volju), i da smisle šta bi sve mogli sa pozicija moći da učine kako bi ograničili ljudsku patnju i razaranja. Svoje ideje učenici zapisuju na panou.

Četvrti korak: Učenici predstavljaju rad svoje grupe, a voditelj podstiče diskusiju o predloženim rešenjima:

- šta je od predloženog realno,
- šta je nemoguće postići,
- da li neka rešenja koja su pomenuli već postoje,
- da li su im poznati neki dokumenti/zakoni koji pokušavaju da reše ovaj problem...

Peti korak: Voditelj sumira diskusiju, ističući činjenicu da često tokom ove vežbe proistekne ideja da je najjednostavnije i najbolje zabraniti rat. Kroz prilog „O naporima da se rat proglašuje nezakonitim“ prezentuju se pokušaji ublažavanja ljudske patnje kroz istoriju. Danas međunarodna zajednica, uvažavajući princip realnosti, vidi MHP kao najadekvatniji način da se ublaži patnja ljudi u vreme oružanih sukoba.

Šesti korak: Voditelj zatim saopštava osnovne informacije o Međunarodnom komitetu Crvenog krsta (dalje u tekstu MKCK) i međunarodnom humanitarnom pravu (dalje u tekstu MHP):

- MKCK je osnovan još 1863. godine sa idejom da organizovano radi na zaštiti života i dostojanstva svih žrtava rata.
- MHP je skup pravila tj. odredbi čiji je osnovni cilj da umanjí patnju ljudi za vreme rata. Glavni instrumenti MHP-a su Ženevske konvencije iz 1949. godine i Dopunski protokoli iz 1977. godine.
- Crveni krst Srbije osnovan je 1876. godine, i spada u najstarije nacionalne organizacije Crvenog krsta u svetu.

Međunarodni komitet Crvenog krsta se pojavljuje kao promoter i zaštitnik međunarodnog humanitarnog prava i podstiče njegovo poštovanje. On to čini širenjem znanja o humanitarnom pravu i podsećanjem strana u sukobu na njihove obaveze koje su preuzele potpisivanjem Ženevskih konvencija.

Jedan od načina na koji MKCK širi znanja o humanitarnom pravu je i ovaj obrazovni program za mlade - Istraživanje humanitarnog prava (dalje u tekstu IHP) koji je nastao 1999. godine i sprovodi se u školama širom sveta.

Uvodno istraživanje

Sedmi korak: Voditelj, dalje, upozna je grupu sa sadržajem i strukturom programa IHP-a navodeći nazive osnovnih tema kroz koje će prolaziti i broj časova koji će biti posvećeni tim temama.

Osmi korak: Voditelj podseća učenike da MHP predstavlja skup pravila koja se primenjuju u situaciji rata. Zbog precizne upotrebe termina, voditelj predstavlja učenicima definiciju pojma rat.

Deveti korak: U završnoj aktivnosti voditelj traži od učenika da u šešir (kutiju) ubace neki predmet koji imaju kod sebe (u svojoj torbi, džepu, neseseru...). Potom, svaki učenik uzima jedan od predmeta koji mu je privukao pažnju, a nije njegov. Zadatak učenika je da naprave asocijaciju u odnosu na odabrani predmet, a u vezi sa MHP-om, i završe rečenicu: „I u vreme rata, ja imam pravo na...“

Sledi pojedinačno iskazivanje napravljenih asocijacija. Npr. neko iz grupe uzima mobilni telefon iz šešira i govori: „I u vreme rata, ja imam pravo na kontakt sa svojim najbližim...“

Pripremiti pano sa temom „Nema lakih odgovora“.

Učenici često postavljaju pitanja tipa: „Zašto se jednostavno ne donese propis protiv rata?“ ili „Ko će naterati ljude da se pridržavaju takvih propisa?“ Na ovakva pitanja treba obratiti pažnju tokom realizacije programa Istraživanje humanitarnog prava. Mogući način da se to učini je pomoću ovog panoa.

Voditelj određuje vidno mesto u učionici gde će postaviti pano „Nema lakih odgovora“ i beleži „teška pitanja“. Odgovori na neka od njih mogu biti složeni. Učenicima treba reći da će se na ta pitanja obraćati pažnja tokom rada na programu i kada ona ponovo postanu predmet pažnje učenika potrebno je vratiti se na njih. Tokom izvođenja programa na ovaj pano beležiti nova pitanja učenika kada se ona pojave.

KLJUČNE IDEJE

- Pojam **ljudskog dostojanstva** ima centralno mesto u humanitarnom pravu i na njega se treba stalno vraćati u toku *Istraživanja humanitarnog prava* (IHP).
- Na neka pitanja u IHP-u ne postoji jedan pravi ili laki odgovor. Jedan od ciljeva MHP-a jeste da **uoči i prouči** takva pitanja.

Reč „rat“ se obično odnosi na oružani sukob između najmanje dve zemlje. Pojam „oružani sukob“ je opštiji i odnosi se i na unutrašnji oružani sukob kao što je građanski rat. U ovim materijalima koriste se oba termina.

Rat predstavlja svaku nesaglasnost između dve ili više država koja dovodi do upotrebe oružanih snaga.

Uvodno istraživanje - prilog

O NAPORIMA DA SE RAT PROGLASI NEZAKONITIM

Tokom 3400 godina pisane istorije ovaj svet je samo 250 godina proveo u miru. Samo od 1945. godine bilo je više od 400 oružanih sukoba širom sveta.

Izvor: Nastavni plan Crvenog krsta Novog Zelanda

DRUŠTVO NARODA (ili LIGA NARODA) je međunarodna organizacija koja je osnovana po završetku Prvog svetskog rata, na konferenciji mira u Versaju (Parizu).

Društvo naroda (Liga naroda) je osnovano 1919. godine na inicijativu predsednika Sjedinjenih Američkih Država, Vudro Vilsona. I pored toga što je inicijativa za stvaranje ove organizacije potekla od predsednika Vudro Vilsona, Sjedinjene Američke Države nikada nisu postale članica ove organizacije, jer nisu želele da učestvuju u razmiricama evropskih država.

Ciljevi Društva naroda bili su:

1. **razoružanje,**
2. sprečavanje rata putem **kolektivne bezbednosti,**
3. rešavanje razmirica među evropskim državama putem **pregovaračke diplomatije,**
4. poboljšanje opšteg **blagostanja.**

Društvo naroda je predstavljalo vladu nad vladama i ratifikovalo je odluke Pariske mirovne konferencije čime je konačno završen Prvi svetski rat.

Godine 1920. sedište Društva naroda je premešteno u Ženevu u kojoj je podignuta *Palata naroda*.

Zgrada *Palate naroda* u Ženevi je podignuta u periodu između 1929. i 1938. godine. U ovoj zgradi danas se nalazi evropsko sedište Organizacije Ujedinjenih nacija.

Društvo naroda je postojalo do početka Drugog svetskog rata, a zvanično je prestalo da postoji osnivanjem Organizacije Ujedinjenih nacija, 1945. godine. Tokom svog postojanja, Društvo nije uspeo da ostvari ciljeve na kojima je osnovano, nije uspeo da spreči rat i da razmirice među državama rešava diplomatskim putem.

Uvodno istraživanje - prilog

Pakt Društva naroda (Lige naroda) donet je 28. juna 1919. godine na konferenciji mira u Versaju. Predstavlja osnovni dokument Društva naroda i definiše zadatke Društva i reguliše odnose među članicama Društva naroda.

PAKT LIGE NARODA, 1919.

Visoke strane ugovornice,

U cilju promovisanja međunarodne saradnje i osiguravanja mira i bezbednosti u svetu

- prihvatanjem obaveze da ne posežu za ratom
- propisivanjem otvorenih, pravednih i časnih odnosa među narodima
- čvrstim uspostavljanjem razumevanja međunarodnog prava kao stvarnog pravila ponašanja među vladama, i
- podržavanjem pravde i skrupuloznim poštovanjem svih obaveza ugovora u međusobnim poslovanjima organizovanih naroda,

Pristaju na ovaj Pakt Lige naroda.

ČLAN 11

Svaki rat ili pretnja ratom se ovim proglašava predmetom brige cele Lige, i Liga će preduzeti svaku akciju koja se može smatrati mudrom i delotvornom za očuvanje mira među narodima.

ČLAN 12

Članice Lige se slažu da će, u slučaju da među njima dođe do razilaženja koje bi moglo dovesti do raskida, stvar podvrgnuti ili arbitriranju, ili sudskoj odluci, ili istrazi od strane Saveta, i dogovorile su se da ni u kom slučaju ne pribegavaju ratu pre isticanja tri meseca od presude izabranih sudija, ili sudske odluke ili izveštaja Saveta.

ČLAN 15

Ako izveštaj Saveta jednoglasno prihvataju sve njegove članice, članice Lige se slažu da neće zaratiti ni sa jednom stranom u sukobu koja se bude pridržavala preporuka iz izveštaja.

Ako izveštaj Saveta ne prihvate jednoglasno sve njegove članice, članice Lige zadržavaju pravo da preduzmu akcije koje smatraju neophodnim za sprovođenje prava i pravde.

(Treba napomenuti da Pakt nije zabranjivao rat ili upotrebu sile, ali jeste ustanovio proceduru koja želi da ograniči rat na podnošljiv nivo. Prvi međunarodni instrument koji proglašava rat nezakonitim je zapravo Kelog-Briandov pakt iz 1928. godine.)

Uvodno istraživanje - prilog

Posle drugog svetskog rata

ORGANIZACIJA UJEDINJENIH NACIJA je međunarodna organizacija osnovana kao naslednica Društva naroda radi očuvanja mira u svetu. Organizacija je počela da se stvara tokom Drugog svetskog rata i njen temelj predstavlja Atlantska povelja iz 1941. godine. Povelja se zasnivala na garantovanju teritorijalnog integriteta svih država i stavu da se granice ne mogu menjati silom. Termin Ujedinjene nacije skovao je Frenklin Delano Ruzvelt.

Organizaciju Ujedinjenih nacija osnovala je 51 država, na konferenciji u San Francisku, aprila 1945. godine. Osnivačka povelja Organizacije Ujedinjenih nacija je stupila na snagu 24. oktobra 1945. godine i taj dan predstavlja dan Ujedinjenih nacija. Danas ova organizacija broji 192 države, a njeno sedište se nalazi u Njujorku.

Ciljevi Organizacije su:

1. održavanje međunarodnog mira i bezbednosti,
2. razvijanje prijateljskih odnosa među narodima,
3. rešavanje aktuelnih problema putem saradnje,
4. jačanje poštovanja prava čoveka i osnovnih ljudskih prava.

Povelja Ujedinjenih nacija predstavlja ustav Ujedinjenih nacija i stupila je snagu 24. oktobra 1945. godine.

Povelja Ujedinjenih nacija

MI, NARODI UJEDINJENIH NACIJA

rešeni

da spasemo buduća pokoljenja užasa rata, koji je dvaput u toku našeg života naneo čovečanstvu neopisive patnje, i

da ponovo potvrdimo veru u osnovna prava čoveka, u dostojanstvo i vrednost ljudske ličnosti, u ravnopravnost ljudi i žena i nacija velikih i malih

i da obezbedimo uslove pod kojima će moći da se očuvaju pravda i poštovanje obaveza koje proističu iz ugovora i drugih izvora međunarodnog prava, kao i

da radimo na socijalnom napretku i poboljšanju životnih uslova u većoj slobodi

i u tom cilju

da budemo trpeljivi i da zajedno živimo u miru jedni s drugima kao dobri susedi, i

da ujediniemo svoje snage radi održanja međunarodnog mira i bezbednosti, i

da obezbedimo, prihvatanjem načela i ustanovljenjem metoda, da se oružana sila ne upotrebljava izuzev u opštem interesu, i da koristimo međunarodni mehanizam u svrhu unapređenja ekonomskog i socijalnog napretka svih naroda,

odlučili smo da udružimo svoje napore

radi ostvarenja ovih ciljeva

Saglasno tome, naše odnosne vlade, posredstvom svojih predstavnika okupljenih u

Uvodno istraživanje - prilog

gradu San Francisku, koji su podneli svoja punomoćja u ispravnom i propisnom obliku, usvajaju ovu Povelju Ujedinjenih nacija i osnivaju međunarodnu organizaciju koja će se zvati Ujedinjene nacije.

Član 2.

...svi članovi se u svojim međunarodnim odnosima uzdržavaju od pretnje silom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti svake države, ili na svaki drugi način nesaglasan s ciljevima Ujedinjenih nacija.

Član 42.

Ako Savet bezbednosti smatra da mere predviđene u članu 41. ne odgovaraju ili se pokaže da su nedovoljne on može preduzeti takvu akciju vazduhoplovnim, pomorskim ili suvozemnim snagama koja je potrebna radi održanja ili vaspostavljanja međunarodnog mira i bezbednosti. Takva akcija može uključiti demonstracije, blokadu i druge operacije vazduhoplovnim, pomorskim ili suvozemnim snagama članova Ujedinjenih nacija.

Član 51.

Ništa u ovoj Povelji ne umanjuje urođeno pravo na individualnu ili kolektivnu samoodbranu u slučaju oružanog napada protiv člana Ujedinjenih nacija, dok Savet bezbednosti ne preduzme mere potrebne za očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti. O merama koje preduzmu članovi pri vršenju ovoga prava na samoodbranu biće odmah izvešten Savet bezbednosti i one neće ni na koji način dovesti u pitanje ovlašćenja i odgovornost Saveta bezbednosti da po ovoj Povelji preduzme u svako doba takvu akciju ako je smatra nužnom radi održanja ili vaspostavljanja međunarodnog mira i bezbednosti.

Uvodno istraživanje - prilog

PRIMER KLASIFIKACIJE ASOCIJACIJA NA REČ RAT

Ugroženost života	Ugroženost i života i dostojanstva	Ugroženost ljudskog dostojanstva
Streljanje	Logor	Siromaštvo
Ubijanje	Mučenje	Besmisao
Mrtvi	Nestale osobe	Kolone
Bombardovanje	Silovanje	Poniženje
Mine	Vojnici	Strah
Granate	Uniforme	Vredanje
Eksplozija	Zarobljenici	Crna berza
Snajperi	Avioni	Cigarete
Detonacije	Rasturene porodice	Dezorijentisanost
Puška		Ratni profiteri
Smrt		Užas
Krv		Beznađe
Vatra		Pljačka
Ranjenici		Neizvesnost

Dodatne aktivnosti

Debata/Diskusija - Zašto ne proglasiti rat nezakonitim?

Ova aktivnost odgovara na pitanja o ideji da se donesu zakoni o ratu - pitanja tipa:

„Zar donošenje zakona o tome kako se ponašati u ratu, zapravo ne opravdava rat?“

„Zar propisi ne prave od rata igru?“ „Zašto jednostavno ne proglasiti rat nezakonitim?“

Da biste proučili ova pitanja

- Razmotrite ovaj predlog: Zakoni o ratu bili bi nepotrebni kad bi svet jednostavno proglasio oružane sukobe nezakonitim.
- Istražite neke posledice proglašavanja oružanih sukoba nezakonitim.

Na primer: Šta bi se desilo da je rat proglašen nezakonitim, a da jedna zemlja napadne drugu? Kako bi propis bio nametnut? Da li su vam poznati neki pokušaji u istoriji da se rat eliminiše?

Ako se ovakvom proučavanju posveti dovoljno vremena, obično se dođe do zaključka da bi, čak i ako se rat formalno proglasilo nezakonitim, bilo vrlo teško doneti zabranu.

(Pogledati materijal za nastavnike „O naporima da se rat proglasilo nezakonitim“.)

Posle diskusije, napišite sastav koji predstavlja vaš lični zaključak, kao i razloge za njega.

Sastavi bi mogli biti izloženi na stranicama IHP-a ili na sajtu MKCK-a.

Komunikacija - Intervju o iskustvima

Intervjuite nekog ko je doživeo neki vid patnje uobičajen za rat, kao što je požar, glad, ranjavanje ili fizičko onesposobljavanje, razdvajanje od porodice, otmicu, gubljenje ili zarobljavanje. Napišite opis tog doživljaja. U opis uključite i to kako se ta osoba osećala, šta je mislila, na koji način su njen život i ljudsko dostojanstvo bili ugroženi i kakva joj je pomoć, ako jeste, pružena.

Opisi intervjuja mogu biti predstavljeni u kasnijim sesijama kad se bude diskutovalo o iskustvima žrtava oružanih sukoba.

Pisanje i interpretacija - Odgovornost za ljudsko dostojanstvo

Diskutujte o jednom od sledećih citata:

- Upitan zašto je rizikovao život da bi spasao progone ljude, dečak je odgovorio: „Moj otac je govorio da je svet jedan dugačak lanac. Kad samo jedna karika pukne, lanac se kida i više ne funkcioniše.“
- Ruski pisac Dostojevski napisao je sledeće: „Svi smo odgovorni jedni za druge.“

Šta ova izjava znači? Slažete li se sa njom? Objasnite zašto da ili zašto ne.

Kako može duh ove izjave da se primeni na oružani sukob.

Znate li neku drugu izreku ili poslovicu koja izražava isti duh.

Istraživanje 2

Uloga pojedinca

Istraživanje 2

Uloga pojedinca

ŠTA POSMATRAČ MOŽE DA UČINI DA BI ZAŠTITIO ŽIVOT I LJUDSKO DOSTOJANSTVO

Ovo istraživanje usredsređuje se na priče o običnim ljudima koji su u vreme rata ili situaciji nasilja nešto učinili da bi zaštitili život i dostojanstvo drugih ljudi. Priče su uzete iz stvarnog života. One se međusobno razlikuju po vremenu i mestu u prošlosti, vrsti nasilja (oružani sukob, rasno nasilje, bande mladih...), nacionalnoj pripadnosti zaštitnika, itd. Zajedničko im je da su pojedinci iz tih priča preuzeli na sebe zaštitu drugih i to su učinili uprkos riziku ili ličnom gubitku, a njihovi postupci imali su značajne posledice za one koje su zaštitili, za njih same, a ponekad i za zajednicu uopšte.

Ciljevi

- ▶ Uočavanje mogućeg uticaja pojedinca, koji se našao u situaciji posmatrača, na postupke drugih
- ▶ Naglašavanje značaja učešća „običnog čoveka“ na postupke drugih

Materijali:

- ▶ Citati
 - ▶ Priče i njihov istorijski kontekst
-

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA

Prvi korak: Na samom početku voditelj daje uvodne informacije o tome da će tokom časa razmatrati istinite događaje, realne primere humanitarnih postupaka. Zatim prepričava priču „Posledice bitke“ i govori o Anriju Dinanu koji je zaslužan za osnivanje organizacije Crvenog krsta.

Koristeći prilog - Istorijski kontekst za „Posledice bitke“, voditelj pomaže učenicima da zamisle bojno polje onako kako su ga videli i doživeli oni koji su u tom trenutku bili prisutni. Naglašava uticaj postupka „jedne jedine osobe“ na tok događaja i ponašanje drugih.

Drugi korak: Voditelj čita priču „Sama na klupi“. Nakon pročitane priče voditelj deli učenike na 4 grupe i svakoj grupi postavlja različit zadatak (deli grupama prethodno pripremljene delove priče „Sama na klupi“), uz instrukciju da se užive u uloge koje dobiju i da svoje odgovore na zadata pitanja iz tih uloga zapišu. Zadaci za grupe glase:

- Vi ste biografi Grejs Lorč. Ispričajte nam priču o njoj - gde i kada je rođena, u kakvoj je porodici odrastala, čime se bavila, da li je u njenom životu postojala neka posebna priča koju bi mogli povezati sa ovim događajem ili ne...
- Vi ste novinari poznatog nacionalnog časopisa. Saznali ste za događaj koji se desio i odlučili da napravite intervju sa Grejs Lorč i objavite ga. Tokom razgovora sa njom interesovalo vas je: šta je navelo da to učini, da li se plašila, da li je bila svesna rizika kojem se u tom trenutku izložila, da li bi to ponovo učinila...
- Vi ste tim naučnika-sociologa i psihologa i dajete stručnu analizu događaja. Kako objašnjavate ponašanje gomile, zašto gomila nije reagovala na postupak Grejs Lorč, kakav je mogući efekat imao ovaj humanitarni čin na pojedince i zajednicu u celini, da li se očekuju neke promene...

Uvodno istraživanje

d) Zamislite da ste Elizabet 20 godina posle onog incidenta. Recite nam nešto o sebi sada, čime se bavite, kako živite i kako je to što se desilo pre 20 godina uticalo na vaš život (izveštaj se piše u prvom licu)...

Po završetku rada, predstavnici grupa izveštavaju o rezultatima rada.

Treći korak: Voditelj inicira diskusiju u velikom krugu o tome kakve su predstave učenika o ljudima koji čine hrabra i dobra dela. Da li su ti ljudi „izuzetni“ ili „obični“ ljudi i da li su njihovi postupci uvek „impulsivni“. Da li je moguće vaspitavati za humanost? Šta je postupak Grejs Lorč značio crnoj devojčici, kako razumemo ponašanje gomile, itd.

Četvrti korak: Voditelj deli učenike u manje grupe (4-5 učenika) i svaka grupa dobija po jedan citat iz priloga „Šta posmatrači mogu da učine“. Zadatak učenika u malim grupama je da razgovaraju o tim citatima, o tome kako ih razumeju i kakav je njihov lični odnos prema poruci iz tih citata. Nakon rada u malim grupama sledi izveštavanje i diskusija u velikom krugu.

Peti korak: Voditelj završava aktivnost citatom Nelsona Mandele: „Čak i u najmračnijim trenucima u zatvoru kada smo moji drugovi i ja bili dovedeni do granica izdržljivosti, primetio bih tračak čovečnosti u nekom od stražara, možda samo na trenutak, ali i to mi je bilo dovoljno da me razuveri i da mi snagu da izdržim.“

Na kraju časa, voditelj skreće pažnju učenicima da u svojim materijalima mogu pročitati i druge istinite priče koje se razlikuju po vremenu i mestu u istoriji, vrsti nasilja, nacionalnoj pripadnosti zaštitnika itd.

PRIOLOG: „ŠTA POSMATRAČI MOGU DA UČINE“ - CITATI ZA ANALIZU

Izgleda da me svako pitanje neposredno dotiče. Ako mi kažete da je nekoliko ljudi u nekom selu zatvoreno bez suđenja, smatram da sam na neki način lično odgovoran za to. Ne možete tek tako da sedite ne preduzimajući ništa. Ne možete da kažete da vas se to ne tiče.

*Intervju sa Juniti Dau,
(Amnesty Action, zima 1999.)*

Prethodno iskustvo nam ukazuje da kad god ljudi ustanu u odbranu svoje sabraće koja su lošije sreće, njihov protest zaista ima neki efekat (...). Ali čak i kada bi naši napori ostavili mučitelje ravnodušnim, ti napori bi ipak urodili plodom zato što donose olakšanje i utehu žrtvama.

Eli Vizel, Newsday

Čak i u najmračnijim trenucima u zatvoru kada smo moji drugovi i ja bili dovedeni do granice izdržljivosti, primetio bih tračak čovečnosti u nekom od stražara, možda samo na trenutak ali i to je bilo dovoljno da me razuveri i da mi da snagu da izdržim.

*Nelson Mandela, Long Walk to Freedom
(„Dug put do slobode“)*

Naša ravnodušnost prema zlu čini nas saučesnicima u zločinu.

Egil Arvik, prilikom dodele Nobelove nagrade za mir, 1986. godine

Poput zla i dobrota se postepeno javlja. Heroji nastaju, oni se ne rađaju. Vrlo često, spasioci na samom početku preuzimaju vrlo malu obavezu - skrivaju nekoga na dan ili dva. Ali jednom, kada su učinili taj korak, oni sebe drugačije doživljavaju - kao nekoga ko pomaže.

*Ervin Štaub, Roots of Evil
(„Koreni zla“)*

Kad-tad dođe trenutak kada mora da se napravi moralni izbor. Često smo u stanju da zbog jedne priče, jedne knjige ili jedne osobe napravimo drugačiji izbor, izbor u korist humanosti, u korist života.

*Eli Vizel, Courage to Care
(„Hrabrost da se brine o drugima“)*

Odsustvo protesta može da učvrsti veru počinilaca u ono što čine.

*Ervin Štaub, Roots of Evil
(„Koreni zla“)*

Prilog

„Sama na klupi“ - Uloge

SAMA NA KLUPI

Vi ste biografi Grejs Lorč i ispričajte nam priču o njoj - gde je i kada je rođena, u kakvoj je porodici odrastala, čime se bavi, da li u njenom životu postoji neka posebna priča koju bi mogli povezati sa ovim događajem ili ne...

Vi ste tim naučnika-sociologa i psihologa i dajete stručnu analizu događaja - kako objašnjavate ponašanje gomile, zašto gomila nije reagovala na postupak Grejs Lorč, kakav je mogući efekat imao ovaj humanitarni čin na pojedince i zajednicu u celini i da li se očekuju neke promene...

Vi ste novinari poznatog nacionalnog časopisa i saznali ste za događaj koji se desio. Odlučili ste da napravite intervju sa Grejs Lorč i objavite ga. Tokom razgovora sa njom interesovalo vas je šta ju je navelo da to učini, da li se plašila, da li je bila svesna u tom trenutku rizika kojem se izložila, da li bi to ponovo učinila...

Zamislite da ste Elizabet 20 godina posle onog incidenta. Recite nam nešto o sebi sada, čime se bavite, kako živite i kako je to što se desilo pre 20 godina uticalo na vaš život (izveštaj se piše u prvom licu)...

Prilog

Istorijski konteksti

ISTORIJSKI KONTEKST ZA „POSLEDICE BITKE“

Italija je država koja se nalazi na Apeninskom poluostrvu. Pored Italije na ovom poluostrvu se nalazi i Papska država – Vatikan.

Od vremena nestanka Zapadnog rimskog carstva (5. vek, 476. godina) do polovine 19. veka Italijani su bili razjedinjeni i živeli su u različitim državama. Neke države su bile nezavisne, a neke su bile pod vlašću Austrijskog carstva. Među italijanskim državama, polovinom 19. veka, izdvajale su se: **Papska država**, **Kraljevina dveju Sicilija ili Napuljska kraljevina** (najveća država na Apeninskom poluostrvu) i **Kraljevina Sardinija** poznata kao **Pijemont**.

Pijemont (Kraljevina Sardinija) se nalazio na severu Italije i imao je veliku ulogu u procesu ujedinjenja italijanskih država. Kao najsevernija italijanska država, država u susedstvu Francuske, bila je pod uticajem revolucionarnih zbivanja u suseda. Najznačajnija ličnost Pijemonta i pokretač ujedinjenja bio je Kamilio Benco di Kavur. Uspeo je da za saveznika pridobije francuskog cara Napoleona III.

Protivnik ujedinjenja italijanskih država bila je Austrijska carevina i njen car Franjo Josif. Polovinom 19. veka Austrija je stupila u rat sa Pijemontom. Rat je izbio zbog toga što je Pijemont odbio austrijski zahtev da razoruža vojsku. U rat je ušla i Francuska, kao saveznik Pijemonta. Rat je bio kratkotrajan i krvav. Ujedinjene francuske i pijemontske trupe porazile su austrijsku vojsku kod Mađenta i Solferina 1859. godine. Ove pobeđe su bile prvi korak ka ujedinjenju Italije. Ujedinjenje je završeno 1870. godine, kada je na Apeninskom poluostrvu stvorena država Italija. U sastav Italije nije ušla Papska država. Ona i danas postoji kao nezavisna država.

Bitka kod Solferina odigrala se 24. juna 1859. godine između austrijske vojske i ujedinjene vojske Francuske i Pijemonta. Bila je to najveća bitka posle bitke kod Lajpciga 1813. godine. Bitka je trajala oko 9 sati i završena je sa velikim gubicima u ljudstvu. Bilans bitke bio je:

- 5.492 poginulih,
- 23.319 ranjenih,
- 11.560 nestalih vojnika.

Ova skupa pobeđa predstavlja prvi korak ka ujedinjenju Italije.

Svedok ove krvave bitke bio je Švajcarac **Anri Dinan**. Strašni prizori bojišta, nebriga o ranjenicima, ubijanje i pljačkanje, ljudska surovost podstakli su ga da osnuje međunarodnu organizaciju Crveni krst 1863. godine. Godine 1864. potpisana je „Ženevska konvencija“ kojom se zaraćene strane obavezuju da štite ranjenike i da im pruže potrebnu pomoć.

Na inicijativu dr Vladana Đorđevića, obrazovano je Srpsko društvo Crvenog krsta 1876. godine.

Prilog

Istorijski konteksti

ISTORIJSKI KONTEKST ZA: „POJAVLJUJE SE SVEDOK“

Južnoafrička Republika je država na krajnjem jugu afričkog kontinenta, na obalama Atlantskog i Indijskog okeana.

Krajem 15. veka Portugalac Bartolomeo Dias bio je prvi Evropljanin koji je stigao do Rta Dobre Nade, kod današnjeg Kejptauna. Na krajnjem jugu Afrike, polovinom 17. veka Holanđani su podigli prvo stalno naselje koje je bilo pristanište za brodove na putu za Indiju. Tako je Nizozemska, država Holanđana, stvorila koloniju na krajnjem jugu Afrike. Kolonija na Rtu dobre nade rasla je doseljavanjem farmera i stočara iz Holandije i susednih zemalja. Dolaskom Holanđana, domorodačko stanovništvo je potisnuto na sever i istok. Buri, kako su se zvali kolonisti, uskoro su zbog velike udaljenosti od matice oblikovali zasebnu kulturu i jezik, afrikaans.

Tokom Napoleonovih ratova (kraj 18. i početak 19. veka) koloniju na Rtu zauzela je Velika Britanija. Buri su bili nezadovoljni liberalnom britanskom politikom koja je zahtevala zabranu ropstva. Oko 1835. započela je masovna seoba Bura na severoistok.

Poljoprivredni karakter Južne Afrike iz temelja je preoblikovan krajem 1860-ih kada su u mnogim područjima unutrašnjosti otkrivena nalazišta dijamanta i zlata. Uspesno iskorišćavanje nalazišta zahtevalo je velika ulaganja, a potrebni kapital imali su samo Britanci. Britanski kolonijalni apetiti su jačali, i postojanje nezavisnih burskih država sve je više predstavljalo smetnju i konkurenciju. Zbog odbijanja da ne-burski doseljenici imaju neograničeno biračko pravo izbio je oktobra 1899. godine Burski rat.

Petostruko brojnije britanske snage odnele su pobjedu u burskom ratu zahvaljujući interniranju burskih civila u koncentracione logore. Širom Južne Afrike, Britanci su osnovali 31 koncentracioni logor¹. U vreme Burskog rata (1899 – 1902) u njima je boravilo oko 28.000 žena i dece. Zbog loših uslova u logoru skoro svi su umrli.

U periodu posle Burskog rata, zahvaljujući većini u beloj populaciji, Buri (od tada zvani i Afrikaneri) su dominirali političkim životom. Crno stanovništvo je isključeno iz političkog procesa i započela je politika rasne segregacije koja se ogledala u tome da:

- su neki položaji u rudarskoj industriji bili rezervisani samo za belce,
- su crnci mogli naseljavati samo određena područja,
- je crnom stanovništvu bio ograničen pristup u veće gradove.

Zbog toga je crno stanovništvo počelo da se organizuje. Njihova prva politička organizacija bio je Afrički nacionalni kongres², osnovan je 1912. godine.

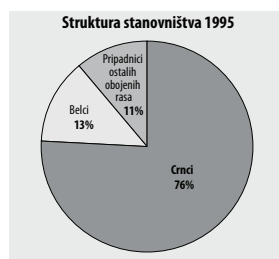
¹ Koncentracioni logor je vrsta zatvora za političke zatvorenike ili pripadnike drugih nacija, vera ili rasa. Najčešće se stvaraju za vreme rata a zatvorenici se u njima nalaze bez sudskog procesa, već prema nekom opštem kriterijumu. Prvi koncentracioni logor stvoren je krajem 19. veka za vreme Trećeg kubanskog rata za nezavisnost.

² Skraćenica za Afrički nacionalni kongres je ANK.

Posle Drugog svetskog rata došlo je do jačanja politike rasne segregacije. Rasno pitanje je stavljeno u prvi plan, naročito posle pobjede Nacionalne stranke, na izborima 1948. godine. Politika rasne segregacije dobila je ime **aparthejd** (na jeziku afrikanera znači odvojenost). Svi stanovnici su podeljeni u četiri rasne grupe: belce, Bantu (crnce), obojene (mešane rase) i Azijate. Zabranjeni su brakovi između pripadnika različitih grupa, ustanovljene su odvojene obrazovne, zdravstvene i druge javne ustanove, zabranjeno je kretanje crnaca u područjima belaca bez propusnica, stvorene su enklave za naseljavanje crnaca.

Aparthejd je izazvao snažnu reakciju crnog stanovništva. Afrički nacionalni kongres je značajno ojačao. Da bi sprečila delovanje ANK, vlada je zatvorila njegove vođe, među kojima je najpoznatiji bio **Nelson Mandela**.

Krajem 80-ih godina 20. veka održavanje aparthejda postalo je nemoguće. Godine 1991. parlament je opozvao rasne zakone i oslobođena je većina političkih zatvorenika. Pripremljen je nacrt privremenog ustava koji je izjednačio biračko pravo svih stanovnika Južne Afrike. Prvi višerasni izbori održani su 1994. godine, i na njima je pobedio Afrički nacionalni kongres. Mandela je izabran za predsednika.

Prilog

Istorijski konteksti

ISTORIJSKI KONTEKST ZA „SAMA NA KLUPI“

Arkanzas je država u južnom delu Sjedinjenih Američkih Država. Litl Rok je najveći i ujedno i glavni grad države. Krajem 50-ih godina 20. veka, 77% stanovništva Arkanzasa su činili belci a 22% američki crnci.

Do 1954. godine u većini američkih škola u državama na jugu zemlje postojala je rasna segregacija. Deci američkih crnaca nije bilo dozvoljeno da pohađaju iste škole kao i deca belaca. Škole za decu američkih crnaca su po pravilu dobijale manje sredstava nego škole za decu belaca. Vrlo često su im bile neophodne popravke, a nedostajale su im i osnovne potrepštine. 1954. godine Vrhovni sud SAD je proglasio nelegalnom segregaciju škola prema rasi. Sud je naložio da škole koje su „bile isključivo za belce“ moraju da otvore vrata za učenike crnce „čim to bude moguće“.

Događaji koji su prethodili priči: Da bi ispoštovao naređenje Vrhovnog suda, školski odbor Litl Roka je objavio da srednja škola u gradu koja je bila isključivo za belce može da prima i đake crnce. Prvog dana škole septembra meseca 1957, devetoro dece crnaca je planiralo da se upiše u Centralnu srednju školu u Litl Roku. Na sastanku koji je održan dan ranije školski nadzornik je rekao roditeljima đaka crnaca da on neće moći da ih zaštiti ukoliko budu pratili svoju decu u školu. Guverner Arkanzasa je poslao nacionalnu gardu (vojne snage koje je kontrolisala vlada države) u Litl Rok tvrdeći da postoji opasnost da dođe do nasilja. Nacionalna garda je sprečila decu crnce da uđu u školu. Oko škole se okupila i gomila belaca da bi sprečila decu da u nju uđu.

ISTORIJSKI KONTEKST ZA „KORAK PO KORAK“

Republika Poljska je evropska država koja se na zapadu graniči sa Nemačkom, na jugu sa Češkom i Slovačkom, na istoku sa Ukrajinom i Belorusijom i na severu sa Litvom, Rusijom i Baltičkim morem.

Tokom svoje istorije, Poljska je najveći procvat doživela u 16. veku za vreme vladavine dinastije Jagelovića. Od 17. veka moć Poljske opada i kao samostalna država nestaje sa karte Evrope. Od tada, delovi Poljske se nalaze u sastavu Pruske, Ruskog i Austrijskog carstva. Po završetku I svetskog rata, raspadom moćnih carstava, stvorena je jedinstvena država Poljska.

Burna istorija Poljske je dovela do toga da pored Poljaka, u Poljskoj žive i drugi narodi, uglavnom narodi susednih država. Među najbrojnim narodima bili su Jevreji koji su bili proganjani u skoro svim evropskim državama. Do početka II svetskog rata u Poljskoj je živelo oko 3,5 miliona Jevreja.

Drugi svetski rat (1939–1945) je najveći i najrazorniji oružani sukob u istoriji čovečanstva. Počeo je napadom Nemačke na Poljsku, 1. septembra 1939. godine a završio se kapitulacijom Japana, 2. septembra 1945. godine.

Po nalogu Adolfa Hitlera, nemačka vojska je iz vazduha i sa kopna napala Poljsku, 1. septembra 1939. godine. Dve nedelje kasnije, sovjetska Crvena armija je napala Poljsku sa istoka. Do kraja septembra 1939. godine Poljska je zbrisana sa karte Evrope. Njene zapadne delove okupirala je Nemačka a istočne Sovjetski savez. Delovi Poljske koji su bili u sastavu Sovjetskog saveza, 1941. godine, posle napada Nemačke na SSSR našli su se pod nemačkom okupacijom. Tako je do kraja 1941. godine, Nemačka okupirala celu teritoriju Poljske.

Izvori: <http://www.funkandwagnalls.com> Danijel Burstin i Bruks Keli sa Rut Burstin: "Istorija SAD", Ginn and Company, Lexington, Massachusetts 1981.
<http://www.infoplease.com> Deji Bejts: "The Long Shadow of Little Rock („Duga senka Litl Roka“), David McKay, Njujork 1962.

Prilog

Istorijski konteksti

Razorena Varšava u II sv. ratu

Poljska vlada je napustila zemlju a otpor okupatoru organizovao je Poljski pokret otpora. Nemački okupatori, u skladu sa Hitlerovom politikom antisemitizma krenuli su u otvoreni obračun sa Jevrejima Poljske. Krajem 1939. godine i početkom 1940. u Varšavi su Nemci osnovali tzv. „**varšavski geto**“. Deo Varšave je izolovan tako što su podignuti visoki zidovi, tako što su zazidani prozori i u taj deo, daleko od očiju drugih, smešteni su Jevreji. Oko pola miliona Jevreja živelo je u oskudici, pod veoma teškim uslovima, uslovima koji su bili pogodni za razvoj zaraza i bolesti. Teški uslovi života pojačani su strepnjom i strahom 1942. godine kada su Nemci otpočeli deportaciju Jevreja u koncentracione logore, poznate pod imenom „logori smrti“. U „logorima smrti“ Nemci su vršili sistematsko istrebljenje Jevreja. Više miliona Jevreja – žena, dece i muškaraca – izgubilo je živote. Milioni Jevreja izgubili su živote u koncentracionim logorima – Mathauzen, Aušvic, Treblinka, Dahau, Buchenwald...

Poljski pokret otpora, avgusta 1944. godine je podigao ustanak sa ciljem da se Varšava oslobodi od okupatora. Posle tri meseca velikih borbi Nemci su ugušili ustanak. Hitler je naredio da grad nestane. U plamenu je uništeno 85% teritorije Varšave, a mali broj stanovnika koji su preživeli odvedeni su u koncentracione logore.

ISTORIJSKI KONTEKST ZA „HRABRI PRODAVAC“

Tajland je država u jugoistočnoj Aziji koja se graniči s Mianmarom (raniji naziv Burma) na severu i zapadu, Laosom na severu i istoku i Malezijom i Tajlandskim zalivom na jugu. Bangkok je najveći i ujedno i glavni grad Tajlanda.

Pre Drugog svetskog rata privreda Tajlanda je počivala na poljoprivredi. U skorije vreme, privreda Tajlanda se više oslanja na industriju i grad. Ova promena je uticala na povećanje sveukupnog bogatstva zemlje ali je izazvala i socijalne probleme. Problemi vezani za životnu sredinu i nedovoljna količina zemlje nagnali su mnoge Tajlandčane da pređu iz sela u grad. Mada neki od njih pronađu posao, mnogi to ne uspevaju, zbog čega je došlo do povećanja broja beskućnika po gradovima i porasta kriminala. Tajland se sve više suočava i sa problemom bandi mladih u Bangkoku i drugim gradskim sredinama.

Izvori:

„Tajland: studija o zemlji“,
priređila B.L. LePer: Vašington,
Savezno odeljenje za
istraživanja, Biblioteka
Kongresa, septembar 1987.

Izdavanje na internetu:

<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/thloc.htm/#th0046>

Infoplease.com (Almanac)

<http://www.inplease.com/index.html>

Funk and Wagnalls.com

<http://www.funkandwagnalls.com/>

Posledica bitke

24. juna 1859. godine austrijska i francuska vojska su se sukobile kod Solferina, grada u severnoj Italiji. 16 časova kasnije, 36.000 ljudi je ležalo mrtvo ili ranjeno. Iako je 1859. godine moć oružja da nanese povrede ljudskom telu bila veća, sposobnost da se brine o ranjenim vojnicima nije.

Te večeri posle bitke Anri Dinan, mladi Švajcarac, stigao je u Solferino po zadatku koji nije imao nikakve veze s bitkom. Dinanov posao je loše išao; verovao je da francuski car može da mu pomogne i, znajući će car doći u tu oblast zbog rata, nadao se da će mu se ukazati prilika da se susretne s njim. Međutim, ono na šta je naišao bile su posledice bitke. Sledi deo onoga što je zapamtio:

Tišinu noći je narušavalo ječanje, prigušeni uzdasi bola i patnje. Glasovi od kojih se srce kidalo doživili su u pomoć.

Kada je svanulo, bojno polje je bilo prekriveno ljudskim i konjskim leševima. Jadni ranjenici su bili stravično bleđi i iscrpljeni. Neki, čije zjapeće rane su već pokazivale prve znake infekcije, su bezmalo bili poludeli od bola. Preklinjali su da im neko prekrati muke. Sve nemilosrdnije se osećala nestašica vode; šančevi su polako presušivali i vojnici su uglavnom imali samo zagađenu i ustajalu vodu za piće.

Adaptacija dela Anrija Dinana
„Sećanje na Solferino“, Međunarodni komitet
Crvenog krsta, Ženeva 1986.

Dok je Dinan išao od jednog do drugog vojnika koji su ga neprestano doživljali tražeći vode, shvatio je koliko se malo pažnje njima poklanja. Sakupio je grupu žena iz kraja i organizovao ih u timove da bi nosile hranu i vodu ranjenima; naložio im je da operu krvlju obilvena i gamadima prekrivena tela da bi mogle da se obrade rane, organizovao je primitivnu poljsku bolnicu u crkvi; sakupio je platno za zavoje i kupio hranu i sanitetski materijal u obližnjim gradovima; dao je instrukcije malim dečacima da donose vodu u kofama; regrutovao je turiste, jednog novinara, jednog grofa i jednog proizvođača čokolade; i uskoro su ovi ljudi previjali rane, nosili vodu, pisali oproštajna pisma porodicama ljudi na samrti. Svi ti pomagači, primećuje Dinan, su bili zaboravili na nacionalnost ljudi o kojima su brinuli; bili su „tutti fratelli“, sad su svi bili braća

Dinan je naišao na dvadestogodišnjeg kaplara koga je metak pogodio u levu stranu i koji je znao da će ubrzo umreti od zadobijenih rana. Dao je malo vode mladom čoveku koji mu se zahvalio rekavši sa suzama u očima: „Gospodine, kad biste samo mogli da pišete mom ocu da biste utešili moju majku“. Dinan je napisao pismo njegovim roditeljima. Ovo su bile jedine vesti koje su primili od sina.

Dinanov posao je na kraju zaista propao. Bio je sprečen da se sretno sa carom toga dana. Međutim, napisao je malu knjigu pod nazivom

„Sećanje na Solferino“ opisujući ono što je video i nudeći jednostavan predlog.

Zar ne bi bilo moguće u vreme mira osnovati društva za pružanje pomoći koja bi brinula o ranjenicima u vreme rata angažovanjem požebrtvovanih i u potpunosti osposobljenih dobrovoljaca?

Knjiga je dovela do stvaranja „komiteta za pomoć ranjenicima u vreme rata“, koji je prerastao u Međunarodni komitet Crvenog krsta. Njegova vizija je dovela i do nastanka društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca širom sveta.

Pitanje: Kakav je uticaj izvršila Dinanova reakcija u to vreme? A mnogo godina posle?

Scena iz filma „Čovek čoveku“ („D'homme à homme“) 1948.

Pojavljuje se svedok

Aprila meseca 1993. godine borba Južne Afrike protiv aparthejda se bližila slavodobitnom kraju i to bez krvoprolića od koga su svi strahovali i očekivali da će doći. Nelson Mandela, predsednik Afričkog nacionalnog kongresa (ANK-a) koji je bio izuzetno popularan zbog svoje uloge duhovnog vođe u toku borbe, oslobođen je pošto je proveo 27 godina u zatvoru i s predsednikom F.V. de Klerkom je vodio pregovore o procesu prelaska na vladavinu većine.

10. aprila na Krisa Hanija, jednog od uglednih lidera ANK-a, izvršen je atentat. Na njega je pucano iz neposredne blizine ispred njegove kuće u Boksburgu, Johannesburg. Počinioci su priznali da su odabrali Hanija kao metu napada zato što je njegova smrt imala najviše izgleda da gurne zemlju u kaos i omogućiti desničarima da se dokopaju vlasti.

Sledi deo Mandelinog svedočenja o tom događaju uzetog iz njegove autobiografije: Krisova smrt je bila udarac za mene lično ali i za pokret. Omladina Južne Afrike ga je smatrala velikim herojem, bio je čovek koji je govorio jezik koji su razumeli i koga su slušali. Ako je iko mogao da mobilise buntovnu omladinu za rešenje putem pregovora onda je to bio Kris. Stanje u zemlji je bilo osetljivo. Postojala je bojazan da bi Krisova smrt mogla da izazove

rasni rat i da bi mladi mogli da odluče da njihov heroj treba da postane mučenik za koga će oni dati svoje živote. .. Ubistvo je bilo čin bezumnog ocaja, pokušaj da se minira pregovarački proces. Međutim, toga dana neka žena je pozvala policiju otkrivši broj registarskih tablica ubice. Ta žena je bila belkinja. Mandela je zamoljen da se te noći obrati naciji preko radija. U svojoj autobiografiji, on saopštava ono što je tada rekao:

Rekao sam da se mirovni i pregovarački proces ne može zaustaviti. Upotrebiš sav svoj autoritet izjavio sam:

Apelujem na ceo naš narod da ostane miran i da ukaže poštovanje sećanju na Krisa Hanija tako što će ostati disciplinovana snaga za mir... Večeras se obraćam svim stanovnicima Južne Afrike, belcima i crncima, iz dubine duše. Belac, ispunjen predrasudama i mržnjom, došao je u našu zemlju i počinio tako gnusno delo da se sada cela naša nacija nalazi na rubu propasti. Belkinja (...) je stavila život na kocku da bismo mogli da saznamo ko je taj ubica i da bismo ga izveli pred lice pravde. Atentat nije uspeo da izazove kaos i rasni rat a mirovni i pregovarački proces se nastavio.

Pitanje: Kakav rizik je žena preuzela kada se javila?

Adaptacija dela *Long Walk to Freedom: The Autobiography of Nelson Mandela* („Dug put do slobode: autobiografija Nelsona Mandele“), Back Bay Books, Little, Brown and Company, Boston 1994.

Sama na klupi

Sve do 1954. godine segregacioni zakoni u nekim državama Sjedinjenih Američkih Država su zabranjivali đacima crncima da pohađaju iste škole kao i belci. Kada je Vrhovni sud SAD zabranio segregaciju u celoj zemlji guverner države Arkanzas se zakleo da će se suprotstaviti tom naređenju. „Ulicama će poteći krv ukoliko đaci crnci pokušaju da uđu u Centralnu srednju školu“, rekao je.

Školski odbor grada Litl Roka, Arkanzas, imao je druge planove. Na početku školske godine 1957. godine Centralna srednja škola koja je bila isključivo za belce složila se da primi devet učenika crnaca. Elizabet Ekford je bila među tih devet učenika.

Školski odbor Litl Roka je zamolio roditelje devet učenika da ne prate svoju decu u školu jer se plašio da će prisustvo roditelja crnaca isprovocirati gomilu. Dogovoreno je da se svih devet učenika nađu na jednom mestu i da ih doprati advokat. Međutim, Elizabet nije ništa znala o tom dogovoru te je zato krenula sama. Kada je izašla iz autobusa nedaleko od Centralne srednje škole Elizabet je ugledala gomilu besnih belaca i na stotine naoružanih vojnika koje je guverner bio poslao da spreče ulazak devet đaka u školu. Elizabet je pomislila da će možda biti bezbedna ako do ulaza u školu bude išla iza vojnika iz Arkanzasa. Vojnici su je naterali da skrene s puta.

Gomila je počela da me prati, nazivajući me pogrdnim imenima. Iznenada su počela da mi klecaju kolena i zapitala sam se da li ću izdržati. Bio je to najduži blok kuća kroz koji sam ikad prošla u životu. Uprkos tome, nisam se mnogo plašila jer sam mislila da će me gardisti zaštititi.

Kada sam stigla ispred škole opet sam prišla jednom od gardista ali je on uporno gledao ispred sebe ne pomerivši se da bi me pustio da prođem. Nisam znala šta da radim. U tom trenutku je jedan drugi gardista pustio nekoliko đaka belaca da prođu. Kada sam pokušala da se proguram pored njega on je podigao svoj bajonet.

Adaptacija dela Džuanu Vilijamsa, *Eyes on the Prize: America's Civil Rights Years 1954-1965*, („Pogled uprt u nagradu: građanska prava u Americi između 1954-1965“), Penguin Books, Njujork 1987.

Neko je povikao: „Linčujemo je! Linčujemo je!“ Pokušala sam da pronađem neko prijateljsko lice. Uхватила sam pogled jedne starice ali me je ona pljunula. Pogledala sam niz blok kuća i ugledala klupu na autobuskoj stanici. Otrčala sam do klupe i sela na nju. Nekoliko ljudi iz gomile je pošlo do klupe prateći Elizabet i vičući: „Odvucimo je do drveta“, što je bio jedan od načina da kažu da će je linčovati (obesiti).

Dok je Elizabet sedela na klupi, čitavu večnost kako joj se činilo, kroz gomilu se probila belkinja

po imenu Grejs Lorč i obratila se Elizabet. Elizabet je polako podigla pogled i pogledala u nepoznatu ženu; zatim je ustala. Koračajući tik uz nju, žena ju je odvela do obližnje autobuske stanice. Elizabet je ušla u autobus pobeivši od gomile.

Pitanje: Zašto gomila nije sprečila Grejs Lorč da pomogne Elizabeti?

Korak po korak

Kada je nacistička Nemačka osvojila Poljsku u Drugom svetskom ratu okupacione snage su nametnule svoju politiku porobljavanja i ubijanja Jevreja. One koji su bili uhvaćeni u Poljskoj da skrivaju Jevreje čekala je smrt. Neke su čak ostavljali da vise obešeni na javnim trgovima kao upozorenje drugima. Pa ipak, neki ljudi su odabrali da pomognu da se spasu Jevreji. Štefa, radnica u fabrici katoličke veroispovesti, otišla je neverovatno daleko da bi spasila nekoga koga nije poznavala.

1942. godine Laminski, policajac koji je bio član poljskog pokreta otpora, zamolio je Štefnog muža Jiržija da sakrije Irenu, Jevrejku, na nekoliko dana. Bračni par je napravio skrovište za nju u svom jednosobnom stanu. „Nekoliko dana“ je preraslo u nedelju dana a zatim se nedelja dana pretvorila u mesec. Posle nekoliko meseci, Jirži je zatražio da Irena ode ali je Štefa insistirala da ta žena mora da ostane sakrivena u njihovom domu. Ispunjen besom Jirži je napustio stan zaklinjući se pred Štefom da će reći nacistima da skriva Irenu.

Šta je Štefa učinila?

Pozvala sam Laminskog i on je otišao da razgovara s mojim mužem. Rekao je Jiržiju: „Vidiš li ovaj moj pištolj? Ako odeš i ispričaš o Štefi i Ireni živećeš samo pet minuta duže. Prvi metak će ti prosvirati glavu.“ Posle toga moj muž se više nije vraćao. Ovo je bio kraj mog braka ali je

policajac Leminski nastavio da nam pomaže.

Da li je Štefa bila svesna opasnosti kojoj se izlaže?
Naravno da jesam. Svi su znali šta može da se dogodi onima koji skrivaju Jevreje. Irena bi govorila: „Ja predstavljam veliki teret za tebe, otići ću“. Međutim, ja bih joj odgovarala: „Sve do sada si bila ovde i uspele smo u tome, možda će se ipak sve završiti uspehom. Kako možeš da se predaš?“ Znala sam da ne mogu da je pustim da ode.

1944. godine stanovništvo Varšave se diglo na ustanak protiv nacističke okupacije. U znak osvete nacisti su počeli da evakušu sve civile sem majki s malom decom. Za Irenu, koju bi prepoznali kao Jevrejku iako je uvek nosila povez preko lica, evakuacija je značila gotovo sigurnu smrt. Uočivši opasnost, Štefa je donela tešku odluku. Dok je kazivala ostatak priče plakala je.

Kada je trebalo da nas evakušu kazala sam Ireni da uzme moju bebu. Rekla sam: „Pokušaću da ostanem uz vas. Za slučaj da se izgubim, brini o njemu kao da je tvoje rođeno dete“. Kada je nemački službenik video da je sa detetom rekao joj je da se vrati u stan. Meni su iz nekog razloga dozvolili da pođem s njom.

Kako je Štefa mogla da rizikuje da izgubi bebu?

Znala sam da će Irena brinuti o njemu. Sem toga, niko nije znao šta bi meni moglo da se desi.

Mogla sam i ja da umrem.

Pitanje: Na koji način je svaka od ovih osoba pomogla Ireni da preživi?

- evakuacija: odvođenje ljudi iz njihovih domova u zarobljeničke logore
- pokret otpora: ljudi koji su tajno radili protiv nacističkih vlasti nastojeći da ih isteraju iz zemlje

Adaptacija dela N. Teke *When Light Pierced the Darkness* („Kada je svetlost probila tamu“), Oxford University, New York, 1986.

Hrabri prodavac

U Bangkoku ima jedan ugao ulice gde je ponekad među grupama dečaka izbijala tuča. Jednoga dana, grupa dečaka iz mašinske škole napala je dečaka iz druge škole pojurivši svoju žrtvu niz ulicu. Siroti dečak je trčao koliko ga noge nose. Dotrčao je do male prodavnice na uglu ulice. Dečaci koji su ga jurili bili su redovne mušterije u ovoj prodavnici.

Prodavac je video šta se dešava. Dečak je pokucao na njegova vrata.

Prodavac je brzo otvorio stražnja vrata i pustio dečaka da se ušunja. Dozvolio je dečaku da se sakrije u njegovoj prodavnici.

Hrabri prodavac ni jednog trenutka nije zastao da razmisli šta bi moglo da se desi ako bi grupa dečaka napadača ušla u prodavnicu i tamo pronašla svog neprijatelja. Nije zastao ni da razmisli šta bi u danima koji slede moglo da se desi s njegovim poslom ako bi dečaci saznali da je spasio njihovu žrtvu.

Pitanje: Kakav je sve izbor prodavac imao pred sobom kada je ugledao dečaka na svojim vratima? Kakve su mogle da budu posledice svakog od tih izbora?

Seljani ublažavaju patnju u logorima

Batković, Bosna i Hercegovina, 24. januar 1993. Tokom celog leta autobusi i kamioni prepuni muslimanskih i hrvatskih zarobljenika valjali su se niz uski seoski put pored povrtnjaka ilije Gajjića. Kada je državne silose pretvarala u logor, vojska ni jednog trenutka nije pitala seljane šta oni misle o tome. Gajjić se pribojavao da se ponavlja ono najgore iz istorije Balkana. „Niko nikada ne može da ima koristi od koncentracioni logora“, rekao je 62-godišnji Srbin koji predsedava seoskom skupštinom u selu sa 4.000 stanovnika. „Osećao sam se loše dok sam sve ovo posmatrao“.

*

Kad su počele da pristižu vesti o premlaćivanju i umiranju, on i druge starešine u selu su rešili da protestuju zbog toga. Njegova je jedna od neispričanih priča u ovom ratu u kome je surovost stalno bila prisutna - priča o Srbima koji su stavili sve na kocku da bi poboljšali uslove života svojih sugrađana.

„Želeli smo da učinimo gest dobre volje. Želeli smo da sa njima postupaju onako kako bismo želeli da druga strana postupi sa našim zarobljenicima“, ispričao je on. Početkom septembra, Gajjić je poveo delegaciju do obližnjeg vojnog štaba u Bijeljini zahtevajući da se zamene stražari koji biju zarobljenike. „Oni nisu bili iz ovih krajeva. Neko u porodici im je stradao i zbog toga su oni želeli da se osvete“, kaže Gajjić. „Zato smo tražili od vlasti da ubace

ljudu iz kraja.“

Priseća se da je vojna komanda u početku odbila čak i da kaže ko je nadležan za logor. Ton razgovora se zaoštrio. Jedan član delegacije je rekao vojnim komandantima: „Mi ne želimo Jasenovac“, što je bilo aluzija na koncentracioni logor koji su hrvatski fašisti osnovali u Drugom svetskom ratu a u kome je ubijeno na desetine hiljada Srba, Jevreja i Roma. „Svaki dobar čovek bi to rekao“, kazao je Gajjić. „Nismo hteli da dozvolimo da krive selo za bilo šta što se desilo. Želeli smo da sačuvamo ugled sela“.

U prisustvu stražara zarobljenici su i dalje nerado govorili o surovosti počinjenoj ranije. Međutim, potvrdili su priče oslobođenih zarobljenika o premlaćivanju zvanom „dva sa četiri“³, raširenoj dizenteriji kojoj su pogodovali užasni sanitarni uslovi kao i pomno smišljena lukavstva čiji je cilj bio da se delegacije koje dolaze u posetu obmanu da ne bi pomislile da u logoru ima neko mlađi od 18 ili stariji od 60 godina. Prema zarobljenicima, do septembra je najmanje 20 lica umrlo od batina ili zlostavljanja ali su se uslovi značajno popravili posle intervencije seljana.

Uslovi su i dalje primitivni ali nekoliko stotina zarobljenika sada šest dana u nedelji radi u obližnjoj fabrici gde dobijaju bolje obroke mada ne i novac. Zarobljenici hvale stražare a stražarima prija pohvala. „Smatramo da ne treba

da tučemo zarobljenike“, izjavio je Dragolić, jedan od novih stražara iz kraja. „Mi razgovaramo s njima“. Sada u svakoj od baraka ima čak i televizor a za Novu godinu stražari su doneli zarobljenicima i šljivovicu, rakiju od šljiva. „Mislim da Srbi nisu tako loši kao što svi žele da ih prikažu“, izjavio je Gajjić. „Sigurno da ima još ovakvih primera i ne samo u Batkoviću“.

Pitanje: Kakav izbor su posmatrači mogli da naprave i kakvom društvenom pritisku su bili izloženi?

Izvor: Roj Gatman, A Witness to Genocide, („Svedok genocida“), Macmillan, London 1993.

³ „dva sa četiri“, debela letva

Prilog

Dodatne aktivnosti

Ukoliko su učesnici posebno zainteresovani, voditeljima se predlažu sledeće aktivnosti (isti princip važi i za sve dodatne aktivnosti koje se nalaze na kraju tematskih celina)

Istražite i sakupite priče

Istražite priče iz istorije, legendi i religije vaše zemlje da biste pronašli svedočenja posmatrača koji su delovali da bi zaštitili nekoga za koga se nije očekivalo da će ga zaštititi.

- Šta ih je podstaklo da deluju? Kakav je bio rezultat toga?

Ilustrirajte i sastavite knjigu od sakupljenih priča ili ih izložite.

Izreke

Dajte sopstveno tumačenje sledećeg stiha koji je napisao Dželaludin Rumi, sufijski pesnik iz 14. veka: „Budi svetiljka, čamac za spasavanje ili lestve.“

Tumačenje stiha može biti dato i u obliku crteža, o njemu se može pisati ili se na osnovu njega može sastaviti pesma.

Primenite spontanu razmenu ideja da biste sakupili stihove ili izreke koje ste čuli, a koje odražavaju humanitarno stanovište. Objasnite na koji način svaka od tih izreka može da se dovede u vezu sa humanitarnim stanovištem. Na primer, kada je jedan od polaznika predložio izreku „što majmun vidi to i radi“ drugi polaznici su kao razlog za njeno prihvatanje naveli to što ljudi slede primer drugih i što to važi i za humanitarno ponašanje kao i za svako drugo ponašanje.

Sakupite (u porodici ili iz drugih izvora) tradicionalne

izreke koje odražavaju humanitarno stanovište. Saradujte u izradi brošure ili kolaža na osnovu izreke

Umesto da tražiš osvetu, pruži dobar primer. (učenik iz Džibutija)

Milosrđe održava svet. (učenik iz Tajlanda)

U „Haditu“ Proroka se kaže: ko god od vas primeti nepravedan čin treba da interveniše da bi ga promenio delom, ako ne može, onda bar rečju, a ako ni tako ne može onda srcem i to je najmanje što može da se učini. (učenik iz Egipta)

Ni lovac nije u stanju da ubije pticu koja kod njega potraži utočište. (japanska izreka)

Pratite posledice

Analizirajte uticaj posmatrača na zaštitu ljudskog života i dostojanstva.

Odaberite jednu od niže navedenih mogućnosti i napravite dijagram da biste prikazali mrežu lančanih reakcija.

- Čin koji ste vi kao posmatrač izvršili u ime nekog drugog
- Čin koji je neko drugi izvršio kao posmatrač

Zabeležite postupak posmatrača u krugu u sredini mreže. Zatim pokažite uticaj koji je taj postupak imao povezujući krug sa što više ljudi i događaja kojih možete da se setite.

Istraživanje 3

Humanitarni postupak

HUMANITARNI POSTUPAK

SLOŽENOST SITUACIJE, DILEMA, SOCIJALNI PRITISAK

Ovim istraživanjem podstiče se razumevanje pojma humanitarnog postupka, kroz proučavanje njegove složenosti kao što su: razmera mogućih rizika i prepreka, posebno u svetlu društvenog/socijalnog pritiska⁴, kao i dilema koje se mogu javiti u pogledu njegovih posledica.

Ciljevi:

- Razumevanje pojma humanitarnog postupka i sposobnost učenika da prepozna-ju humanitarne postupke u svakodnevnom životu
- Razumevanje načina na koje društveni pritisak može da utiče na odluku o tome šta preduzeti u pojedinim situacijama kada su nečiji život i ljudsko dostojanstvo ugroženi
- Uočavanje posledica do kojih dovode pojedine izbore u situaciji dileme

Materijal:

- Glasovi iz rata – 1
- Priča: „On se samo zabavljao“
- Radni list: dilema

⁴ Socijalni pritisak je vrsta socijalnog uticaja ispoljena kao otvorena ili prikrivena prinuda koju vrši socijalna zajednica na pojedinca ili neku užu socijalnu grupu radi prihvatanja nekih uverenja, stavova ili oblika ponašanja. Socijalni pritisak može biti u obliku eksplicitne naredbe, prisile, pretnje, ili saveta, molbe, prećutnog opšteg slaganja, implicitnog očekivanja i grupne norme. Socijalni pritisak je sredstvo održavanja grupne kohezije, kao i formiranja i menjanja mišljenja, stavova i ponašanja pojedinca. Definicija iz knjige Ivana Vidanovića „Rečnik socijalnog rada“

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA

Prvi korak: Voditelj razgovora sa učenicima na temu *humanitarnog postupka* i poziva učenike da kažu šta podrazumevaju pod pojmom humanitarni postupak. Razmišljanja i odgovore učenika voditelj zapisuje na tabli. Na kraju voditelj upoznaje učenike sa definicijom koja se u ovom istraživanju koristi za humanitarni postupak.

Drugi korak: Nakon toga, voditelj govori o definiciji i karakteristikama humanitarnog postupka, povezujući ih sa odgovorima koje su učenici izneli. Tri suštinske karakteristike, koje su sadržane u definiciji, zapisuje na tabli:

- štiti život i ljudsko dostojanstvo
- štiti nekoga koga u drugim okolnostima ne bi štitila
- vrlo verovatno podrazumeva lični rizik i gubitak

Treći korak: Voditelj ilustruje karakteristike humanitarnog postupka koristeći postupak Grejs Lorč i podsećajući učenike na primere iz prethodne radionice (postupak Grejs Lorč).

Četvrti korak: Voditelj čita sledeće iskaze:

„Kada su neprijatelji odveli mog muža i stavili ga u zarobljenički logor, jedan čovek koji je pripadao neprijateljskoj strani doneo mu je hranu i odeću a da niko nije znao za to. On nije mogao da spreči odvođenje mog muža, ali mi je pomogao koliko je mogao. Želela bih da upoznam tog čoveka.“ (*iskaz žena čiji je muž nestao u ratu*)

„U mom selu se nalazila kuća u kojoj su živeli ljudi koji su pripadali neprijateljskoj strani – jedna porodica. Moj otac je štitio tu kuću i ja se ponosim time. Ljudi su želeli da ih ubiju, da ih oteraju, ali moj otac ih je zaštitio.“ (*iskaz jedne žene*)

Humanitarni postupak se odnosi na situaciju u kojoj „sasvim obična osoba deluje da bi zaštitila nekoga koga u običnim okolnostima ne bi štitila, a čiji su život i ljudsko dostojanstvo ugroženi“.

Istraživanje 3

Humanitarni postupak

Nakon pročitanih iskaza, voditelj deli učenike u 4 grupe. Svaka grupa dobija po jedno pitanje. Zadatak grupa je da razmisle o pitanjima i da svoja razmišljanja predstave prilikom javnog predstavljanja rezultata rada u malim grupama.

Pitanja:

- Zašto se u ovim situacijama NIJE očekivalo da neko pritekne u pomoć ili pruži zaštitu ugroženima?
- Kakvim rizicima su bili izloženi ljudi koji su pritekli u pomoć ili pružili zaštitu?
- Kako su se osećali oni kojima je zaštita/pomoć pružena?
- Kako su se osećali oni koji su zaštitu/pomoć pružili i njima bliski ljudi?

Peti korak: Izvestioci predstavljaju rad grupa i svi diskutuju u velikom krugu. Diskusija se može razviti u različitim pravcima, i od voditelja se očekuje da oblikuje diskusiju kao što sledi u primeru:

- na pitanje pod „a“ može se razviti diskusija o riziku i gubitku, o različitim aspektima i oblicima rizika - emotivnom, društvenom, psihološkom, fizičkom... Može se, takođe, pričati i o strahu koji sprečava posmatrača da deluje;
- na pitanje pod „b“ može se razviti diskusija o društvenom pritisku koji se najčešće suprotstavlja humanitarnom činu (kao npr. izraz „gledaj svoja posla“ i sl.);
- na pitanje pod „c“ može se razviti priča o ljudskom dostojanstvu;
- na pitanje pod „d“ mogući pravac diskusije je razmatranje trajnih pozitivnih posledica humanitarnog postupka.

Šesti korak: Tokom diskusije voditelj uvodi pojam dileme, uz naglašavanje osnovnih karakteristika dileme:

- dilema je situacija kada je neophodno izabrati između alternativnih postupaka (uključujući i mogućnost da se ništa ne izabere tj. ne preduzme)
- u dilemi sve opcije imaju i prednosti i nedostatke

Voditelj ukazuje i na to da se svi ponekad nađu u situaciji da biraju između više nepovoljnih alternativa, tj. da od „više zla“ biraju najmanje. Takođe, nemogućnost da se sagledaju posledice pojedinih opcija mogu da otežaju donošenje odluke.

Sedmi korak: Voditelj čita svedočenje „On se samo zabavljao“, a zatim poziva učenike da kažu šta bi sve Vendi mogla da uradi u situaciji iz svedočenja. Reakcije koje učenici navode voditelj beleži na tabli bez vrednovanja i komentaranja, i podstiče učenike da navedu što različitiije reakcije. Kada se zapišu sve moguće reakcije, voditelj deli učenike u nekoliko manjih grupa.

Osmi korak: U malim grupama učenici analiziraju posledice koje navedene reakcije mogu imati po Vendi, po zatvorenika, po stražara i po Vendinog prijatelja - crnca. Svaka grupa dobija obrazac za analizu „Radni list - dilema“ i zadatak da analizira nekoliko reakcija zapisanih na tabli. Prilikom izbora reakcija za analizu, voditelj vodi računa da svaka grupa dobije različite tipove reakcija, s obzirom na posledice koje one mogu da izazovu.

Deveti korak: Izvestioci iz malih grupa predstavljaju rezultate do kojih su došli na nivou grupe. Voditelj zapisuje odgovore učenika na tabli, u obrazac koji je identičan obrascu

Istraživanje 3

Humanitarni postupak

iz radnog lista. Nakon toga, voditelj skreće pažnju učenicima da ne postoji idealna reakcija i da svaki izbor u situaciji dileme ima dobre i loše strane. Voditelj pita učenike šta misle koja bi Vendiina reakcija bila najprimerenija u datoj situaciji. Sledi diskusija u kojoj se razmatraju razlozi za i protiv svake pojedinačne odluke.

Deseti korak: Voditelj sumira diskusiju ističući ključne ideje:

KLJUČNE IDEJE

- Humanitarni postupci su oni u kojima sasvim obična osoba deluje da bi zaštitila nekoga koga u običnim okolnostima ne bi štitila, a čiji su život i ljudsko dostojanstvo ugroženi. Ovakvi postupci vrlo verovatno podrazumevaju i lični rizik. (Ova definicija je jedna od mnogih, usvojena je radi ovih istraživanja).
- Humanitarni postupak može biti teško izvodljiv u pojedinim društvenim okolnostima, naročito kada je u pitanju zaštita osobe koja se smatra pripadnikom „neprijateljske“ grupe.
- Kada su u pitanju humanitarni postupci, u velikom broju slučajeva ljudi su suočeni sa dilemom da li da zaštite nekoga ili ne, zato što, ukoliko to učine mogu biti izloženi riziku i stradati oni sami, kao i oni kojima pokušavaju da pomognu
- Oba izbora mogu imati složene i dugoročne posledice po sve koji su umešani.

Prilog

Humanitarni postupak

Glasovi iz rata – 1

Ljudi koji su bili u ratovima koji su se odigrali u novijoj historiji opisuju humanitarne postupke koje su doživjeli, kojima su prisustvovali ili za koje su čuli.

1 Kada su neprijatelji odveli mog muža i stavili ga u zarobljenički logor, jedan čovek koji je pripadao neprijateljskoj strani mu je doneo hranu i odeću i niko nije znao za to. On nije mogao da spreči odvođenje mog muža ali mu je pomogao koliko je mogao. Želela bih da upoznam tog čoveka. (*žena čiji je muž nestao u ratu*)

2 U mom selu se nalazila kuća u kojoj su živeli ljudi koji su pripadali neprijateljskoj strani - jedna porodica. Moj otac je štitio tu kuću i ja se ponosim time. Ljudi su želeli da ih ubiju, da ih oteraju ali moj otac ih je zaštitio. (*Jedna majka*)

3 Otišao sam da pomognem osobi čija kuća je uništena u bombardovanju a ta osoba je ubila jednog člana moje porodice. I tako sam mu ja pomogao zato što mi je tako nalagao moj sistem vrednosti. I on ne zna da ja znam da je ubio mog rođaka. Uprkos tome ja sam mu pomogao. (*verski vođa*)

4 Sa nama su bili stariji ljudi - zarobljenici i civili koji su pripadali drugoj strani. Mi smo s njima postupali na human način zato što su bili stariji. Nismo mogli da ih oslobodimo ali smo dobro s njima postupali. Nije na nama bilo da odlučimo šta će se desiti. Međutim, s nama su uvek bili sigurni i zaštićeni. (*vojnik*)

5 Zarobili smo mnogo ranjenih neprijateljskih vojnika koji su bili umešani u smrt naših najbližih ali mi smo ih odveli lekarima, brinuli smo o njima. Naša vera nam ne dozvoljava da ubijamo ratne zarobljenike ili da im činimo nažao. (*drvodelja i bivši borac*)

6 Bilo je vozača humanitarnih konvoja koji nikada nisu znali da li će se vratiti ili ne, koji su rizikovali svoje živote za one koje ne poznaju. (*novinar*)

7 Imala sam 14 godina i bila sam u patroli na jednom od kontrolnih punktova. Zaustavio se jedan auto. Kada sam počela da pregledam njihove lične karte, otkrila sam da je jedan od putnika musliman. Brzo sam vratila njegovu ličnu kartu i kazala vozaču da produži. Znala sam da bi ako prijavim da je ovaj čovek musliman to bio njegov kraj. Postupila sam tako zato što potičem iz časne porodice i zato što sam odgajana prema sistemu vrednosti. (*bivši borac*)

8 Video sam kako pet naših vojnika odvođe 500 civila iz sela u zatvor. Znao sam da to nije niko naredio i pokušao sam da to sprečim, ali naši vojnici mi nisu dozvolili. Čak su imali i puške na gotovs da pucaju u mene. Ja sam otišao da o tome obavestim svog komandira. I on mi je dao pušku da to sprečim. Pošto sam dobio pušku ja sam to i učinio. Ti civili su i danas živi. (*vojnik*)

9 Sreo sam ženu koja je bežala sa svojim detetom. Imala je samo posudu ali ne i pirinač. Bilo je strašno. Pitaao sam je zašto se vraća u područje zahvaćeno borbenim

dejtivima. Rekla je da želi da se vrati u svoje selo. Rekao sam: „Imaš samo posudu ali ne i pirinač, uzmi pola mog sledovanja iz moje torbice za pirinač“. Tako da sam pola dao njoj. Zahvalila mi se rekavši nešto čega se uvek sećam. Rekla mi je da nikada nije srela tako dobrog vojnika kao što sam ja. (*vojnik*)

10 Vojnici koji su bežali pred porazom prošli su kroz naš grad. Iako su pripadali neprijateljskoj strani ljudi iz našeg grada su im pružili svu pomoć koja im je bila neophodna. Bili su nam iskreno zahvalni i mi smo ih odveli do granice. Prolazili su i TV ekipe su to snimale, i dobili su pomoć, medicinsku i ostalu. (*ratna udovica*)

11 Moj sin je zatvorio neke ljude - zarobio je sedmoro ili osmoro njih koji su se bili izgubili. „Pretući ću ih“, rekao je zato što je izgubio svog oca. Međutim, sledećeg dana se vratio i rekao da ih je pustio. (*Jedna majka*)

Izvor: *Voices from War* („Glasovi iz rata“) su adaptirani na osnovu istraživanja sprovedenog okviru kampanje MKCK-a *People on War* („Ljudi o ratu“)

On se samo zabavljao

Za vreme aparthejda u Južnoj Africi Vendi, belkinja, je pokušavala da poseti svog prijatelja crnca koji je bio zatvoren zbog svoje političke aktivnosti. Belci koji su upravljali zatvorom su joj rekli da u njemu posete belaca crncima nikad nisu dozvoljene. Ona je otišla do zapovednika zatvora koji ju je pozvao u svoju kancelariju. Možda zato što je njen muž bio urednik lokalnih novina dozvolio joj je da vidi svog prijatelja. Vratila se u hodnik kod ulaza da sačeka prijatelja koga se nadala da će posetiti. Sledi njeno kazivanje šta se potom dogodilo.

Dok sam čekala, primetila sam mladog zatvorenika crnca u zatvorskom šorcu kaki boje i košulji kako stoji malo dalje u hodniku. Delovao je zabrinuto i ponizno - imao je pogled nekoga ko čeka da udovolji raspoloženju ili hiru belca, „basa“⁵. Stajao je tamo kao da mu je neko rekao da stoji i čeka. Naišao je stražar belac i, dok je prolazio pored zatvorenika, iznenada je preteći nasrnuo na njega i počeo da viče. Ovaj stražar

uopšte nije bio ljut - on se jednostavno zabavljao. Odjednom ruke zatvorenika krenuše naviše da bi zaštitile telo od udara koje je očekivao od stražara. Savivši jednu ruku preko stomaka i podigavši drugu prema glavi, zatvorenik je mucajući odgovarao na pitanja i podsmevanje kojima je bio zasut.

Stražar je zatim produžio, idući prema meni. Primetio je da ga netremice posmatram i, u trenutku kada me je pogledao, shvatila sam da ne samo da se on uopšte nije postideo nego me je u njegovim očima moja bela koža automatski činila saučesnikom u onome što je upravo učinio.

Ođetao je dalje, dosađujući se, nestao na nekoliko trenutaka a zatim je krenuo nazad prema crncu. Kada mu se približio, crnac je počeo da uzmiče a njegove ruke su ponovo zauzele zaštitnički položaj. Stražar se strašno zabavljao. Prisustvo publike (moje prisustvo) je doprinelo da mu sve ovo bude još zabavnije.

Šta bi po Vama Vendi trebalo da učini ?

Šta je Vendi trebalo da učini gledano iz perspektive drugih:

- stražara
- zatvorenika
- Vendingog zatvorenog prijatelja
- zapovednika zatvora

⁵ „Basa“, nadležno lice, vremenom je dobilo značenje „ugnjetač“ u kontekstu aparthejda.

Prilog: Radni list – dilema

Situacija:

Dok u zatvoru čeka da poseti svog prijatelja koji je zatvoren zbog svoje jednostavno zabavlja. Prisustvo publike (Vendi) doprinosi da mu maltretiranje političke aktivnosti, Vendi prisustvuje sceni u kojoj stražar više i preteći više zatvorenika bude još zabavnije. Vendi je u dilemi šta da uradi. puta nasrće na mladog zatvorenika crnca. Stražar uopšte nije ljut - on se

Vendina reakcija	Posledice po Vendi	Posledice po zatvorenika	Posledice po stražara	Posledice po Vendinog prijatelja

Prilog

Humanitarni postupak

Prilog

Dodatne aktivnosti

Istorija i kultura

Napišite nešto o humanitarnom postupku za koji znate (iz ličnog iskustva ili bioskopa, s radija i televizije, iz onoga što ste pročitali, istorije ili događaja iz vašeg sveta). Učenici su naveli primere kao što su priča o Salah el-Dinu koji je izlečio Ričarda Lavljeg Srca i primer Oskara Šindlera iz 20. veka.

Mediji

Potražite u medijima priče o humanitarnim postupcima. Napravite zbirku u knjizi isečaka ili na tabli na zidu.

Napišite kratak sadržaj priča koje pronađete saopštavajući gde i kada se humanitarni čin odigrao i navodeći medij koji je izvor priče.

Analizirajte čin na osnovu tri karakteristike humanitarnih postupaka:

- zaštita života i ljudskog dostojanstva
- obično se radi o nekome koga u normalnim uslovima ne biste zaštitili
- vrlo verovatno će podrazumevati lični rizik ili gubitak

Istraživanje 4

Osnove MHP

Istraživanje 4

Osnove MHP-a

OSNOVE MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA I ODNOS MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA I LJUDSKIH PRAVA

U ovom istraživanju pažnja se usmerava na međunarodno humanitarno pravo (MHP) koje predstavlja skup pravila ponašanja, koja za cilj imaju zaštitu žrtava i ugroženih za vreme oružanih sukoba. Istovremeno se proučava i odnos MHP-a i prava ljudskih prava, sa posebnim osvrtom na ona ljudska prava koja ostaju zaštićena i u situaciji oružanih sukoba.

Ciljevi:

- Upoznavanje sa konceptom MHP-a i prava ljudskih prava
- Razumevanje nužnosti postojanja pravila u oružanim sukobima
- Razumevanje komplementarnosti MHP-a i prava ljudskih prava
- Upoznavanje i usvajanje osnovnih pravila MHP-a

Materijal:

- Prilog „Univerzalna deklaracija Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima“.
- Pano sa šematskim prikazom komplementarnosti prava ljudskih prava i MHP-a
- Prilog „Koja su osnovna pravila međunarodnog humanitarnog prava?“

Priprema materijala:

- Iseći kartice sa kategorijama ljudskih prava (prilog „Univerzalna deklaracija Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima“ - kartice)
 - Izrada panoa sa šematskim prikazom komplementarnosti prava ljudskih prava i MHP-a
-

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA:

Prvi korak: Voditelj najavljuje temu časa koja glasi - Odnos međunarodnog humanitarnog prava i prava ljudskih prava.

Kao uvod u temu voditelj traži od učenika da na njima logičan i odgovarajući način završe sledeću rečenicu: „Svaki čovek ima pravo da...“ Ukoliko učenici oklevaju, voditelj ih može podstaći navodeći nekoliko primera, recimo: Svaki čovek ima pravo da... ide kud želi ... uredi svoj dom kako želi ... kaže ono što misli ... radi i živi od svog rada ...ide na letovanje... da se obrazuje...da uči školu koju želi...da ga drugi ne ugrožavaju zbog boje kože, ili jezika... itd. Kada učenici završe sa svojim idejama, voditelj kao komentar na rad učenika ističe sledeće ključne ideje:

- svaki pojedinac ima određena prava samim tim što je ljudsko biće;
- poštovanje osnovnih prava svakog čoveka i zaštita pojedinca od samovoljnog ponašanja države obezbeđuje se posebnim pravom, koje se naziva pravo ljudskih prava;
- ljudi stvaraju državnu zajednicu svojom voljom, kao slobodna bića, sa određenim korpusom prava;
- ljudska prava su iznad države i država ih mora poštovati;
- pravo ljudskih prava se primenjuje uvek i u svim uslovima, i na sve ljude koji su u nadležnosti jedne države.

Istraživanje 4

Osnove MHP-a

Drugi korak: Voditelj deli učenike u više manjih grupa (4-6 grupa). Svaka grupa dobija komplet kartica na kojima su zapisana određena prava iz Univerzalne deklaracije Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima.

Kao uvod u zadatak koji sledi, voditelj govori o tome da pravo ljudskih prava ne prestaje da važi ni u situaciji oružanog sukoba, već ono postoji u svom izmenjenom obliku. U vanrednim situacijama, kakva je i ratna, prema međunarodnim ugovorima država može neka ljudska prava da podvrgne ograničenjima, pa čak i da ih za izvesno vreme stavi van snage tj. ukine. Zadatak svake grupe je da izdvoje kartice sa onim pravima za koja misle da država ima legitimno pravo da ih ukine (stavi van snage) ili ograniči u ratnoj situaciji.

Treći korak: Predstavnici grupa predstavljaju rezultate i diskutuju o razlozima kojima su se rukovodili kada su određivali koja prava može a koja prava ne može država da ukine, ni u ratnim uslovima.

NAPOMENA VODITELJU:

Verovatno je da će učenici imati različita viđenja o tome koja prava država sme, tj. ne sme da ukine prema međunarodnim ugovorima, imajući u vidu da se u realnosti kršenje ljudskih prava neprestano dešava. Sva mišljenja voditelj treba da uvaži, i tek da im u sledećem koraku kaže kako su ova pitanja pravno regulisana.

Četvrti korak: Uzimajući u obzir zaključke do kojih su grupe došle, voditelj sumira diskusiju komentarom da prema međunarodnim ugovorima država u ratnoj situaciji **može da ukine ili ograniči** pojedina ljudska prava, kao što su: sloboda kretanja, sloboda okupljanja i udruživanja, sloboda govora, javnog nastupanja, sloboda štampe, sloboda političkog delovanja, itd. Takođe, voditelj ističe da država ova prava može da ukine ili ograniči samo na određeno vreme, na ograničenoj teritoriji, pod određenim uslovima, tj. dok ratne okolnosti ne prođu. Najvažnije je da postoje prava koja čak ni u vanrednim okolnostima država **ne može da ukine ili ograniči**. Neka od njih su pravo na život, zabrana mučenja, zabrana ropstva, zabrana ponižavajućeg ili degradirajućeg ponašanja, zabrana diskriminacije na osnovu rase, boje kože, pola ili vere, zabrana retroaktivne primene zakona, pravo na pošteno suđenje i nepristrasan sud, itd.

Peti korak: Voditelj informiše učenike o posebnom sistemu prava koje stupa na snagu u vreme oružanog sukoba - o međunarodnom humanitarnom pravu koje ima za cilj zaštitu života i ljudskog dostojanstva za vreme oružanog sukoba.

Zatim, voditelj na panou pokazuje šematski prikaz odnosa između prava ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava i poziva učenike da daju svoj komentar na ono što vide (voditelj naglašava zajednički deo prava ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava).

Šesti korak: Voditelj deli učenicima kopije priloga pod naslovom „Koja su osnovna pravila međunarodnog humanitarnog prava?“ i upućuje ih na četiri osnovne kategorije tih pravila:

- pravila koja se odnose na ljude,
- pravila koja se odnose na objekte,
- pravila koja se odnose na oružje i
- pravila koja se odnose na načine ratovanja.

Istraživanje 4

Osnove MHP-a

Potom sledi diskusija o razlozima zbog kojih su ova pravila važna (šta bi se sve dešavalo kada ne bi postojala pravila MHP-a).

NAPOMENA VODITELJU:

Tokom diskusije učesnici mogu otvoriti pitanje kršenja međunarodnog humanitarnog prava i pitanje ratnih zločina (silovanja, mučenja, ubijanja zarobljenika...). Sugestiju kako da odgovore na ova i mnoga druga pitanja voditelj može pronaći u materijalu za nastavnike pod naslovom: „Ako učenici budu postavljali pitanja“

Diskusiju voditelj sumira ističući osnovne ideje MHP-a: cilj međunarodnog humanitarnog prava je zaštita života i ljudskog dostojanstva za vreme oružanog sukoba; smanjenje nepotrebne patnje i zaštita civila i onih koji više ne učestvuju u borbi, postiže se

Liste prava koja se ne mogu ograničiti nalaze se u različitim međunarodnim dokumentima. U zavisnosti od vremena donošenja pojedinih dokumenata ta lista je kraća ili duža. Tako se najkraća lista apsolutnih prava nalazi u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima koja je usvojena 1950. godine. Ona se odnosi na: pravo na život, zabranu mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja, zabranu ropstva ili ropskog položaja, zabranu ponovnog suđenja licima već osuđenim ili oslobođenim povodom istog krivičnog dela. U nekim kasnije usvojenim međunarodnim instrumentima kao apsolutno zaštićena prava navode se i sloboda misli, sloboda veroispovesti, prava porodice, prava deteta, pravo na državljanstvo.

Prilog: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

KAŽE DA SVAKI ČOVEK IMA PRAVO NA:

JEDNAKOST DOSTOJANSTVA I PRAVA	BRAK I OSNIVANJE PORODICE
ŽIVOT I BEZBEDNOST	SLOBODU RAZMIŠLJANJA, MIŠLJENJA, VEROISPOVESTI I IZRAŽAVANJA
SLOBODU, POŠTEĐENOST OD PROIZVOLJNOG HAPŠENJA I PRITVORA I SLOBODU KRETANJA I STANOVANJA U OKVIRU GRANICA SVAKE DRŽAVE	SLOBODNO OKUPLJANJE I UDRUŽIVANJE
POŠTEĐENOST OD ROPSTVA ILI POTLAČENOSTI	POVOLJNE USLOVI ZA RAD, ODMOR I RAZONODU
POŠTEĐENOST OD MUČENJA, ILI OD OKRUTNOG, NEHUMANOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	ODGOVARAJUĆI ŽIVOTNI STANDARD KOJI OMOGUĆAVA ZDRAVLJE I DOBROBIT
POŠTEĐENOST OD MEŠANJA U PREPISKU	OBRAZOVANJE
SLOBODNO UČESTVOVANJE U DRUŠTVENOM ŽIVOTU	

Istraživanje 4

Osnove MHP-a

Prilog

Osnove MHP-a

Koja su osnovna pravila međunarodnog humanitarnog prava?

1. Napadi se moraju ograničiti na borce i vojne ciljeve

- 1.1 Civili se ne smeju napadati.
- 1.2 Civilni objekti (kuće, bolnice, škole, verski objekti, kulturno-istorijski spomenici, itd.) se ne smeju napadati.
- 1.3 Zabranjeno je koristiti civile za zaštitu vojnih ciljeva.
- 1.4 Borcima je zabranjeno da se predstavljaju kao civili.
- 1.5 Zabranjeno je izgladnjivanje civila kao metod borbe.
- 1.6 Zabranjeno je napadati stvari i objekte koji su neopodhodni za opstanak civilnog stanovništva (hranu, poljoprivredne oblasti, instalacije vode za piće, i sl.).
- 1.7 Zabranjeno je napadati brane, nasipe i nuklearne elektrane ako takav napad može da izazove velike civilne žrtve.

2. Zabranjeni su napadi ili oružje kojima se bez razlike u pogledu ciljeva pogađaju civilni ili vojni objekti i lica, i kojima se nanose preterano velike povrede ili patnja.

- 2.1 Zabranjena je upotreba specifičnog oružja - hemijskog i biološkog oružja, zaslepljujućeg laserskog oružja, oružja koje povređuje fragmentima koji se ne mogu otkriti rendgenskim pregledom, otrova, protivpešadijskih mina, itd.
 - 2.2 Zabranjeno je naredivati ili pretiti da neće biti preživeli.
- #### 3. Civile, ranjene borce i zarobljenike treba poštediti, zaštititi i sa njima treba humano postupati.
- 3.1 Niko ne sme biti podvrgnut fizičkom ili psihičkom mučenju, telesnom kažnjavanju ili okrutnom ili ponižavajućem postupku.

- 3.2 Seksualno nasilje je zabranjeno.
 - 3.3 Strane u sukobu moraju da traže ranjene i bolesne sa neprijateljske strane i da se o takvima koje nađu staraju.
 - 3.4 Zabranjeno je ubiti ili raniti neprijatelja koji se predaje ili koji je izbačen iz stroja.
 - 3.5 Zarobljenici imaju pravo na poštovanje i sa njima se mora humano postupati.
 - 3.6 Zabranjeno je uzimanje talaca.
 - 3.7 Zabranjeno je nasilno raseljavanje civila. Zabranjeno je takozvano „etničko čišćenje“.
 - 3.8 Ljudi koji su dospeli u ruke neprijatelju imaju pravo na kontakt sa porodicom i na humanitarnu pomoć (hranu, medicinsku negu, psihološku podršku, i sl.).
 - 3.9 Ugrožene grupe, kao što su trudnice i dojilje, deca bez pratnje, stara lica, itd., moraju da dobiju posebnu zaštitu.
 - 3.10 Deca mlađa od 15 godina ne mogu se regrutovati ili koristiti kao borci.
 - 3.11 Svako ima pravo na pošteno suđenje (nepriistrasno sud, redovni postupak, itd.). Kolektivno kažnjavanje je zabranjeno.
- #### 4. Medicinsko osoblje i objekti (bolnice, klinike, kola hitne pomoći, itd.) moraju se poštovati i zaštititi i mora im se pružiti sva raspoloživa pomoć za obavljanje njihovih dužnosti.
- 4.1 Znak crvenog krsta i crvenog polumeseca je simbol zaštite medicinskog osoblja i objekata. Zabranjeni su napadi na lica ili objekte koji su obeleženi ovim znakom. Lažna upotreba znaka je zabranjena.
 - 4.2 Sanitetske jedinice ili vozila se ne smeju koristiti za vršenje dela kojima se nanosi šteta neprijatelju.
 - 4.3 U lečenju ranjenika i bolesnika, niko ne sme da ima prioritet, osim iz medicinskih razloga.

kolateralna šteta: šteta ili gubitak slučajno naneti tokom napada koji je izvršen uprkos svim neopodhodnim merama predostrožnosti koje imaju za cilj sprečavanje, ili u svakom slučaju, svedenje na minimum, civilnih žrtava, ranjavanja civila i nanošenja štete civilnim objektima

hors de combat: označava borce koji su zarobljeni, ranjeni, bolesni ili stradali u brodolomu i stoga više ne mogu da se bore

civil: svako lice koje nije borac (u slučaju nedoumice, to lice će se smatrati civilom) Ukoliko takvi civili direktno

učestvuju u neprijateljstvima, onda se tretiraju kao borci i gube zaštitu

civilni objekti: svi objekti koji nisu vojni ciljevi. Ukoliko se takvi civilni objekti koriste kao podrška vojnoj akciji, onda se tretiraju kao vojni ciljevi i gube zaštitu

borac: lice koje direktno učestvuje u neprijateljstvima ili je pripadnik oružanih snaga

vojni ciljevi: borci i objekti koji svojom prirodom, mestom, svrhom ili upotrebom daju efikasan doprinos vojnoj akciji i čije uništavanje omogućava određenu vojnu prednost

Prilog

Osnove MHP-a

MHP i ljudska prava sadržaj i komplementarnost

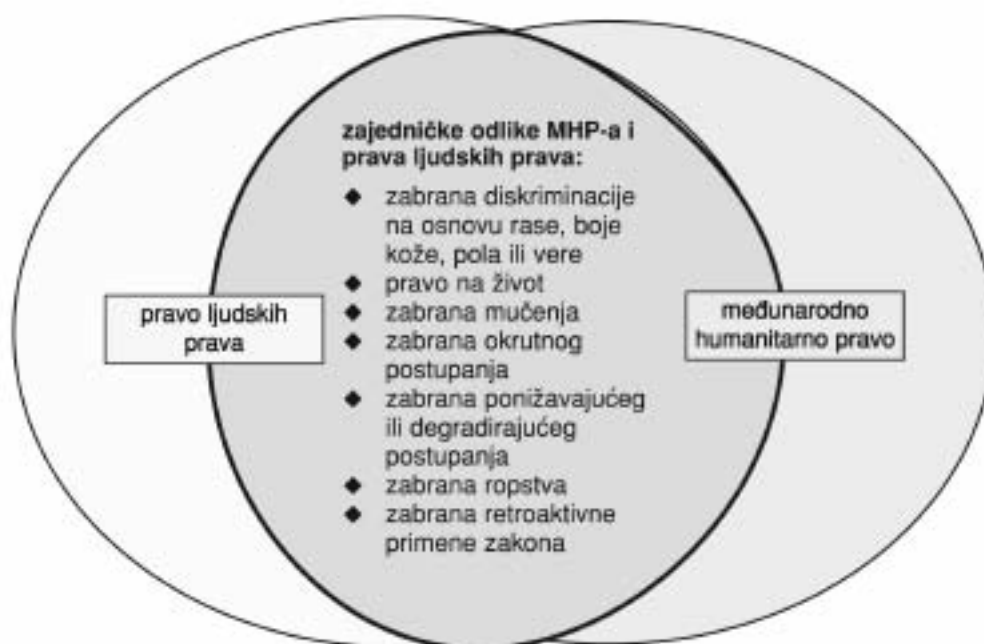
Međunarodno humanitarno pravo (MHP) i pravo ljudskih prava su komplementarni. I jedno i drugo imaju za cilj zaštitu ljudskog dostojanstva, iako u različitim uslovima i na različite načine.

Pravo ljudskih prava se primenjuje uvek i u svim uslovima na sve ljude u nadležnosti jedne države. Njegova svrha je zaštita pojedinaca od samovoljnog ponašanja države. Prema tome, pravo ljudskih prava nastavlja da važi i za vreme oružanog sukoba. Međutim, prema ugovorima o ljudskim pravima, kao što su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Evropska konvencija i Američka konvencija o ljudskim pravima, dozvoljena su odstupanja, pod strogim uslovima, od nekih prava u vreme „vanredne situacije koja ugrožava preživljavanje nacije“, a oružani sukob je svakako takav primer. Drugim rečima, određeni broj prava (sloboda kretanja, sloboda i bezbednost, sloboda udruživanja, itd.) može biti ograničen ili ukinut za vreme vanrednog stanja u državi, ali samo u onoj „meri u kojoj to strogo zahteva situacija“ (i u teritorijalnom i u vremenskom smislu). Međutim, ostaju suštinska prava koja se nikada ne smeju ukinuti, ni u koje vreme i ni pod kojim uslovima.

Za vreme oružanog sukoba, s druge strane, stupa na snagu poseban sistem prava, a to je MHP. To je skup pravila koja su posebno prilagođena oružanom sukobu

i čija je svrha zaštita žrtava rata (civila, ranjenika i bolesnika, zarobljenika, raseljenih lica, itd.) i regulisanje načina na koji se vode neprijateljstva. Budući da se primenjuje samo u izuzetnim okolnostima, nisu dozvoljena nikakva odstupanja. Više odredbi odnosi se na oružane sukobe međunarodnih razmera, a mnogo manje odredbi važi za oružane sukobe koji nisu međunarodnih razmera. Glavna svrha humanitarnog prava je da se zaštite život, zdravlje i ljudsko dostojanstvo onih koji nisu borci ili boraca koji više ne učestvuju u neprijateljstvima (zarobljeni, ranjeni ili bolesni borci), kao i da se ograniče prava sukobljenih strana da koriste metode ratovanja po sopstvenom izboru. Cilj je da se ograniče patnja i šteta koju nanosi oružani sukob. Ovi osnovni vidovi zaštite obuhvataju pravo na život, zabranu ropstva, zabranu mučenja i nehumanog postupanja, kao i zabranu bilo kakve retroaktivne primene zakona. Za razliku od ostalih prava (kao što su sloboda govora, kretanja i udruživanja), koja se mogu ukinuti za vreme vanrednih situacija u državi, osnovni vidovi zaštite koje omogućava MHP nikada ne mogu biti ukinuti.

Kada se sva ova neotuđiva prava spoje, može se videti da su suštinska osnovna prava zagarantovana i po MHP-u i po pravu ljudskih prava.

Prilog

Osnove MHP-a

Pravo ljudskih prava

Prvi tragovi prava ljudskih prava mogu se naći u osam- naestom veku. Naime, francuska Deklaracija o pravima čoveka i građanina iz 1789. godine i američka Povelja prava usvojena 1791. godine zajedno označavaju početak ljudskih prava. Tek pod uticajem Ujedinjenih nacija (UN) i Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine, počinje istinski razvoj ljudskih prava. Dva važna sporazuma potpisana su 1966. godine: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (prva generacija ljudskih prava) i Međunarodni pakt o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima (druga generacija ljudskih prava).

Prvi pakt ostaje standard. Služio je kao primer mnogim drugim sporazumima kao i nacionalnim poveljama o pravima i slobodama. Drugi pakt, s druge strane, je bio ograničenog dometa zbog mogućnosti razvoja svake zemlje i zbog regionalnih karakteristika.

Treća generacija ljudskih prava podrazumeva univerzalna prava kao što su pravo na razvoj, mir, zdravu životnu sredinu, itd. Međutim, mnogi pravници ih ne smatraju pravim pravima.

Ljudska prava su takođe priznata preko regionalnih organizacija: Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950. - Savet Evrope), Američka konvencija o ljudskim pravima (1969. - Organizacija američkih država), Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda (1981. - Organizacija afričkog jedinstva). Vidi takođe Deklaraciju o ljudskim pravima iz Kaira (1990. - Organizacija islamske konferencije).

Većina ovih instrumenata obezbeđuje mehanizme primene, bilo u vidu delotvornih pravosudnih organa (Evropski sud za ljudska prava, Međuamerički sud za ljudska prava), bilo u obliku kvazi-pravosudnih organa (Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija, Afrička komisija za ljudska prava i prava naroda), ili u obliku organa za podnošenje izveštaja (Komisija UN za ljudska prava).

Glavni instrumenti ljudskih prava

- 1926: Konvencija o ropstvu
- 1930: Konvencija koja se odnosi na prisilni ili obavezni rad (ILO -Međunarodna organizacija rada)
- 1948: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
- 1948: Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida
- 1950: Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

- 1965: Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije
- 1966: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (UN)
- 1966: Međunarodni pakt o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima (UN)
- 1969: Američka konvencija o ljudskim pravima
- 1979: Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena
- 1981: Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda
- 1984: Konvencija protiv mučenja i ostalih okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih postupaka ili vidova kažnjavanja
- 1989: Konvencija o pravima deteta
- 2002: Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima deteta koji se bavi učestvovanjem dece u oružanim sukobima

Međunarodno humanitarno pravo (MHP)

(ratno pravo ili pravo oružanih sukoba)

- Skup međunarodnih principa, ustanovljenih sporazumom ili običajima, kojima se ograničava upotreba nasilja u oružanom sukobu, da bi se:
 - regulisao način vođenja neprijateljstava; naročito, da bi se postavila ograničenja u pogledu metoda i sredstava ratovanja
 - zaštitila lica koja ne (ili više ne) učestvuju u neprijateljstvima, odnosno civila
- (Realna i pragmatična) ravnoteža između vojne nužde, s jedne strane, i principa humanosti s druge, Na jedan vid kršenja MHP-a zabranjeno je odgovarati drugim.

Glavni instrumenti MHP-a

- 1868: Petrogradska deklaracija
- 1899: Haške konvencije
- 1949: četiri Ženevske konvencije + Zajednički član 3:
- 1954: Konvencija za zaštitu kulturne svojine
- 1977: Dopunski protokoli
- 1980: Konvencija o upotrebi konvencionalnog oružja
- 1993: Konvencija o hemijskom oružju
- 1995: Protokol u vezi sa zaslepljujućim laserskim oružjem
- 1997: Konvencija o protivpešađijskim minama
- 1998: Statut Međunarodnog krivičnog suda
- 2002: Stupanje na snagu 1: jula 2002 Rimskog ugovora kojim se uspostavlja prvi stalni Međunarodni krivični sud

Prilog

Osnove MHP-a

1 Ako učenici budu postavljali pitanja ...

Sledeće sugestije se mogu koristiti da bi se učenicima pomoglo da razmisle o pitanjima koja sami budu postavljali o tome zašto zemlje prihvataju pravila ratovanja.

1. Ako pobeđujem u ratu, zašto treba da poštujem pravila koja ograničavaju moje ponašanje?
 - a) Sagledajte dugoročni interes svoje zemlje. Da li želite da vas na međunarodnom planu smatraju zločincem?
 - b) Šta ako vaša strana počne da gubi? (Pogledajte primere iz istorije koji se odnose na strane koje su mislile da ne mogu da izgube, a izgubile su.) Šta će biti sa ljudima kojima je potrebna zaštita?
 - c) Neki razlozi za poštovanje pravila mogu biti: poštovanje ljudskog dostojanstva, zakonska obaveza, profesionalnost, poboljšanje izgleda za sklapanje mira, opasnost od krivičnog gonjenja, vrednost održavanja vojne discipline, dobijanje podrške stanovništva u zonama borbenih dejstava, kao i javnog mnjenja u svojoj zemlji, pozitivni reciprocitet, uzimanje u obzir reakcije ostalih država.
2. Ako se ova pravila stalno krše, zašto uopšte postoje? (Vidi takođe Modul 3.)
 - a) Ova pravila se ne krše stalno. Uglavnom se poštuju.

Da li je poštovanje pravila vest? Obično kršenje pravila predstavlja vest.
 - b) Čak i kada se ne poštuju na savršen način, ova pravila zaista štite mnoge ljude.
 - c) Kada se pravila krše, to se obično dešava zato što se borci ne boje kazne. Zato je neophodno da zemlje vode računa da dobro poznaju svoju vojsku i javnost sa MHP-om, da se njegova primena prati i da se zakon sprovodi.
 - d) Da li iko ikada može biti kažnjen za takvo kršenje? Na osnovu Ženevskih konvencija traži se od svake države da usvoji domaće zakone koji bi obezbedili sankcionisanje onih koji prekrše ili naredi kršenje Konvencija. Države takođe moraju da uspostave proceduru za pronalaženje i izvođenje pred sud svakog lica koje prekrši Konvencije ili naredi takvo kršenje - bez obzira na nacionalnost tog lica.
3. Zašto trošiti sredstva za brigu o neprijateljskim zarobljenicima?

- a) Ako ne pomognete neprijateljskim zarobljenicima, kako će se to odraziti na vaše ljude koje je neprijatelj zarobio?

- b) Snaždevanje zarobljenika osnovnim životnim namirnicama obično ne utiče ozbiljno na vašu borbenu sposobnost.

4. Ko sprovodi ova pravila?

- a) Zaraćene strane (narodi ili naoružane grupe u sukobu) imaju osnovnu odgovornost da obezbede poštovanje ovih pravila.

- b) Pored toga, ako dođe do kršenja, sve druge države koje poštuju Konvencije imaju pravo i obavezu da preduzmu mere da spreče kršenja i da kazne one koji izvrše teške povrede Konvencija. (Vidi 2d gore.)

- c) Svetska zajednica sve više igra svoju ulogu. Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija je 1993. i 1994. osnovao Međunarodne krivične tribunale za krivično gonjenje lica odgovornih za teške povrede MHP-a počinjene na teritorijama bivše Jugoslavije i Ruande tokom 1990-ih godina. Na konferenciji Ujedinjenih nacija u Rimu 1998. godine, Usvojen je Statut o osnivanju stalnog Međunarodnog krivičnog suda. Kao kod svih sporazuma, pojedinačne države moraju da poštuju Statut. Sud će biti zvanično osnovan kada Statut bude usvojilo 60 država. (Vidi takođe Modul 4.)

- d) Uloga MKCK-a (ili Nacionalnih društava Crvenog krsta ili Crvenog polumeseca) nije da „sprovodi“ poštovanje pravila rata. Kada MKCK naiđe na kršenje, on obaveštava nadležne organe putem poverljivog izveštaja. Njegov zadatak je da diskretno diplomatski ubedi zaraćene strane da poštuju pravila ratovanja. MKCK je stekao veliko poštovanje širom sveta zahvaljujući svojoj doslednoj neutralnosti i nepristrasnosti. MKCK smatra da su diskrecija i ubeđivanje najbolje metode, u većini situacija, da sebi obezbedi pristup žrtvama kod svih sukobljenih strana. (Vidi takođe Modul 5.)

Izvori: *What's Fair - You Decide* („Šta je pošteno - Presudite sami“), Kanadski Crveni krst;
Even Wars Have Limits („Čak i ratovi imaju granice“), Australijski Crveni krst

Istraživanje 5

Primeri kodeksa ponašanja

Istraživanje 5

Kodeksi ponašanja u ratu

PRIMERI KODEKSA PONAŠANJA IZ SVETSKE ISTORIJE I ISTORIJE SRBIJE

U okviru ovog istraživanja učenici se upoznaju sa naporima čovečanstva da se uspostave pravila (kodeksi) kojima se ograničava ratno razaranja. Napori čovečanstva na uspostavljanju pravila postoje od pojave prvog čoveka, kroz sve minule vekove i na svim prostorima planete Zemlje. Učenici se posebno upoznaju sa primerima poštovanja onih pravila koja su se primenjivala u istoriji Srbije.

Ciljevi:

- ▶ Upoznavanje učenika sa činjenicom da su na mnogim mestima i u raznim vremenima ljudi uspostavljali pravila (kodekse) kojima su se regulisali i kojima se regulišu oružani sukobi.
- ▶ Uočavanje sličnosti i razlika između pravila (normi) zastupljenih u kodeksima ratovanja tokom prošlosti i pravila (normi) zastupljenih u MHP-u danas.
- ▶ Povećanje svesti o potrebi i značaju postojanja pravila MHP-a
- ▶ Upoznavanje sa primerima poštovanja pravila MHP-a u istoriji Srbije

Materijal:

- ▶ Pravila borbe u životinjskom svetu
 - ▶ Uzorci kodeksa ratovanja
 - ▶ Primeri poštovanja MHP-a u Srbiji
 - ▶ Video priloz: „Primeri čojstva“
-

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA

Prvi korak: Voditelj podseća učenike na osnovne informacije iz prethodne radionice i proširuje temu sadržajem o **zaštiti žrtava rata**:

u vreme oružanog sukoba važi poseban sistem prava - međunarodno humanitarno pravo - čija je svrha „zaštita žrtava rata (civila, ranjenika, bolesnika, zarobljenika, raseljenih lica...) i regulisanje načina na koji se vode neprijateljstva“, tj. ograničavanje ratnog razaranja i ljudske patnje. Međunarodno humanitarno pravo konkretizovano je kroz skup pravila koja se mogu podvesti pod četiri osnovne grupe pravila:

- Napadi se moraju ograničiti na borce i vojne ciljeve;
- Zabranjeni su napadi ili oružja kojima se nanose preterano velike povrede i patnja i koji ne prave razliku između vojnih i civilnih objekata i lica;
- Civile, ranjenike i zarobljenike treba poštovati i zaštititi;
- Medicinsko osoblje i objekti moraju se zaštititi i poštovati.

Drugi korak: Voditelj kratkim objašnjenjem uvodi temu „Kodeksi ratovanja“ i naglašava da kroz istoriju, od najranijih dana, i na svim kontinentima, možemo pratiti napore čovečanstva da se ograniči ratno nasilje. Potom, voditelj prepričava učenicima prilog pod nazivom „Pravila borbe u životinjskom svetu i kodeksi ratovanja“, zaključujući da i priroda često ograničava nasilje da bi zaštitila život i proizvodnju vrste.

Treći korak: Voditelj deli učenike u 5 grupa i svakoj grupi daje priloge o kodeksima ratovanja tokom vremena kao i prilog „Koja su osnovna pravila međunarodnog huma-

Istraživanje 5

Kodeksi ponašanja u ratu

nitarnog prava". Zadatak svake grupe je da prouči date kodekse ratovanja i uporedi uputstva i pravila ratovanja iz priloga sa pravilima MHP-a danas. Svaka grupa ima zadatak da uoči koja pravila MHP-a su prisutna u kodeksima ratovanja, koje sličnosti i razlike postoje. Vreme za rad grupa je 10 minuta.

Prva grupa dobija priloge 1 (Stara Grčka) i 2 (Indija), druga grupa dobija priloge 3 (Bliski istok i Japan) i 4 (Evropa XII do XVI veka, Engleska XV vek), treća 5 (Holandija XVII vek, Evropa XVIII vek, Francuska XVIII vek) i 6 (Afrika), četvrta priloge 7 (XIX vek: SAD, Novi Zeland) i 8 (Rusija), a peta grupa dobija prilog 9 (Kina XX vek) i govor Milana Obrenovića. Nakon isteka planiranog vremena svaka grupa predstavlja primere koje je analizirala, i izveštava o svom radu. Posle predstavljanja rada grupa i izveštavanja voditelj pokreće diskusiju o sledećim pitanjima:

- Koja pravila se najčešće pominju u kodeksima koje ste analizirali?
- Da li je negde dato objašnjenje zašto se neko pravilo uvodi? Kako se objašnjava njihovo uvođenje?
- Sada, kada imate uvid u to kako se tokom istorije razvijala osnovna ideja humanosti u ratnim uslovima - ograničenje nepotrebnog razaranja i patnje ljudi, kakvo je vaše razmišljanje o MHP-u?

Četvrti korak: Voditelj prikazuje učenicima video priloge na temu „Primeri čojstva“. Zadatak učenika je da prepoznaju pravila MHP-a koja su poštovana u predstavljenim primerima.

Peti korak: Na kraju, voditelj ukazuje učenicima na fenomen prisustva pravila ponašanja (kodeksa) u svim delovima sveta, na svim kontinentima. U završnoj reči voditelj naglašava ključne ideje: naponi čoveka da ograniči brutalnost i patnju koju donosi rat su univerzalni. U istoriji postoji mnogo primera kodeksa čiji je cilj da se ograniči upotreba nasilja kako bi se umanjila nepotrebna patnja i zaustavilo razaranje.

KLJUČNE IDEJE

- Napori čoveka da ograniči brutalnost i patnju koju donosi rat su univerzalni.
- U istoriji postoji mnogo primera kodeksa čiji je cilj da se ograniči upotreba nasilja kako bi se umanjila nepotrebna patnja i zaustavilo razaranje.

Pravila borbe u životinjskom svetu i kodeksi ratovanja

Vukovi, u borbi sa jednim protivnikom, ne ubijaju gubitnika

Kada se vukovi u borbi sa protivnikom bore za primat u čoporu, pobjednik ne ubija gubitnika, koji daje znak da se predaje zauzimanjem potčinjenog položaja.

Adaptacija iz Centra za obrazovanje o vukovima i za istraživanje vukova, www.wolfcenter.org

Lososi koji se bore mašu „tamnom zastavicom“ u znak predaje

Kada se mladi atlantski lososi bore oko svog dela reke, onaj koji gubi predaje se tako što mu koža i prsten oko oka potamne. Pobjednik zatim popušta stisak.

„U tome je deo lepote davanja signala tokom borbe,“ kaže biolog Džon E. Torp koji se bavi proučavanjem lososa. „Lososi rešavaju nesporazume tako što promene boju, tako da nema nanošenja fizičkih povreda.“

Adaptacija iz Science News („Novosti iz nauke“), S. Millus, 1999.

Kontrolisana upotreba mača

Nasilje, naročito muško nasilje je nešto najopasnije po ljudsku zajednicu. Ono se mora kontrolisati uz pomoć pravila, a to je najosnovnija antropološka pretpostavka svakog društva. Obično se dešava da nasilje primenjuje ratnička kasta. Moramo se obučiti za korišćenje oružja. Mač je vrsta svetog oruđa koje mora pažljivo da se koristi. Ljudi koji ga nepažljivo koriste, ne poštuju mač. To je veoma stara tradicija, ne samo u hrišćanstvu, već i u islamu i japanskoj bušido tradiciji.

Drugim rečima, smatram da su osnove ratnog prava postojale u većini drevnih civilizacija jer nasilje je oduvek predstavljalo tako veliku opasnost za sve zajednice da su one morale da nađu načina da ga obuzdaju. Stoga se nasilje kontroliše tako što se daje u ruke ratničkoj klasi, koja mora da se pridržava određenih pravila. *Michael Ignatieff: Adaptacija iz The Warrior's Honor: Ethnic War and the Modern Conscience* („Čast ratnika: etnički rat i moderna savest“), Vintage, London, 1999.

- Da li ljudi imaju signale za predaju?
- Da li postoji neka vrednost u tome što neka vrsta pušta gubitnika da se preda, bez ubijanja ili ranjavanja?
- Šta se podrazumeva pod izrazom „ratnička kasta“?
- Da li se slažete da društvo treba da odredi koji ljudi mogu da nose oružje?

Uzorcima kodeksa ratovanja

- 8. vek pre n.e. - *Stara Grčka*
Tokom rata na Levantinskom polju, sukobljene strane su se dogovorile da zabrane upotrebu sredstava za katapultiranje...
- 7. vek pre n.e. - *Stara Grčka*
Posle Prvog svetog rata, države pobednice su se zarekle da nikada više neće uskratiti hranu i vodu svojim opkoljenim sunarodnicima Grcima.
- 6. vek pre n.e. - *Stara Grčka*
Konvencije kojima su se regulisali sukobi među državama:
 - Neprijateljstva su ponekad neprimerena: sveta primirja, naročito ona koja su proglašena u čast proslave Olimpijskih igara, moraju se poštovati.
 - Neprijateljstva protiv određenih osoba i na određenim mestima su neprimerena: neprikosnovenost svetih mesta i osoba pod zaštitom bogova, naročito glasnika i molitelja se mora poštovati.
 - Nakon bitke, neprijatelju, na njegov zahtev, treba vratiti tela poginulih; tražiti da se vrata tela poginulih znači priznati poraz.
 - Ratne zarobljenike treba ponuditi za otkup, a ne pogubiti po kratkom postupku ili osakatiti.
 - Treba ograničiti kažnjavanje protivnika koji su se predali.
 - Rat vode ratnici, tako da oni koji nisu ratnici ne treba da budu glavne mete napada.
 - Bitke treba voditi u uobičajeno vreme za ratovanje (leto).

- Treba ograničiti upotrebu oružja koje nije deo opreme hoplita na primer, sredstva za katapultiranje).

KOINA NOMINA

- njoj ne učestvuje, niti onoga ko se bori sa drugim neprijateljem;
- 93. niti onoga čije je oružje slomljeno, niti onoga ko je ophrvan tugom, niti onoga ko je teško ranjen, niti onoga ko se boji, niti onoga ko je počeo da beži; ali u svim tim slučajevima, neka ne zaboravi dužnost časnih ratnika.

MANUOV KODEKS

- 1. vek pre n.e. - *Indija*
- 90. Kada sa neprijateljem bije bitku, ne sme da napada oružjem sakrivenim u drvetu, niti oružjem koje ima kuku, otrovni ili zapaljeni vrh.
- 91. Ne sme da udari na onoga ko je u borbi dospao na visok položaj, niti evnuha, niti onoga ko spoji dlanove u znak molbe, niti onoga ko beži raspuštene kose, niti onoga ko sedne, niti onoga koji kaže „Tvoj sam“;
- 92. niti onoga koji spava, niti onoga ko je izgubio svoj oklop, niti onoga ko je nag, niti onoga ko je razoružan, niti onoga ko posmatra bitku, ali u

Prilog Kodeksi ponašanja u ratu

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

7. vek - Bliski Istok

Ako dobiješ bitku, nemoj ubiti odbeglog vojnika ili ranjenika; ne otkrivaj genitalije i ne narušavaj privatnost; nemoj sakatiti tela poginulih; nemoj bez dozvole ući ni u jednu kuću; nemoj otuđiti njihovu imovinu; nikako nemoj mučiti žene čak i kada uvrede tebe ili tvoje vladare; uvek misli na Boga da bi bio u njegovoj milosti.

KALIF ALI IBN ABITALEB

Uzdrži se od izdaje, rasipnosti, perfidnosti ili sakaćenja; nikad ne ubijaj malu decu, stare ljude ili žene; nikada nemoj seći ili spaljivati palme; nikad nemoj poseći voćke; nikad nemoj ubiti kozu, kravu ili kamilu, osim radi hrane. Ako prođeš pored ljudi koji se mole, ostavi ih da se pomole.

KALIF ALI IBN ABITALEB

12. vek - Japan

Treći element je humanost: ljubav, tolerancija i saosećanje prema drugima.

Smatra se da vođe naročito moraju da vode računa o humanosti. Humanost prema nemoćnima ili poraženima se smatra najčasnijom odlikom ponašanja ratnika; stoga, loše postupanje sa zarobljenicima je u potpunoj suprotnosti sa ovim elementom.

BUŠIDO

od 12. do 16. veka - Evropa

Iako je teško naći precizna pravila koja su bila propisana za viteško ponašanje u VITEŠKOM DOBU, jasno je da je postojao priznati kodeks ponašanja, a primeri za to su hrabrost, blagost, razumevanje i milost, nadahnuti ovim pravilima kojima je samo savršena ličnost mogla da bude dorasla. Vitezovi su morali da brinu o slabijima (u feudalnom društvu su se i bolesni ubrajali u tu kategoriju), potlačenima i udovicama.

13. vek - Evropa

Prema *jus in bello* (pravu u ratu), Crkva je zabranjivala korišćenje samostrela, jer nije bilo „časno“ da vitezove na konju obaraju iz daljine strelci iz običnog naroda.

Prema *jus militare* (vojnom zakonu), optužbama na osnovu zakona o oružju bavili su se posebni vojni ili kraljevski sudovi (Viteški sud u Engleskoj, Pariski parlament u Francuskoj), gde su advokati tokom zvaničnih parnica raspravljali o svojim predmetima. Vitezovi i, naravno, glasnici, bili su najbolji poznavaoци zakona o oružju. Njih su često pozivali na veštačenje i tumačenje zakona i njegove primene u konkretnim slučajevima, što ukazuje na to da je *jus militare* predstavljao suštinu međunarodne viteške prakse.

Prema MIRU BOŽJEM, Crkva je zabranjivala napade na sveta mesta, sveštenstvo, seljake, žene, decu, putnike i hodočasnike.

Prema BOŽJEM PRIMIRJU, Crkva je zabranjivala vođenje bitaka određenim danima, kao, na primer, nedeljom i praznikom.

15. vek - Engleska

...da nijedan čovek ne sme da bude toliko brutalan da pljačka svetu Crkvu i da krade predmete ili ukrase koji pripadaju Crkvi, ili da ubija pripadnike svete Crkve, verske ili bilo koje druge (osim ako su naoružani), ili mu preti smrtna kazna; isto tako, nijedan čovek ne sme da bude toliko brutalan da ubije ili siluje ženu, ili mu preti ista kazna. Nijedan čovek ne sme zarobiti pripadnike svete Crkve (osim ako su naoružani), ili mu preti kazna zatvora, a sa njegovim telom Kralj može da radi šta mu je volja.

Tekst iz *ORDINANCES OF WAR OF HENRY V* („RATNE NAREDBE HENRIJA V“), 1419.

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

17. vek - Holandija

Međunarodno društvo je zajednica koju vezuje zajedničko shvatanje da države i vladari imaju pravila koja primenjuju na drugim državama i vladarima. Taj zakon naroda upravlja svim ljudima i svim narodima, a osnovnu sponu predstavlja pisani sporazum država koje imaju ustanovljene običaje.

GROTIUS

može da postavi stražara da ih čuva. I bolesnici i njihovi stražari će nesmetano biti poslani kućama najdirektnijim putem ...

Član 44 ... Zatvorenici se ni na koji način ne smeju nasilno regrutovati.

Član 45 ... Zatvorenicima je dozvoljeno da u nezapečaćenom pismu pošalju obaveštenje o tome gde se nalaze.

Iz FRANKFURTSKOG SPORAZUMA I KONVENCIJE, 1743.

18. vek - Francuska

Budući da rat ima za cilj uništenje neprijateljske države, druga strana ima pravo da ubije njene branioce dok su naoružani; međutim, čim polože oružje i predaju se, prestaju da budu neprijatelji, ili oruđe neprijatelja, i ponovo postaju samo ljudi kojima niko nema pravo da oduzme život....

18. vek - Evropa

Član 40 ... zarobljenicima će biti dozvoljeno da primaju sledovanje pomoći ... da imaju pristojan smeštaj i kvalitetnu slamu koja se menja jednom nedeljno ...

Član 41 ... obe strane moraju da zbrinu ranjenike: ... moraju da plate njihove lekove i hranu dozvoljeno je poslati lekare i njihove sluge uz propusnice koje su izdali generali ... štaviše, zarobljenici će pod zaštitom generala biti vraćeni kućama kopnom ili morem, šta više odgovara...

Član 42 ... bolesnici sa obe strane ne mogu biti zarobljeni; nijima je dozvoljeno da bezbedno ostanu u bolnicama, a svaka zaraćena strana

Usmena tradicija - Senegal

Svi mladi plemići podučavali su se ratnoj etici da bi se obrazovali kao budući ratnici. Učili su ih da nikada ne ubiju neprijatelja koji leži na zemlji, jer svojim padom neprijatelj je priznao da je slabiji.

Usmena tradicija - Somalija

Biri-ma-geydo, kodeksom zvanim „pošteđen od koplja“, definisane su kategorije ljudi za koje se treba pobrinuti i kojima treba pomoći uvek, a naročito za vreme oružanog sukoba. U te kategorije su spadale žene, deca, starci, bolesni, gosti, sveštena lica i mirovni poslanici.

Usmena tradicija - Mali, Gornja Volta i zemlje

Saharske oblasti

Niko ne sme da udari na razoružanog neprijatelja. Neprijatelj će biti zarobljen.

Usmena tradicija - Niger

Napasti selo u kojem se nalaze samo žene i deca nije rat, već krađa - a mi nismo lopovi.

18. vek - Centralna Afrika

Prema LAPIR kodeksu, čast u borbi je podrazumevala da se nikada ne povrede civili ili nanese šteta njihovim zalihama hrane i sredstvima za život.

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

19. vek - Sjedinjene Američke Države

član 61 Vojnici koji nemaju milosti nemaju pravo da ubiju neprijatelja koji je već onesposobljen i leži na zemlji, ili zarobljenike koje su uhvatili drugi vojnici.

član 75 Ratni zarobljenici koji podležu stavljanju u pritvor ili zatvor, ako se smatra da za to postoji potreba iz bezbednosnih razloga, ne smeju biti izloženi nikakvoj drugoj namernoj patnji ili poniženju. Način zatvaranja i postupanja sa zarobljenikom može se menjati u skladu sa zahtevima bezbednosti.

član 76 Ratni zarobljenici treba da dobijaju jednostavnu i zdravu hranu, kad god je moguće, i sa njima se mora humano postupati. Od njih se može tražiti da rade u korist države onoga ko ih je zarobio, u skladu sa njihovim činom i stanjem.

član 79 Svaki uhvaćeni ranjeni neprijatelj će biti medicinski zbrinut, u okviru mogućnosti medicinskog osoblja.

LIBEROV KODEKS, 1863.

19. vek - Novi Zeland

Pravilo br. 1: Ako je ranjen (ili uhvaćen nepovređen) sa kundakom puške ili drškom mača okrenutim prema meni, biće spašen.

Pravilo br. 2: Ako bilo koji vojnik belac putuje nenaoružan i naiđe na mene, biće zarobljen i predat u ruke zakona.

Pravilo br. 3: Vojnik koji pobegne iz straha i naoružan ode u kuću sveštenika (iako nosi oružje), biće spašen. Ja tamo neću ući.

Pravilo br. 4: Nenaoružani belci, žene i deca biće pošteđeni.

MAORSKI RATNIČKI KODEKS, 1864.

19. vek - Rusija

Cilj borbe takođe je moguće postići neutralisanjem ili ubijanjem boraca. Nema nikakve vojne koristi od mučkog ubijanja, ili nanošenja teških ili trajnih povreda neprijatelju. Zabranjena je upotreba oružja kojim se nanosi nepotrebna patnja (...) Drugi važan cilj je kontrolisana upotreba oružja, kako bi se njihovo dejstvo ograničilo samo na bojno polje i borce na njemu, i da njegova upotreba ne bi izmakla kontroli i proširila se na nedužne ljude, kao što su civili. (...) Zabranjena je upotreba eksplozivnih metaka težine ispod 400 grama.

PETROGRADSKA DEKLARACIJA, 1868.

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

Istraživanje 5: Kodeksi ponašanja u ratu

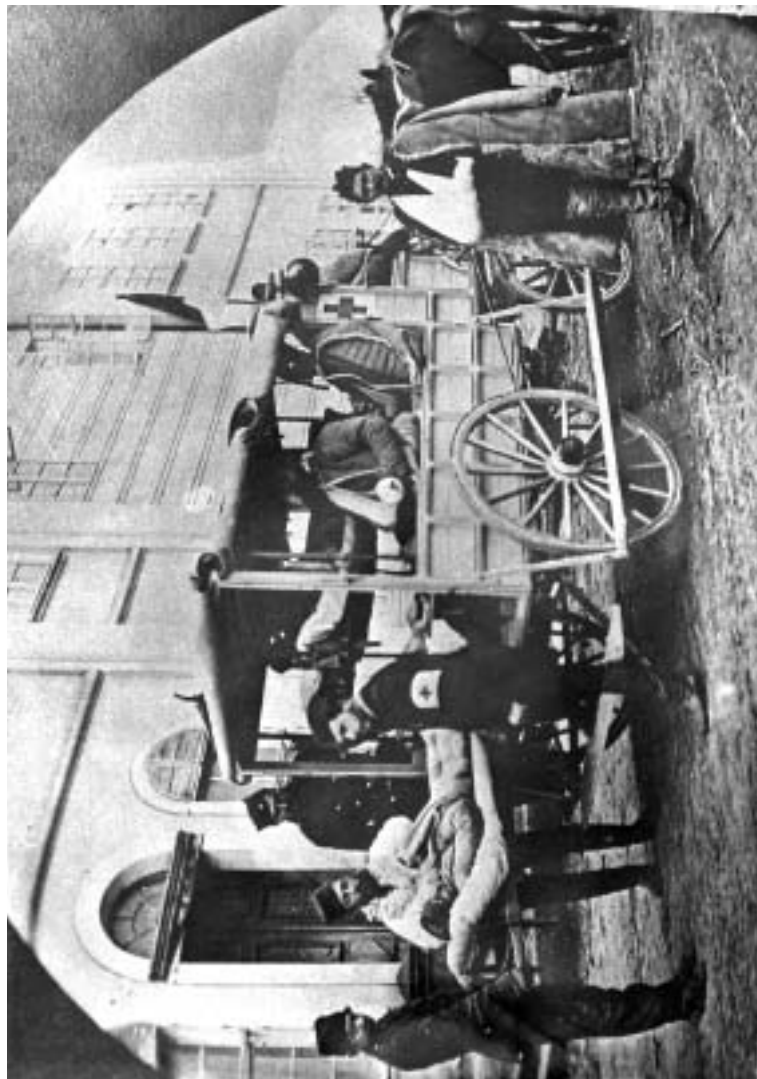
20. vek - Kina

Poštuj naređenja u svim svojim postupcima. Ne uzimaj od ljudi iglu ili konac. Prijavi sve što zapleniš. Govori učtivo. Vрати sve što pozajmiš. Plati svaku štetu. Ne udaraj ljude i ne psuj ih. Ne uništavaj useve. Ne ponašaj se nepristojno prema ženama. Ne postupaj loše sa zarobljenicima.

ŽU-MAOVA "PRAVILA ZA VOJNIKE", 1935

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

Poljska bolnica - prenos ranjenika, 1876

Kneževina Srbija objavila je rat Turskoj 30. juna 1876. godine, a knez Milan Obrenović je u svojoj proklamaciji prvog dana rata poručio, pored ostalog, svojim vojnicima:

„Srbi vojnici! Mi ne polazimo u ovaj rat gonjeni čuvstvima mržnje i divlje osvete, nego proniknuti neophodnom potrebom našom i naše braće na istoku, potrebom opšteg mira. Ponoseći se lepim poslanstvom prosvete i slobode, koje vam je božijim Promislom na istoku povereno, stupajte pouzdano i smelo napred, podižući svoje oružje samo protiv onih koji bi nam na suprot stali... Ne zaboravljajte ni na jedan trenutak da u predelima u koje idete žive braća vaša, koja će vas kao svoje izbavitelje raširenim rukama dočekati. Ima tamo, istina, i takih koji su nam se verom odavno otuđili, ali su i oni, po krvi i jeziku prava braća naša. Ako vam se oni usprotive s oružjem u ruci, oružjem ih suzbijajte, ali čim ga položite, štedite ih, kao i sve druge protivnike i zaklanjajte njihov život, njihove porodice, imanje i veru. To je Moja tvrda volja, a vama sveta dužnost; to će vam nabaviti

poštovanje prosvetljenog sveta, i ubediti ga da ste u njemu zaslužili bolje mesto. Naš je pokret čisto narodan. On mora zatvoriti svoje redove elementima socijalnog prevrata i verozakonog fanatizma. Mi ne nosimo prevrat, vatru i opustošavanje, no pravdu, red i bezbednost...“

Istraživanje 5: **Kodeksi ponašanja u ratu**

Vizantijski car Jovan Kantakuzen kaže da Srbi zarobljenike razoružavaju i puštaju svojim kućama, jer je po srpskom običaju greh podvrgavati ljude ropstvu. (*Joannis Cantacuzeni, Historiarum I, Bonnae, 1828, 428-430*)

„... reči sv. ap. Pavla: „Ako se ko i bori, ne dobija venac ako se ne bori po pravilu.“ (2. Tim.2,5) „A svaki koji se bori od svega se uzdržava“ (Prva poslanica Korinćanima 9, 24-26)

U ugovoru između Stefana Uroša I i Dubrovačke Republike (1254-1256) predviđeno je puštanje i vraćanje zarobljenika. (*T. Taranovski, Istorija srpskog prava u Nemanjičkoj državi I, Beograd 1931, str. 82*)

BANOVIĆ STRAHINJA

Derviš:

„Ti, sokole, Strahiniću bane,
(...) lako sam bio u tamnici,
Dosta si me vinom napojio,
Bijelijem hljebom naranio,
A često se sunca ogrijao,
Puštio si mene veresijom.“

Pojam pravde kako ga u narodnoj pesmi formulise majka Kraljevića Marka:

„Bolje ti je izgubiti glavu,
nego svoju ogr'ješiti dušu.“

Uroš i Mrmjavčevići

ŽENE I RAT

„Na plećima nosi leba bela,
U rukama dva kondira zlatna,
U jednome lađane vodice,
U drugome rumenoga vina;
...

Te prevrće po krvi junake;
Kog junaka u životu nađe,
Umiva ga lađanom vodicom,
pričlašćuje vinom crvenijem
I zalaže lebom bijelijem.“
(Kosovka devojka)

Kosovka devojka (rad Uroša Predića)

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

Iako je Srbija gubila rat s Bugarskom, srpski Crveni krst je 1885.g. pomogao prolazak sanitetske pomoći za bugarske ranjenike preko srpske teritorije

MARKO MILJANOV Primjeri čojstva i junaštva MILJANOV MARKO je rođen u Medunu 1833. godine. Od rane mladosti je učestvovao u oslobodilačkoj borbi protiv turskog ugnjetavanja. Izuzetno hrabar, demokratskih pogleda, postojan u svojoj vojničkoj i političkoj aktivnosti, Miljanov je stekao visok ugled i široku popularnost u Crnoj Gori.

Književnom stvaralaštvu se Marko Miljanov okrenuo pošto je okončao svoju ratničku i političku karijeru. Opismenivši se u pedesetoj godini, posvetio se opisivanju događaja iz svog burnog života. Na taj način nastala je knjiga Primjeri čojstva i junaštva u kojoj su utvrđena pravila načina ratovanja, ratnički čojstveno-junački kodeks predstavljen kao osnov ratne (samo)discipline.

„Boriti se junački protiv neprijatelja, mržeci zlo koje dolazi kroz neprijatelja, a neprijatelja poštujući.

Razoružani i zarobljeni neprijatelj više nije neprijatelj, a ako je kriv za zločin sudi mu se po ratnom pravu.

Telo mrtvog neprijatelja - poštovati u skladu sa hrišćanskim odnosom prema mrtvim.

Neprijateljski civili moraju ostati nepovređeni, osim ako nisu naoružani i ne bore se uz neprijateljsku vojsku.

Ubijanja, batinanja, mučenja, silovanja civila - zabranjena...”

Matej Arsenijević, 1994. Beograd

ŽIVOJIN MIŠIĆ Drugi Srpsko - Turski rat 1877-78
Najslavniji vojvoda i najtalentovaniji vojskovođa srpske vojske. Učestvovao je u svim ratovima koje je Srbija vodila u periodu od 1876. do 1918. g. U delu autobiografije „Moje uspomene“ koji se odnosi na Drugi srpsko-turski rat navodi se izveštaj Vrhovne komande o prvim borabama u kojima je srpska vojska izvojevala pobedu. „Naši vojnici, boreći se, nastupali su po najgorem vremenu; noćivali su na snegu po visokim čukama; nijednu stopu, nijedan trenutak nisu neprijatelju u borbi ustupali; u boju bili su hrabri i odvažni, a sa zarobljenim i ranjenim neprijateljima postupali su blagorodno. Ovo svedoči veliki broj zarobljenika i tvrde turski ranjenici koji se u Pirotu leče.“

Istraživanje 5: Kodeksi ponašanja u ratu

Rusko-tursko primirje koje je zaključeno 19. januara 1878. dovelo je do prekida operacija srpske vojske. U toku prvih dana primirja 1. bataljon Valjevske brigade je dobio naređenje da sprovede od Niša do Smedereva, Kladova i Beograda oko 2.000 Turaka - ratnih zarobljenika. Živojin Mišić je o tome zapisao:
Pošto sačinismo spisak svih zarobljenika krenusmo carigradskim putem preko Aleksinca, Ražnja, Paraćina, Čuprije i Jagodine za Smederevo, odakle se jedan deo odvojio i uputio u Kladovo, a drugi produžio za Beograd. Među zarobljenim oficirima, kojih beše oko 30, nalazio se i jedan potpukovnik, komandant bataljona sa svojim tumačem. Zarobljenici su bili podeljeni u čete i vodove kojima su na maršu komandovali njihovi oficiri. Naš bataljon je maršovao sa dve čete

napred i dve čete pozadi, svaka četa je isturala u stranu po jednu desetinu. Na prenoćistima zarobljenici su dobijali kuvano jelo, isto kao i naši vojnici. Njihovi oficiri i podoficiri održavali su na maršu surovu disciplinu. Od svih zarobljenika na celom maršu najbolje je prošao njihov trubač. Čim stignemo gde u mehanu ili varoš na prenoćište, on se odmah uputi u kuhinju i tamo napravi poznanstvo sa kuvaricom. Posle kratkog vremena on bi seдео i obedovao za istim stolom s kuvarom ili kuvaricom. Prolazeći danju kroz Jagodinu, masa sveta beše izletela na ulicu da vidi Turke zarobljenike. Jedan postariji čovek i nekoliko žena izdvojili su se od ostalih i potražili ka stroju da izliju svoj gnjev protiv zarobljenika, jer su u borabama bili izgubili nekoga od svoje rodbine. U tom trenutku nekoliko naših vojnika odgurnuše ove napadače sa uzvikom: „Nije vas sramota da gurate i napadate zarobljene vojnike, a gde ste bili te da s puškom u ruci jurišate na njih kad su bili slobodni?“

Srpski vojnik sprovodi zarobljene turske vojnike

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

RATNA PRAVILA KNEŽEVINE SRBIJE PO MEĐUNARODNOM PRAVU od 1. decembra 1877. godine

član 6

Ratna pravila i zakoni dodiruju sve što ulazi u sastav vojnih operacija, oni opredeljuju sve pojedinosti, sve odelite postupke, iz kojih se izvodi tako zvani način vođenja rata (ratni manir); oni opredeljuju postupanje onih, koji ratuju, za sve slučajeve, koji mogu da se dese za vreme ratovanja. Priznavajući pravo uzajamnoga satiranja obema vojskama, oni zabranjuju svake svireposti, jer nije jedno isto ubiti ili raniti neprijatelja i mučiti ga dok ne izdahne; nije svejedno ubiti neprijatelja oružanog ili nenaoružanoga. Zakoni dakle pokazuju šta se može da preduzme protiv neprijatelja, a šta ne može. Oni svi izlaze iz pravila da u ratu valja graditi neprijatelju toliko štete, toliko patnje, koliko je nužno da se održi pobeda nad njima, a uzdržati se od svega što je nečovečno i svirepo.

član 8

Ratni zakoni tiču se pre svega kako postupaka prema ranjenicima, bolesnicima, i onima koji poginu za vreme borbe; tako i prema licima koja o njima brigu vode (sanitetskom osoblju), zatim se tiču sredstava, s kojima se rat vodi, opredeljujući kakva se od njih mogu upotrebiti a kakva ne, za njima ide odredba za položaj zarobljenika, za međusobne odnose zaraćenih armija i pitanje ko se računa u kombatanate i nekombatanate, ko se može koristiti zaštitom vojnih zakona a ko ne može. Na posletku oni određuju neprijateljsku sopstvenost u vreme rata; ukazuju sredstva pomoću kojih može da se osigura ispunjenje tih zakona. Svi su ovi zakoni postali, ili putem uzajamnoga dogovora ili putem običaja. Koji se uzajamno ispunjavaju.

Dozvoljena i nedozvoljena sredstva u ratu

član 10

Iako ratne potrebe dopuštaju ubijanje, onesposobljavanje i otimanje imanja neprijateljskog, opet se ne dopušta upotreba svakih sredstava bez razlike. Pre svega ne dopuštaju se sredstva suviše svirepa, koja ni malo ne pomažu neposrednoj celji rata. Zatim nisu dozvoljena sredstva, za koja se vidi na prvi pogled da nisu ni od kakve koristi i na posletku ona sredstva koja sramote onoga tko ih upotrebljuje. Ratni zakoni, zabranjuju ojskama što ratuju da upotrebljavaju ta sredstva, jedno

lišavaju svoje zaštite one koji se njima služe. Ko upotrebljava sredstva zabranjena ratnim zakonima, taj mora da oseti sve nezgodne posledice, jer protivnik u tim slučajevima može za osvetu koristiti ta ista sredstva i time uvećati njegove patnje i stradanja.

član 11

Petrovgradskom konvencijom od 1868. godine primljeno je po međunarodnom dogovoru, da se zabrani upotreba topovskih metaka koji teže manje od 400 grama, a napunjeni su materijalima što se rasprskavaju, stoga što ti meci uveličavaju samo stradanje, a ne donose nikakve koristi. Tako su zabranjeni i kuršumu koji se rasprskavaju.

član 13

Iako je rat borba za život i smrt među ratnim strankama opet valja da je častan. Neprijatelja valja uništavati u otvorenoj i poštenoj borbi. Na tom osnovu ratni zakoni zabranjuju ubijati neprijatelja prevarom i mučki. Ako npr. neprijatelj dođe u logor kao parlamentar, i predstavljajući se glavnom komandujućem ovoga smrtno rani ili ubije, to je ubistvo nepošteno i izdajničko i krivac valja da se najstrože kazni. Iz datih uzroka ratni zakoni zabranjuju ubijati neprijatelja, koji je položio oružje, a tako isto i onoga, koji nije u stanju da se brani.

član 14

Ne treba štedeti neprijatelja koji se brani; ako li se on ne brani ili moli za milost, ne sme mu se ona otkazati. Ne poštediti ga dopušteno je samo ako je počinio mnoga svirepstva ili ako od toga zavisi sopstveni spas. Onaj koji ne da pošteđu svojem protivniku, ne može sa svoje strane tražiti da protivnik bude milostiviji prema njemu. Ratni zakoni zabranjuju šta više i da se otkáže poštedita hrabrom neprijatelju.

član 19

Varoši i mesta koja su sasvim otvorena, a ne brani ih ni vojska ni sami stanovnici, ne smeju se opsadivati, a još manje bombardirati. Samo se mogu opsadivati i bombardati ona mesta, koja su utvrđena i imaju vojsku koja ih brani.

član 20

Pre nego što će početi bombardovanje kakve tvrđave, utvrđenog položaja ili varoši, komandant je dužan da izvesti o tome vlasti onoga mesta koje će se bombardo-

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

vati, da bi stanovnici i nejač mogli da se sklone, koliko je moguće. Osim toga on je dužan da štedi što više može predmete, koji ne smetaju vojnim operacijama, a to su: bolnice, crkve, muzeji, biblioteke i sva druga zdanja koja su posvećena nauci, umetnosti i blagotvorenim ciljevima. Opsedenci su dužni da istave na njima znak takav, koji je primljen s obe strane, a oni koji bombarduju dužni su da koliko se može, ne nišane na ta mesta.

član 21

Ko zloupotrebi pomenuti znak, gubi odmah pravo na zaštitu ratnih zakona, i ako onaj što bombarduje primeti da su znakom obeležena ne ona mesta, koja imaju na to prava, taj ne može da puca svuda ne gledajući na znakove, i ako bi razrušio zdanja, u kojima su smešteni muzeji, biblioteke itd. To odgovornost pada ne na njega nego na komandanta varoši ili mesta koje se bombarduje. Po tome se u mestima i zdanjima koja imaju pravo da se poštede ne sme smeštati minicija, barut, oružje i uopšte ratni predmeti.

član 22

Onaj koji bombarduje dužan je da uvek predloži opsadeniku da se preda, pa ma bio i uveren da mu se predlog neće primiti, jer je dug časti i čovekoljublja.

Ratni zarobljenici

član 27

Zarobiti se ne mogu sva lica u neprijateljskoj vojsci koja imaju pravo da nose crveni krst ili crveni polumesec, a to su: lekari, lekarski pomoćnici, apotekari, bolničari, nosioci ranjenika, sanitetska posluga itd. To isto važi i za duhovna lica u vojsci. Međutim i jedni i drugi mogu da se zadrže sa ostalim zarobljenicima u takvom slučaju, kad je njihova pomoć i nega tim zarobljenicima i u ropstvu neophodno potrebna; no čim ta potreba prestane, valja ih osloboditi.

Lica, koja su mirni stanovnici neprijateljske zemlje i nikako ne pripadaju vojsci, po pravilu ne mogu se zarobiti; samo izuzetno onda, kad to neophodno iziskuje bezbednost ratujuće vojske ili same ratujuće države.

član 28

Ratni zarobljenici nisu zlikovci niti prestupnici nego zaštitnici otadžbine, koji su slušali zapovest svoje vlade. Za to ratni zakoni zabranjuju svako nasilje nad njima.

Ratni se zarobljenici nalaze pod vrhovnom vlašću, a ne pod pojedinim licima i s toga se nad njima ne sme upotrebiti ne samo nikakvo nasilje nego se zabranjuje i rđavo ponašanje s njima. Ponašanje s njima mora da bude prema njihovom činu i položaju, koje su imali u svojoj vojsci i otadžbini.

Za to što ratni zarobljenici nisu zarobljenici pojedinih lica, nego države, ne mogu se oni od strane takvih lica ni otkupiti ni osloboditi, nego to samo država kojoj oni kao zarobljenici pripadaju, može učiniti.

Neprijateljska lica, komatanti i nekomatanti

član 61

Mirni stanovnici u neprijateljskoj zemlji (tako zvani pasivni neprijatelji) koji u borbi aktivno ne učestvuju niti spadaju u sastav vojske, istina podleže opštim neizbežnim posledicama rata i ratnim operacijama, i moraju se pokoravati porednoj ratnoj sili, ali se oni nikako ne smatraju kao javni neprijatelj, niti se na njima kao sa takvima postupa. Oni se ne smeju ubijati, mučiti, zlostavljati, u ropstvo odvoditi, niti im se sme vređati čast i imanje. Tako isto poredna ratna sila nema prava da mirne stanovnike neprijateljske zemlje nagoni u svoju ratnu službu. Druga je stvar kad oni svojevolumno stupaju u njenu službu.

Prava vojnih lica u vojsci koja je zauzela neprijateljsku zemlju

član 76

Svojinu crkava, zavoda dobrotvornih, naučnih i umetničkih ne sme okupaciona vojska uzeti. Samo se dopušta da se u ta zdanja smeste magacini i bolnice. I same crkve mogu da se upotrebe za bolnice i magacine.

član 77

Prava mirnoga stanovništva u zauzetoj zemlji kako lična tako i prava svojine moraju biti nepovredna. Okupaciona vojska mora se starati svim silama da ne vređa i ne draži mirno stanovništvo. Ne smeju se vređati ljudi i mesta, koja se poštuju u zauzetoj zemlji, ne sme se napadati na čast žena i devojaka i td. Vređati čast i ponos stanovništva, znači kaljati vojni običaj, koji nalaže da se poštuje mirno stanovništvo. Takvi postupci ponižavaju vojsku, i navlače na nju prezrenje sviju poštenih ljudi. Ratni zakoni, tražeći sve što je pomenuto, uzimaju u obzir ne

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

samo spokojstvo stanovnika nego i disciplinu u vojsci, jer oslabljenje discipline može da učini da se izgube osvojena mesta, i sve dobiti koje daje okupacija.

Kako se osigurava izvršavanje ratnih pravila i zakona represalije

član 83

Izvršavanje ratnih zakona i pravila, sa strane ratnih stranaka osigurava se: 1) svešću o uzajamnim koristima tih zakona 2) svešću o dužnosti prema protivniku, jer data reč neprijatelju mora se ispunjavati isto tako tačno kao i reč data prijatelju, 3) osećanjem pravde, savesti i čovekoljublja, koje traži da se svemu zna mera, i osuđuje uzaludne svireposti, osećanjem časti, najvećeg blaga svake vojske, koje uzdržava radnike od svega što je podlo i nepošteno. Na posletku: 4) sami ratni zakoni za

ispunjenje njihove s obe strane ukazuje na sredstva, koja se zovu represalije.

Kako se svršava rat

član 92

Lica i stvari posle rata povraćaju se u stanju u kome su bili pre rata, ako im se položaj ne izmeni traktatom o miru. Traktat o miru obično sadrži u sebi amnestiju, tj. zaborav sviju uzroka, koji su prouzrokovali rat, a isto tako i sviju prestupa i povreda, koje su učinili za vreme rata članovi jedne ratne stranke prema članovima druge ratne stranke ili/ i prema sopstvenoj vladi, ukoliko ti prestupi docne već nisu suđeni i kažnjeni. Po tome i oni, koji su za vreme rata prešli na neprijateljsku stranu i učestvovali u ratnim operacijama protivu svoje zemlje imaju pravo na amnestiju.

NAREDBA MINISTRA VOJNOG

za sve oficire, niže činove i redovne vojnike
Knjaževske srpske stajaće vojske i narodne vojske*

Ratni zakoni, uzimajući pod svoju naročitu zaštitu ranjenike i bolesnike da bi im olakšali položaj koji je i onako veoma težak, ukazuju tu zaštitu i onim osobama i ustanovama, kojima je zadatak da neguju ranjene i bolesne vojnike u vreme rata. Pravila o tim zakonima izradila je Ženevska konvenciju 22-og avgusta 1867, na koju su pristali gotovo svi obrazovani narodi. Toj konvenciji pristupila je i Srbija 24. marta 1876. godine. S toga nalazim za nužno da saopštim celoj vojsci načela Ženevske konvencije i naređujem svima oficirima, nižim činovima i svim vojnicima, da se, što se tiče ranjenika i bolesnika poljskih rezervnih i stalnih bolnica, bolnica koje za vreme rata podižu privatna društva ili pojedina lica, kao i što se tiče položaja ranjenika i bolesnika pošto ozdrave, strogo pridržavaju ovih pravila:

Član 1.

Dokle god rat, sve ambulatorije, poljske, drumske (etapne), rezervne, stalne bolnice i sve bolnice koje su

podigla privatna lica ili pojedine ličnosti, stoje pod zaštitom sviju ratnih stranaka, i smatraju se kao ustanove koje niko ne sme povrediti. Prema tome ne smu se protiv njih preduzeti nikakva neprijateljstva, na njih se ne sme pucati, niko ih ne sme zapaliti, niti na drugi način škoditi im ili ih uništiti. Kako sve bolnice za ranjene i bolesne vojnike stoje pod zaštitom sviju ratnih strana, bez razlike čije su, to njima nije ni nužna nikakva vojnička sila koja bi branila njihovu nepovredivost. Međutim se svakim ratom dešavaju i slučajevi maroderstva, tj. krađe i grabeža, s toga svaka bolnica u kojoj ima bolesnih i ranjenih vojnika, treba da ima stražu koja čuva imanje bolničko od lopovluka i pljačkanja i koja se stara da ranjenici i bolesnici budu na miru.

Član 2.

Sve ličnosti, koje služe pri ambulatorijama poljskim i drumskim, rezervnim i stalnim vojnim bolnicama, kao i pri bolnicama privatnih društava ili pojedinih ljudi, dakle svi lekari, apotekari, komesari, sveštenici, nosioci ranjenički, bolničari i poslugi pri bolnicama nepovredive su za vreme rata, i uživaju tu svoju nepovredivost dokle god vrše svoje dužnosti i dokle god u zavodima, kod kojih

* Naredba je izdata uz ratna pravila po međunarodnom pravu i njihov je sastavni deo

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

oni služe, imade ranjenika i bolesnika. Prema tome ni jedna od ratnih stranaka ne sme vređati pobrojane ličnosti, ne sme ih nagoniti ni na kakav drugi, posao osim onoga što je njihovo opredeljenje; uopšte nad njima se ne sme upotrebiti nikakva sila. One ne mogu biti zarobljene niti se mogu upotrebiti kao taoci. Ako njihova delatnost prestaje za to što je neprijatelj zauzeo mesto u kome je bila bolnica, kod koje oni služe, one se odpuštaju da se slobodno vrate svojim vojskama.

Član 4.

Stanovnici neprijateljske zemlje, koji pritiču u pomoć ranjenicima, poštuju se sva njihova prava, oni su potpuno slobodni. Svaki ranjenik, koga su primili u nekakvu privatnu kuću, pa ga tamo neguju, postaje za tu kuću zaštitu, u takvu kuću ne sme se ukvarirati vojska; domaćin te kuće koji je primio ranjenike na negovanje, oslobađa se u nekoliko od kontribucije koja se nametne na njegovo mesto, pri čemu će se obazreti kako na usluge koje on čini ranjenicima i bolesnicima tako i na njegovo imovinsko stanje. Razume se, savršeno je sve jedno kojoj ratnoj strani pripada ranjenik ili bolesnik, koga je taj građanin uzeo u kuću na lečenje i negovanje. Kad se već u nekoj kući nalazi ranjenik i bolesnik protiv te kuće ne smu se preduzimati nikakva neprijateljstva, sem ako to zahteva vojnička nužda, al onda se valja blagovremeno postarati za bezopasnost dotičnih ranjenika i bolesnika. Ali ona ličnost, koja u svojoj kući neguje ranjenike, i stoga je dobila pomenute privilegije, gubi ih odmah, čim se sazna da ih je zloupotrebila, prikrivši u svojoj kući špijuna, ili begunca (dezertera) itd.

Član 5.

Za vreme bitke i pošto se bitka svrši, valja skupljati sve ranjenike i bolesnike bez razlike i svoje i neprijateljske; pri tome neprijateljski ranjenici i bolesnici mogu se odmah posle bitke predati neprijateljskim predstražama, ako komandant naredi i ako se obe strane tako dogovore, i ako okolnosti dopuste; a ako je to nemoguće onda se i neprijateljski ranjenici i bolesnici leče u svojim bolnicama. Oni uživaju onakvu istu hranu, negu i lečenje kao i naši bolesnici i ranjenici. Kad ozdrave, ako su postali nesposobni za vršenje vojničke službe, puštaju se i sprovode se u njihov zavičaj, a ako su ozdravili tako, da bi mogli iz nova učestvovati u borbi, onda su slobodni no pod prismotrom zadržavaju u našoj zemlji, dokle rat traje, pa se posle puštaju u njihovu postojbinu. Usled

toga ranjenici su nepovredni ne samo dok su nesposobni za dalje ratovanje, nego i pošto ozdrave ne izgubivši tu sposobnost. Sve što ratni zakoni dopuštaju da se može učiniti s ranjenicima koji su tako potpuno ozdravili da bi se opet mogli boriti, to je da se pretvore u ratne zarobljenike.

Član 6.

Kao znake kojima će se obeležavati sve zgrade, svi vojno-sanitetski zavodi i sve ličnosti koje u njima služe, i po kojima se imaju smatrati kao nepovredne, Ženevska konvencija ustanovila je za bolnice i u opšte za sve zgrade i mesta gdje se nalaze ranjenici i bolesnici, belu zastavu sa crvenim krstom u sredini, a za ličnosti koje služe u vojno-sanitetskim zavodima, ili se u opšte posvećuju radu oko ranjenika i bolesnika: crveni krst na beloj povesci koja se nosi na ruci. Te su znake usvojile sve hrišćanske države, koje su potpisale Ženevsku konvenciju, a Turska je molila te države, da zbog verozakonskih razloga u svojoj vojsci zameni pomenute znake belom zastavom i crvenim polumesecom i tako crvenim polumesecom na beloj povesci. One su pristale na tu zamenu, i Srbija je takođe 17. maja 1877. godine, izjavila da će crvenom polumesecu na beloj zastavi i povesci davati onu važnost i značaj koji u hrišćanskim državama ima crveni krst. Prema tome sve one zgrade, šatori itd. na kojima se vije bela zastava sa crvenim polumesecom i sve one ličnosti koji na ruci nose belu povesku sa crvenim polumesecom tako su isto za vreme rata nepovredni kao i oni koji nose crveni krst na beloj povesci ili zastavi. Protiv zgrada i lica sa tim znacima ne sme se biti nikakvih neprijateljstava. Zavojništva moraju takođe biti označena belom zastavom sa crvenim krstom, i na njih ne sme se pucati, sem ako se pozitivno dokaže da neprijatelj zloupotrebljava sanitetsku zastavu. Ako se npr. Ženevski znak na neprijateljskoj strani zloupotrebi tako da se pod njim sakriju barutane, arsenali, municija itd. onda nije protivno ratnim zakonima da se na njih puca, makar se na njima vila bela zastava sa crvenim krstom ili polumesecom. Odgovornost u tim slučajevima pada na onoga koji je zloupotrebio Ženevski znak, a ne na onoga koji je prvi pogazio neprikosnovenost njegovu, jer ovaj je izazvan nesavesnošću protivnikovom.

D No 838.
decembra 1877.
u Beogradu

MINISTAR VOJNI
pukovnik
S.Grujic s.r.

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

STEPA STEPANOVIĆ I SRPSKI VOJNIK Solunski front

U doba zatišja na Solunskom frontu jedan srpski vojnik-izviđač krenuo da izvidi položaj kako bi bio siguran da se neprijatelj nije prebacio blizu srpskih rovova. Krećući se oprezno, zalazeći u šiblje između dva položaja, nije primjećivao ništa sumnjivo. U jednoj šumi, po mahovini oko stabla, zaključio je da je tu negde blizu izvor pa bi da popije koji gutljaj vode...

Čim je vezao konja za stablo, vojnik je pošao da traži izvor. Ali, tek što je učinio nekoliko koraka, stao je kao gromom pogođen. Na izvoru je primetio jednog bugarskog narednika koji je maramicom kvasio čelo i grudi... Šta da uradi srpski vojnik? Vidi pred sobom bugarskog narednika, ali slomljenog nekim nevidljivim bolom, skrušenog... Šta da učini? Da ga ostavi na miru? A šta ako je i on izviđač, ako je, kojim slučajem, otkrio srpske položaje, mitraljeska gnezda, pa grune bugarska artiljerija i razori ih? Ne, ne, ne sme da ga pusti! Da ga ubije? To bi mogao lako da učini - bio je zaklonjen iza stabla, na desetak metara od njega, lako bi ga smaknuo... Ali kako da ubije bolesnog čoveka? Zar to nije veliki greh i da li bi mu Bog to oprostio? Zgrozio se od te pomisli... Neće ga ubiti, ali ga neće ni pustiti. Ostalo je treće - zarobiće ga i odvesti u komandu pa neka drugi odluče.

Srpski vojnik-izviđač

Tako je i učinio - slomio je grančicu i time skrenuo pažnju. Prestrašeni bugarski narednik, čim ga je primetio sa uperenim karabinom, podigao je ruke i predao se. Srpski vojnik je propustio svog zarobljenika napred, upozoravajući ga da će morati da ga ubije ako pokuša da pobjegne... Čim je vojnik uzjahao konja, bugarski

narednik je pao na kolena. Jedva je promućao:

- Ubij me, bratko, k'o Boga te molim... Ne mogu dalje. Bolestan sam... Izgoreću od neke vatre. Prežali jedan metak...

Srpskom vojniku nije preostalo ništa drugo već da svog konja ustupi zarobljeniku. Još ga je uz put uz sedlo pridržavao da ne padne.

Tako su stigli do vojvode Stepe. Vojnik se ispovedio - ispričao je vojvodi svaki detalj. Na to je vojvoda Stepa rekao: - Dobro si učinio, vojniče! Alal ti vera!

ESAD-PAŠA TOPTANI - I svetski rat

Posledice povlačenja srpske vojske i civila kroz Albaniju bi bile i tragičnije, da nije bilo jednog čoveka - Esad-paše. Jedan svedok tog vremena piše: „Blagodareći viteštvu Esad-paše, izneli smo iz divlje Albanije dušu u kostima“. On nije bio sam. Njegov major Halid Leš i katolički sveštenik Leon Ašiku pomagali su prolaz srpske vojske. Leonove sestre su po neprohodnim planinama doturala pomoć srpskoj vojsci.

Ko je bio Esad-paša? Esad-paša Toptani je bio najbogatiji i najmoćniji albanski feudalac, i turski general. Smatrao je da Albanci ne treba samo da se oslanjaju na velike sile, već i na svoje susede, Srbiju i Crnu Goru.

On se zato odupro pokušajima austro-ugarskih i bugarskih agenata da organizuju uništavanje srpske vojske prilikom povlačenja kroz Albaniju. U tom pokušaju nije uvek imao uspeha, jer nije imao potpunu kontrolu ni u svojim oblastima, a kamoli onde gde su lokalnu vlast držali njegovi protivnici. Njegovi neprijatelji su ga zvali „Esadović“ aludirajući na njegovo savezništvo sa Srbijom.

Esad-pašina žandarmerija je pomagala srpsku vojsku, obezbeđivala siguran prolazak, smeštaj i hranu, i stupala u obračun sa albanskim regimentama koje su napadale srpske jedinice i pljačkale nenaoružane izbeglice. Esad-paša je izdao specijalnu proklamaciju u kojoj poziva Albance da pomognu srpskoj vojsci. Čak je pokušao i da spasava dinar od preterano devalviranog kursa pri zameni. U jednoj većoj diplomatskoj igri, on je bio prinuđen da napusti Albaniju i povuče se pred osvajanjem austro-ugarskih trupa. (D.T. Bataković, *Esad-paša Toptani i Srbija 1915. godine*)

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

Naravno, Esad-paša je imao svojih političkih razloga za podršku Srbima u povlačenju preko Albanije. Ali, to ne umanjuje značaj njegovog čina. U ovakvom njegovom činjenju, ima nekoliko pouka i za savremeni svet. Prvo, on je zapravo radio sve ono što danas rade Crveni krst i druge humanitarne organizacije, ne samo sa daleko manjim sredstvima i mogućnostima, već i po cenu sukoba sa delom svog naroda. Drugo, on je bio ratnik koji je pružio ruku svom bivšem neprijatelju i to u trenutku najveće potrebe.

Ljubiša Valić: Esad-Paša i puk. Stevan Ilić obilaze pristanište u Draču

Načelniku Glavnog štaba,

Čast mi je moliti Načelnika, da se iz Vrhovne Komande izda naredba našoj vojsci, da po prelasku granice u predstojećem ratu naša vojska svuda najpažljivije šteti miroljubive građane, žene i decu van naše granice izuzev samo ona lica, koja se budu isticala kao naši neprijatelji i koja se budu oružano odupirala ili borila protivu naše vojske.

04.10.1912. Ministar vojni, Beograd

ubaci sliku faksimila naredbe sa str. 2A-36 i sliku Uzorci 6 uz potpis sa strane 2A-35 originalnog Priručnika

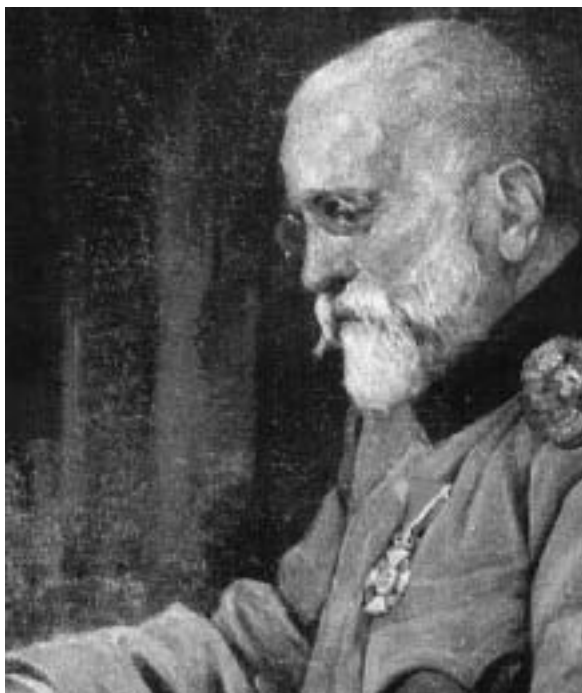

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

Komandama I i III Armije, Ibarske Vojske i Moravske brigade,

Da bi se u novo oslobođenim krajevima što pre uveo poredak i time učvrstilo novo stanje, potrebno je da se preduzmu brze i energične mere da se odstrani sve što bi moglo izazvati ma i najmanje nereda i unositi među stanovništvom sumnju i nepoverenje u nove vlasti i novi režim.

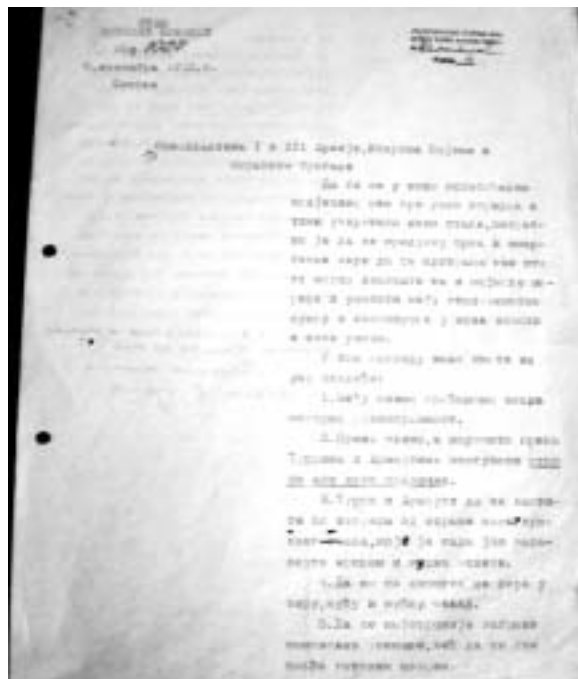

U tom pogledu treba imati na umu sledeće:

1. Među svima građanima vlada potpuna ravnopravnost.
2. Prema svima, a naročito prema Turcima i Arnautima postupati strogo ali pravično.
3. Turci i Arnauti da se zaštite od izgreda od strane našeg srpskog življa, koje je sada još zadahnuto mržnjom i žudno osvete.
4. Da im se nipošto ne dira u veru, kuću i kućnu čeljad.
5. Da se najstrože zabrani samovoljno uzimanje, već da se sve plaća gotovim novcem.

6. Prevarama se nikako ne služiti, već sve što se obeća, to da se i izvrši.
7. Pri postavljanju policijskih organa obratiti pažnju da to budu ljudi osvedočene savesnosti i karaktera. O radu onih koji su već postavljeni neprekidno voditi računa.
8. U mestima gde ima Muslimana i gde su oni posvedočili svoju odanost, ne treba izbegavati da se oni postavljaju za opštinske časnike, saobrazno njihovom brojnom stanju.
9. Obratiti pažnju na izvestne mnoge ličnosti, koje idu naoružane po naseljenim mestima pod vidom komita i tamo pljačkaju, vrše osvetu i razna nasilja. Njih razoružavati, kažnjavati, proterivati, a po potrebi predavati vojnom sudu na osudu.

06.11.1912. Načelnik štaba Skoplje, Vojvoda R. Putnik

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

PRAVILNIK ZA POSTUPANJE SA ZAROBLJENICAMA

(OVA JE KNJIGA POVERLJIVA)

- NOVEMBAR 1914 -

Član 1.

Svi zarobljenici - oficiri, podoficiri i redovi - moraju se upućivati u zarobljeničku Komandu u Nišu, i pre nego što se ma kuda upute iz Zarobljeničke Komande, imaju se uvesti u njene spiskove i moraju biti u njoj saslušani po uputu koji je pripisala Vrhovna Komanda.

Član 3.

Da bi se što lakše i brže vršilo obaveštavanje zainteresovanih o zarobljenicima Zarobljenička Komanda postaraće se da se za to udese naročiti listni katalozi, gde će za svakog zarobljenika zasebno imati list sa podacima o njemu. Svi ovi listovi biće poredani po azbučnom redu.

Član 5.

Svi razgovori sa zarobljenicima vrše se u prisustvu naročito određenih lica, koja cenzurišu te razgovore.

U slučaju da razgovor dobije karakter nedopušten u ovakim prilikama tj. ako se počne kretati izvan ličnih i porodičnih odnosa, prisutni cenzor mora ga odmah prekinuti, udaljiti lice koje je dobilo dopuštenje za razgovor i to prijaviti pretpostavljenima.

Licima koja se budu ogrešila o ovaj propis, biće oduzeto pravo da se u budućе koriste pravom za razgovor.

Član 11.

Sva pismena opštenja zarobljenika i drugih ličnosti sa njima moraju se cenzurisati u Zarobljeničkoj Komandi. Prijem i šiljanje novca i paketa propisace se naročito pravilnikom.

Član 12.

Zarobljenici mogu dobiti na čitanje sve srpske novine koje izlaze u Srbiji i prolaze kroz vojnu cenzuru.

Knjige koje zarobljenici kupuju ili im se daju na čitanje moraju proći kroz cenzuru lica određenih za taj posao u Zarobljeničkoj Komandi. Pri vraćanju, ove knjige i novine po nova ce pregledati pomenutu cenzor. Komandant Zarobljeničke Komande regulisaće naredbom kako će zarobljenici kupovati knjige i novine.

Član 13.

Ponude i druge stvari mogu se zarobljenicima donositi samo po predhodnom odobrenju komandanta Zarobljeničke Komande, odnosno najstarije vojne vlasti u mestu, i pre no što im se predadu, moraju se pregledati od strane određenog lica.

Član 14.

Pri izlasku u varoš ili na radove u pratnji stražara zarobljenici ne smeju ni s kim razgovarati se ni opštiti.

Član 15.

Zarobljenici u austrijskoj uniformi ne smeju izlaziti u varoš bez stražara. Ali u izuzetnim prilikama oni mogu izlaziti u austrijskoj uniformi i bez stražara, no samo po naročitoj dozvoli komandanta Zarobljeničke Komande, ili komandanta odeljenja ako su zarobljenici u drugom mestu.

Član 16.

Zarobljenici upotrebljeni po vojnim nadležstvima stanovače (noćivače) u prostorijama gde i ostali zarobljenici. Oni moraju imati naročiti znak po kome će se znati da su na službi u nadležstvima, i pored toga moraju uvek nositi pri sebi uverenje nadležstva u kome su.

Oni se mogu upotrebljavati i za poslove van nadležstva do 8 časova u večer, a preko toga vremena moraju imati naročitu dozvolu od starešine nadležstva.

Član 18.

Zarobljeni oficiri stanovače po mogućstvu u naročitim zgradama, u kojima će se i hraniti.

Oni se mogu po volji baviti u krugu svojih stanova koji će im se odrediti van toga određenog kruga ne smeju izlaziti.

Oni mogu, u pratnji stražara, ići u crkvu i kupatilo. Inače im je izlazak u varoš zabranjen.

Član 19.

Nedeljom, neće se zarobljenici upotrebljavati ni na kakve radove. Jedino kod vojnih ustanova zarobljenici mogu se upotrebljavati na radove i nedeljom, kad to bude neophodno potrebno.

Radno vreme kod nevojnih ustanova i privatnih preduzeća utvrdiće se sporazumno sa Zarobljeničkom Komandom.

Kod vojnih ustanova radno vreme regulisaće se naredbom nadležnih komandanata ili starešina nadležstva.

Pov. F/ĐOBr. 2377.

16. novembar 1914. godine
u Nišu

Ministar vojni
Pukovnik Dušan P.Stefanović s.r.

Prilog

Kodeksi ponašanja u ratu

Kralj Aleksandar I. Karađorđević se (tada još kao Prestolonaslednik) oktobra 1912. primajući komandu nad Prvom armijom obratio vojnicima:

„Prema pobeđenom neprijatelju, i neprijatelju koji se preda, budite čovečni i milostivi, jer on tada prestaje biti neprijatelj, nego ostaje samo čovek, a prema čoveku treba biti čovečan. Kuće, imanje, čast i obraz pobeđenog neprijatelja štedite i štitite, kao i kuće, imanje i čast sopstvenog naroda, jer to zahteva ne samo čovečnost i pravoslavna vera naša, nego to i dolikuje junacima...“

„Sudbina ratnog zarobljenika nije nikada zavidna, ali sudeći po onome što sam video, vi ćete ipak uvek imati pravo da kažete da ste uprkos ekonomskim teškoćama sa kojima se Vaša zemlja suočava, ispunili svoju dužnost koliko je to moguće i da ste često činili više nego što Vam je dužnost nalagala. Pokazali ste humanost“
Arčibald Rajs, Izveštaj po pitanju postupanja sa austrijskim zarobljenicima Predsedniku vlade Srbije, Pašiću (izvod)

Staniša Korunović: Srpska izvidnica na Kožuhu

Prilog

Dodatne aktivnosti

Veza sa medijima / Književnost:

Setite se omiljene priče o ljudima koji su učestvovali u borbi - priče koju su vam ispričali u porodici ili u vašoj zajednici. To može biti filmska ili pozorišna priča, ili priča koju ste čuli na radiju. Može biti bilo kakva priča - basna, legenda, priča iz religije, istorije ili izmišljena priča.

- Da li su ličnosti koje učestvuju u borbi imale kodeks u kojem je pisalo šta je zabranjeno u borbi?
- Da li su poštovali taj kodeks? Kakav uticaj je imalo poštovanje (ili kršenje) kodeksa?

Zapamtite, kodeks ne mora biti napisan. On se tako zove zato što predstavlja pravilo ili skup pravila za koja svi očekuju da će se poštovati. To može biti skup opšte poznatih nepisanih pravila.

Istorija:

Odaberite jedan uzorak iz materijala „Uzorci kodeksa ratovanja“ za dalje istraživanje. Proverite vreme i mesto kada i gde je kodeks napisan. Potrudite se da saznate više o njegovom autoru i okolnostima pod kojima je uveden.

ILI:

Odaberite situaciju oružanog sukoba koja se dešavala otprilike u ono vreme i na onom kraju sveta odakle potiče odabrani uzorak iz „Uzoraka kodeksa ratovanja“. Proučite situaciju (koristeći knjige, Internet, filmove, i sl.) Potražite dokaze o borcima koji su poštovali kodeks i o onima koji su ga prekršili. Sami odlučite kakav uticaj je taj kodeks imao u to vreme i na tom mestu.

Istraživanje 6

Odgovornost za poštovanje MHP

Istraživanje 6

Odgovornost za poštovanje MHP

U prethodnim istraživanjima učenici su proučili osnovna pravila MHP-a, ispitali potrebu za postojanjem pravila i posledice koje žrtve trpe kada se ta pravila krše. U ovom istraživanju učenici će se baviti prepoznavanjem kršenja ovih pravila, razlozima zbog kojih se pravila krše, kao i pitanjem odgovornosti za obezbeđivanje poštovanja MHP-a.

Ciljevi:

- Osposobljavanje učenika da prepoznaju i uoče primere kršenja MHP-a
- Osposobljavanje učenika da prepoznaju probleme u poštovanju MHP-a, posebno kada je nejasna razlika između boraca i civila
- Uočavanje odgovornosti za poštovanje MHP-a

Materijal:

- Glasovi iz rata – 2
- Scenariji dilema
 - Šta sad da uradim?
 - 700 zarobljenika a malo hrane
 - Šta ako govori istinu?
 - Šta da radimo sa džipom?
 - Da li da otvorim vatru na selo?
- Radni list za dileme
- Koja su osnovna pravila MHP-a
- Lista primera: Ko je borac i šta je vojni cilj
- Prilog za nastavnike: Ko je borac i šta je vojni cilj?
- Dodatne aktivnosti (tema za razgovor, lanci posledica, debata)

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA

Prvi korak: Voditelj najavljuje temu časa/radionice koja glasi: *Primeri kršenja MHP-a, razlozi kojima se ona objašnjavaju i na kome je odgovornost za poštovanje MHP-a.* Nakon najavljivanja teme časa voditelj učenike deli u parove. Svaki par dobija po jednu izjavu iz priloga „Glasovi iz rata - 2“. Zadatak svakog para je:

- da analizira akcije opisane u izjavi i da utvrdi koja su pravila međunarodnog humanitarnog prava prekršena u tim akcijama.
- da uoči razloge kojima se u ovim izjavama objašnjava zašto je neko pravilo prekršeno. Kao oslonac za analizu, parovi koriste prilog „Koja su osnovna pravila međunarodnog humanitarnog prava?“.

Drugi korak: Voditelj na tabli ili panou crta tabelu i poziva parove da iznesu rezultate analize. Parovi predstavljaju rezultate analize a u nacrtanu tabelu unosi brojeve pravila MHP koja su prekršena, kao i razloge kojima se objašnjava zbog čega je neko pravilo prekršeno.

situacija/izjava	prekršena pravila	razlozi
1.		
2.		
3.		

Istraživanje 6

Odgovornost za poštovanje MHP

Treći korak: Voditelj sumira rezultate analize i diskusije kroz ključne ideje:

- Ljudi navode čitav niz razloga za kršenja MHP-a koja se dešavaju u ratu. Među takvim razlozima mogu se naći jake emocije, osveta, činjenica da je druga strana takođe kršila MHP, nedostatak vremena i sredstava, borba u stambenim četvrtima, uverenje da civili pomažu neprijatelju, nezakonita naređenja pretpostavljenih, nepoznavanje MHP-a i dr.;
- Važno je imati na umu da se ovi razlozi ne smeju nikako tretirati kao opravdanja za kršenja pravila MHP-a;
- Nepoštovanje pravila MHP-a često dovodi do lančane reakcije u kojoj se dešavaju dalja kršenja.

Četvrti korak: Voditelj objašnjava da mnoga kršenja MHP-a nastaju zbog nejasnoća koje proističu iz nedovoljno jasnih razlika između boraca i civila, vojnih i civilnih objekata. Nakon objašnjenja voditelj deli učenike u male grupe i svaka grupa dobija prilog. Prilog je Lista primera: Ko je borac i šta je vojni cilj? Zadatak učenika je da za svaki od primera sa liste utvrde:

- da li je reč o civilima ili borcima u oružanom sukobu,
- da li se radi o civilnom objektu ili vojnom cilju.

Kao pomoć za rešavanje zadatka svaka grupa dobija priloge *Koja su osnovna pravila MHP-a* i definicije kojima se objašnjavaju pojmovi borac i civil.

Peti korak: Kada za svaki primer učenici utvrde da li se radi o civilu ili borcu, odnosno, civilnom objektu ili vojnom cilju, javno predstavljaju rezultate svoje analize. Prvo grupe predstave rezultate (mišljenja) za prvi primer i to voditelj zapiše na tabli/panou. Posle toga voditelj podstiče diskusiju na temu razloga koji su uticali na donošenje odluke. Ista procedura se ponavlja za svaki od narednih primera sa liste.

Šesti korak: Voditelj komentariše primere sa liste ukazujući na okolnosti pod kojima učesnici u oružanim sukobima gube status civila, kao i na uslove pod kojima se pojedini primeri sa liste tretiraju kao vojni ciljevi.

NAPOMENA VODITELJU:

Primeri sa liste su granični slučajevi koji naglašavaju dileme sa kojima se vojnici suočavaju pri pridržavanju MHP-a. U ovom koraku se ne insistira na tačnim odgovorima, već se učenici podstiču da diskutuju o različitim viđenjima istih primera kako bi se ukazalo na složenost ove problematike.

Sedmi korak: Nakon komentara voditelj učenicima postavlja pitanje: Koji uslovi treba da budu obezbeđeni da bi vojnici poštovali pravila MHP-a? Odgovore učenika voditelj zapisuje u tabeli koju je prethodno nacrtao na tabli.

Istraživanje 6

Odgovornost za poštovanje MHP

Poštovanje pravila MHP-a	
Uslovi	Ko je odgovoran?
1.	
2.	

NAPOMENA VODITELJU:

Voditelj dopunjava listu koju su naveli učenici, ukoliko se takvi odgovori ne pojave, sledećim elementima:

- poznavanje pravila,
- obuka o pravilima,
- vođe koje ne izdaju komande koje nisu u skladu sa pravilima i koji daju primer svojim vojnicima,
- logistička podrška za njihovo sprovođenje (kao što je bolnički helikopter koji će evakuisati ranjenog zarobljenika),
- svest o tome da će prekršioći biti kažnjeni, itd.

Kada učenici izlistaju preduslove za poštovanje MHP-a za svaku od ideja na tom spisku voditelj postavlja pitanje: „Ko je odgovoran za obavljanje tog posla?“ i odgovore učenika zapisuje u tabelu.

Osmi korak: Voditelj sumira diskusiju ističući da:

- Prvenstvena odgovornost za ono što se dešava u oružanom sukobu jasno leži na borbama i njihovim vođama (političkim i vojnim) - na učesnicima u ratu.
- U interesu svake države je da se pridržava MHP-a. Da bi se obezbedilo poštovanje MHP mnogo ljudi mora da ispuni svoje dužnosti. Potrebni su združeni napori vladinih zvaničnika, vojnih rukovodilaca i pojedinačnih boraca.
- Kada jedna država potpiše sporazume iz oblasti MHP-a, ona je saglasna da primenjuje sopstvene zakone u kojima se od njenih građana traži da poštuju i primenjuju MHP. Ona se obavezuje da će obučavati i obrazovati svoje vojnike o osnovnim pravilima MHP-a i da će se pridržavati MHP-a u planiranju i izvođenju vojnih operacija.
- Naređenja starešina kojima se krši MHP su nelegalna i vojnici imaju pravo i obavezu da ne poslušaju nijedno naređenje koje krši MHP. Takođe, vojnici su obavezni da o kršenju MHP-a izveste pretpostavljene.

KLJUČNE IDEJE

- Poštovanje pravila MHP-a u situacijama oružanih sukoba ponekad podrazumeva i dileme.
- Mnoge dileme proističu iz otežanog razlikovanja boraca i civila.
- Ponekad ljudi namerno zamagljuje tu razliku, a ponekad je ona zamagljena kada se borbe odigravaju u stambenim četvrtima.
- Kada se sumnja da je neka osoba civil, tu osobu treba smatrati civilom.
- Da bi MHP bilo poštovano, mnogo ljudi mora da ispuni svoje dužnosti. Iako pojedinac može prekršiti MHP, potrebni su združeni napori vladinih zvaničnika, vojnih rukovodilaca i pojedinačnih boraca da bi se obezbedilo poštovanje MHP-a u najvećoj mogućoj meri.
- U interesu je svake nacije da podržava MHP.

Prilog

Odgovornost za poštovanje MHP

Glasovi iz rata – 2

Ljudi koji su učestvovali u ratovima skorijeg datuma opisuju kršenja koja su iskusili, kojima su prisustvovali ili za koja su čuli

1. Ima mnogo situacija u kojima su vojnici bili obučeni u civilna odela umesto u uniforme. Kako možete znati ko je stvarno civil? Stoga, ako napadnete neki grad, morate da ubijate sve što se kreće. *(jedan vojnik)*
2. Na kraju smo napadali čitave porodice. Ono što nas je navelo da to radimo je to što su oni radili isto što i naši ljudi, ubijali i tromesečne bebe. *(bivši borac)*
3. Ako dobijem obaveštenje da oni drugi ubijaju moje ljude u zarobljeništvu, svako koga uhvatim, a ko pripada toj drugoj strani, mora za to da plati. *(oblasni komandant)*
4. Pošto civili kuvaju i donose hranu vojnicima koji se bore, i oni se bore. Bez te hrane vojnici ne bi imali snage da nam se odupru. Prema tome, svi su oni vojnici, bilo da su u uniformi ili ne. Civili koji kuvaju za vojnike su umešani bez obzira na to što nisu naoružani. Zato vojnici imaju pravo da ih ubijaju. *(oblasni komandant)*
5. Vojnici su smatrali da moraju da ubijaju ratne zarobljenike. Oni bi bili teret, jer ratnog zarobljenika morate da vodite svuda sa sobom. Za tu osobu ste odgovorni, i zato, da biste se oslobodili odgovornosti, tu osobu ubijate. *(radnik jedne nevladine organizacije)*
6. Još jedan problem je nedostatak planiranja, jer kad god imate zarobljenika ne znate šta da radite sa njim. Shodno tome, vojnici su ubijali zarobljenike. Vodili smo gerilski rat. *(bivši zarobljenik)*
7. Federalne snage nisu mogle da osvoje sela; zato su sprečile da humanitarna pomoć stigne do sela. To je njihova strategija: da izgladne ljude, a to je pogrešno. *(bivši borac)*
8. Tokom rata, komandant je definisao etički kodeks, kao što je: „Nikad nemojte oštetiti ljudima useve“. Međutim kasnije se situacija promenila. Tokom borbe, glavna politika je postala uništenje privrede; vojnicima je naređeno da ako ne mogu da postignu nešto veliko, moraju da napadaju ljudima svojinu. Uništenje svega, pretvaranje u pepeo, postalo je cilj borbe protiv neprijatelja. *(bivši borac)*
9. Mislim da su oružane snage napadale civile jer nisu shvatale kako je civilima. Vojnici su se stalno žalili da su i civili gerilci. Ponekad bi vojnici mislili da ljudi sarađuju sa gerilcima. Ponekad bi vojnici mislili da je neka porodica možda dala gerilcima hranu ili im se pridružila, pa bi pobili čitavu porodicu jer je sarađivala sa neprijateljem. *(žena čiji je član porodice „nestao“)*
10. Napadi na verske objekte su samo deo rata. Borci misle da su takve oblasti svete i tamo kriju neprijatelja. Kažem vam, crkva više nije crkva ako u njoj ima vojnika. *(vojnik)*
11. Ubijalo bi se iz osvete. Prvo su vojnici uhvatili i ubili ranjenog gerilca koga je prevezio Crveni krst. Onda su gerilci uhvatili i ubili vojnika iz osvete. To su učinili zato da Crveni krst više ne bi prevezio ranjene vojnike bilo koje strane. Kad bi jedna strana nešto uradila, uradila bi to i druga. *(bivši borac)*
12. Vojska ne treba da koristi civile kao živi štit. Ali to je tokom ovog rata često bio slučaj. Na primer, stavili bi mašinku na krov crkve ili na vrh zgrade u kojoj žive civili. Niko nije poštovao ono što treba da se poštuje. Otvarali smo vatru na te zgrade jer smo bili u opasnosti. *(bivši zarobljenik)*

Prilog

Odgovornost za poštovanje MHP

13. Neke devojke su silovane i sada imaju decu koja nemaju očeve. Ovaj zločin nikad neće biti rešen. *(stanovnik grada)*
14. Obavešteni smo da treba da zatrujemo vodu kada se premeštamo sa jednog mesta na drugo. To je bio deo rata, samo najjači ostaju. Kažu vam da su ti ljudi neprijateljske snage i da će vas ubiti ako vas uhvate. Ali većina ljudi je u zamci, može da se desi da su to nevini ljudi koji se kreću s jednog mesta na drugo. Ovi ljudi nemaju nade, hrane; zato je pogrešno trovati ih. *(bivši borac)*
15. Po mom mišljenju, zarobljenike maltretiraju ljudi čija savest nije čista. Kada je moj zet bio ratni zarobljenik, prema zarobljenicima se nisu korektno ponašali. Boje se da bi zarobljenici jednog dana mogli reći šta su im radili. Zbog toga je mnogo zarobljenika ubijeno. Jednostavno, da bi se nedela sakrila. *(vojnika)*
16. Uništavanje religioznih ili istorijskih objekata je deo rata. Zato što za vreme rata ne marite ni za šta; želite da uništite sve na šta naiđete da biste pobedili. *(bivši nastavnik i upravnik izbegličkog logora)*
17. Uskraćivanje hrane ili vode civilima je ratna strategija, to je dobro. Kada im ne dozvolite da dobiju hranu i vodu - to ih slabi. Nema zakona, nema zakona, nema zakona!!! *(zarobljeni borac)*
18. Zamislite da je tamo automat i da treba da ga uzmete. Ali je neprijatelj na krov stavio civile da bi sprečio da ga uzmete. Naravno da ćete napasti vojni objekat. I civili ginu. *(novinar)*
19. Jedan od razloga zbog kojih vojnici ubijaju civile je taj što kada vojska ima velike gubitke, poziva civile da dođu i za njih iskopaju grobove. Pošto su grobovi iskopani, oni će ubiti civile jer su to njihovi ljudi uradili. To se radi u besu. Vojnici koji to rade su manje privilegovani, to su oni nepismeni, koji nisu obrazovani u pogledu rata. *(oblasni komandant)*

Izvor: Prilagođeno iz istraživanja sprovedenih u sklopu kampanje MKCK „Ljudi o ratu“.

Šta sad da uradim?

Poručnik rukovodi malim vodom, koji ima zadatak da zarobi ljude i uzme materijal iz onesposobljenog neprijateljskog konvoja od četiri mala čamca. Njegov vod dolazi i vidi dva nasukana čamca. Na vod se otvara slaba paljba i oni napreduju i uzvraćaju vatru. Tada nekoliko ljudi izlazi iz zaklona na obali kanala i prilazi sa rukama podignutim uvis. On okuplja ovu grupu zarobljenika, ali ne zna kuda su otišla druga dva neprijateljska čamca.

Tada jedan pripadnik voda izvlači teško ranjenog neprijateljskog vojnika iz kanala. Kleknuvši pored tog čoveka, poručnik pomisli: „O, bože! Šta sad da radim“.

Mogao bi da putem radio veze pozove bolnički helikopter svoje strane da dođe po ranjenika, ali koliko je njegov vod bezbedan ako ostane u toj oblasti? Da li su neprijateljski borci napustili tu oblast ili se nalaze među drvećem i čekaju prvu priliku da ih napadnu? Rana neprijateljskog vojnika je previše teška da bi ga vod preneo do baze.

Nikako nisam mogao da ostavim ranjenog čoveka da umre na otvorenom, ali čekanje na helikopter za evakuaciju izazvalo bi probleme. Nismo znali koliko ljudi je bilo u čamcu koji je pobegao. Skupili smo sedam zarobljenika. Ako su drugi pobjegli, možda se kriju u šumi, naoružani do zuba. Kad bi se vratili da spasu svoje drugare, bili bismo ranjivi. Nas je bilo samo oko petnaest, a trebalo je da pazimo sedam zarobljenika. Osim toga, približavalo se večer. Imali smo samo lično oružje i osnovnu municiju. Nismo imali sledovanja hrane niti podršku iz

vazduha koju bismo mogli pozvati u slučaju hitne potrebe.

Stavite se u ulogu poručnika i odlučite šta da radite.

700 zarobljenika, a malo hrane

Bitka u pustinji, daleko od grada ili baze, konačno je uspešno završena. Vojnik koji je ratovao na strani pobednika izlaže svoja sećanja.

Glad nas je probudila iz transa. Sada smo, pored petsto ljudi na našoj strani, imali i sedamsto zarobljenika. Nismo imali novca (niti pijacu); a poslednji obrok smo pojeli pre dva dana. Na kamilama smo imali mesa za šest dana, ali bila je to loša i skupa ishrana i ako bismo to jeli postali bismo nepokretni.

Šta treba da rade?

Šta ako govori istinu?

Kada je pucnjava prestala, opkolili smo bunker. Neko je još bio unutra. Povykali smo da se predaju. Jedan čovek i jedna žena su izašli sa rukama uvis. U bunkeru smo zatekli dva mrtva borca, sa oružjem i dokumentima. Bili smo

sigurni da su čovek i žena neprijateljski borci. Iz njihovog bunkera je na nas otvorena vatra i ubijena su dva naša čoveka, a sada su ovo dvoje zarobljeni dok se oružje još pušilo! Moji vojnici su hteli da ih ubiju. Kao njihov prepostavljeni, imao sam mnogo muke da naše momke smirim i obezbedim bezbedno sprovođenje zarobljenika do naše baze.

Kasnije sam morao da sprečim svog narednika da ih maltretira tokom ispitivanja. „Zar ne znaš ništa o zakonima rata“? povikao sam. On me je ljutito pogledao. „Samo sam pokušavao da iz nje izvučem istinu“, rekao je, „stalno lažu i ne daju nam informacije koje su nam potrebne“.

Žena je tvrdila je da su samo pecali i uleteli u bunker da bi izbegli rafalnu paljbu. Iz očiju su joj lile suze dok me je gledala pravo u oči i zaklinjala se da je nedužna.

Uхватili smo ovu ženu i njenog prijatelja na delu. Kivica im je bila ispisana na čelu - mora da su krivili Ali, odjednom više nisam bio tako siguran.

Kao poručnik odlučite šta treba uraditi.

Šta da radimo sa džipom?

Osmorica nas, boraca za slobodu, bili smo stisnuti u malom Tojotinom džipu, zajedno sa oružjem koje smo nosili preko granice. Kada smo se približili jednom selu, jedan dvanaestogodišnji dečak je uzbuđeno dotrčao da nas pozdravi. Rekao je da su avioni celo jutro preletali i bombardovali obližnje oblasti. Parkirali smo džip pod nekim drvećem, tako da ga je bilo teško videti iz vazduha. Gledali smo

Prilog

Odgovornost za poštovanje MHP

Prilog

Odgovornost za poštovanje MHP

<p>kako četiri aviona grme iznad nas i bacaju bombe na selo na oko dva kilometra udaljenosti. „Tamo je moja kuća“, rekao je naš komandant. „Neprijateljske snage pokušavaju da zatvore granicu i sravnjuju sve sa zemljom da bi onemogućili svaki otpor. Neki seljani su pobjegli u planine, ali mnogi su ostali tamo, u svojim kućama“.</p> <p>Bombarderi su kružili i spustili se nisko. Ovog puta, bombe su eksplodirale na oko 500 metara. Dva čoveka su izašla iz sela i viknula nam: Morate da odete. Ovde su naša deca. Ako avioni vide vaš džip, bombardovaće nas. Znaće da ste ovde zato što samo borci otpora imaju džipove. Jedan od naših boraca je pokušao da ga umiri. Treba da izvedete decu; izvedite ih u polje. Sada ne možemo da pomerimo džip; iz aviona će se videti ako to učinimo. Parkirali smo džip pod</p>	<p>drvećem da bismo ga sakrili. Borimo se da vam pomognemo - za vašu odbranu, za vašu slobodu.</p> <p>Ako nas sad naterate da odemo i ako nas pobiju, pomoći ćete neprijatelju. Vaša dužnost je da iskopate podrumne ili skloništa da bi vaše žene i deca bili bezbedni.</p> <p><i>Kao grupa boraca otpora, odlučite šta treba da uradite.</i></p>	<p>procenimo situaciju. Moj drugar na kupoli tenka sagnuo se unutra, rekavši: „Ne sviđa mi se kako ovo izgleda“. Naš radio-vezista se okrenuo prema meni i rekao da je upravo čuo izveštaje da se mnogo gerilskih vojnika krije u toj oblasti. Sa mesta na kome sam ja stajao, kao nišandžija tenka, imao sam prilično čist vidik. Kroz prašinu i oblačno jutro nazirao sam siluete koje trče na pozicije između niza seoskih kuća nasuprot našeg voda koji se nalazio u transporterima na putu.</p> <p>Takođe sam mogao jasno videti da su te figure naoružane.</p> <p><i>Kao nišandžija tenka, odlučite šta treba da uradite.</i></p>
<p>Da li da otvorim vatru na selo?</p> <p>U zoru, naša kolona tenkova i vojnih transportera krenula je putem kroz gusto naseljeno predgrađe. Bili smo stisnuti između žičane ograde avio baze sa naše leve strane i dugog i uskog niza zgrada sa desne. Stali smo da</p>		

Radni list za dileme

Prilog
Odgovornost za poštovanje MHP

Problem:	
Akcija:	
Za:	Protiv:
Akcija:	
Za:	Protiv:
Akcija:	
Za:	Protiv:
Odluka i razlozi za taj izbor:	

Prilog

Lista primera

KO JE BORAC I ŠTA JE VOJNI CILJ?

1. Univerzitet na kojem se neki studenti obrazuju za vojnu delatnost
2. Žena koja vojnicima daje hranu
3. Čeličana
4. Vagon pšenice
5. Kasarna u kojoj je smeštena bolnica
6. Energetska postrojenja
7. Crkva u kojoj se mole vojnici
8. Selo u kome su smešteni vojnici
9. Verski objekat u kojem je smeštena vojna jedinica
10. Žena čiji muž komanduje neprijateljskom jedinicom
11. Stambena zgrada u kojoj se održava sastanak neprijateljskih oficira
12. Mostovi
13. Seljani koji kopaju rovove za vojnike
14. Bolnica u kojoj je smeštena vojska
15. Radio-televizijska stanica
16. Fabrika obuće

Ko je borac, a šta je vojni cilj?

Nijedan objekat sam po sebi nije vojni cilj. Kao vojni ciljevi tretiraju se objekti koji svojom prirodom, mestom, svrhom ili upotrebom daju efikasan doprinos vojnoj akciji čije uništavanje omogućava određenu vojnu prednost.

Borac je lice koje direktno učestvuje u neprijateljstvima ili je pripadnik oružanih snaga strana u sukobu (osim sanitetskog osoblja i sveštenika).

1. Univerzitet na kojem se neki studenti obrazuju za vojnu delatnost

Vojna škola je obrazovna ustanova, to nije vojni cilj. Kadeti ne nose naoružanje. Ako ih mobilišu, onda jesu vojnici.

2. Žena koja vojnicima daje hranu

U trenutku dok žena daje hranu vojnicima ona ne uživa zaštitu MHP-a, jer u tom trenutku ona na direktan način doprinosi uspehu vojne operacije. Status civila uživa pravo na zaštitu, ali podrazumeva i određene obaveze. To naravno ne znači da je treba ubiti, ali sprečiti da.

3. Čeličana

Čeličana- sama po sebi nije ni vojni ni civilni cilj. Ali u ratnim uslovima izvršno veće jedne zemlje može proglasiti subjektom odbrane bilo koji objekat u zemlji. Ukoliko se proizvodi čeličane koriste u vojne svrhe, onda je ona legitimni vojni cilj.

4. Vagon pšenice

Sam po sebi nije vojni cilj, ali ukoliko je to vagon pšenice koji je upućen u kasarnu za ishranu vojnika, onda jeste vojni cilj.

5. Kasarna u kojoj je smeštena bolnica

Ako je smeštena samo bolnica onda je to civilni objekat jer vojna bolnica ima zaštićen status. Ali, postoji pravilo da se bolnica mora nalaziti na određenoj udaljenosti od borbenih redova kako bi bila zaštićena.

Prilog

Lista primera

6. Energetska postrojenja

Energetska postrojenja kao i čeličane mogu da budu vojni cilj ako služe vojsci.

7. Crkva u kojoj se mole vojnici

Ukoliko su vojnici odložili oružje na ulazu u crkvu i ako se samo mole (ne preduzimaju nikakve akcije) onda crkva ima zaštićen status. Prema MHP-u zaštićen status ima ne samo sveštenik nego i svi oni koji su neophodni za obavljanje verskog obreda.

8. Selo u kome je smeštena vojna jedinica

Selo nikada ne može biti vojni cilj, ali vojna jedinica jeste vojni cilj. Napad na vojnu jedinicu u selu je legitimna, ali je pritom važno voditi računa da bude što manje žrtava među civilnim stanovništvom. Te žrtve vode se kao kolateralna šteta. MHP su pre svega prekršili oni koji su vojnu jedinicu stavili u selo i time ugrozili stanovnike sela.

9. Verski objekat u kojem je smeštena vojna jedinica

Ukoliko su vojnici naoružani i koriste verski objekat za izvođenje borbenih dejstava verski objekti postaju legitimni vojni cilj.

10. Žena čiji muž komanduje neprijateljskom jedinicom

Ima status civila ukoliko ne učestvuje u borbenim dejstvima i nije pripadnik oružanih snaga.

11. Stambena zgrada u kojoj se održava sastanak neprijateljskih oficira

Jeste legitimni vojni cilj jer je vojni interes da se uništi neprijateljski štab. Ukoliko civili nastradaju prilikom vojne operacije oni se smatraju kolateralnom štetom ako je tokom izvođenja operacije poštovan princip proporcionalnosti.

12. Mostovi

U principu su legitimni vojni cilj jer omogućavaju pokret vojske. Mogu se gađati da bi se to onemogućilo, ali je ovde takođe važno poštovati princip proporcionalnosti.

13. Seljani koji kopaju rovove za vojnike

U tom slučaju gube zaštićeni status. Ukoliko su prisilno mobilisani da to urade, povredu MHP-a je napravio onaj koji ih je mobilisao.

14. Bolnica u kojoj je smeštena vojska

Kada je u njoj smeštena vojska, a ne isključivo ranjenici, bolnica gubi zaštićen status i postaje legitimni vojni cilj.

15. Radio-televizijska stanica

U principu komunikacije mogu da budu vojni cilj ukoliko doprinose vojnoj nameni. Ali, ovde možemo uvesti princip proporcionalnosti. Mogu se gađati repetitori npr. a ne zgrada radio-televizije.

16. Fabrika obuće

Fabrika obuće kao čeličana i energetska postrojenja može da bude vojni cilj ako služi vojsci.

Prilog

Definicije

BORAC

Definicija: 3. Ženevska konvencija, čl. 4, Dopunski protokol 1, čl. 43

Borac je svaki pripadnik oružanih snaga strane u sukobu, osim sanitetskog osoblja i sveštenika, što znači da ima pravo da direktno učestvuje u neprijateljstvima.

Oružane snage: 3. Ženevska konvencija, čl. 4

Da bi se smatrale oružanim snagama, milicije, dobrovoljačke jedinice, organizovani pokreti otpora treba da ispunjavaju sledeće uslove:

1. da na čelu imaju lice odgovorno za svoje potčinjene
2. da imaju određeni znak za razlikovanje koji se može uočiti na rastojanju
3. da otvoreno nose oružje
4. da se, pri svojim dejstvima, pridržavaju ratnih zakona i običaja

Razlikovanje od civila: 3. Ženevska konvencija, čl. 4, Dopunski protokol 1, čl. 44

Borac je dužan da se razlikuje od civilnog stanovništva dok su angažovani u napadu ili u vojnoj operaciji ili u pripremi za napad.

Pripadnici redovnih oružanih snaga i drugih organizovanih oružanih snaga obično se razlikuju po svojoj uniformi, a ostali borci su dužni da bar imaju određeni znak za razlikovanje koji se može uočiti na rastojanju i da otvoreno nose oružje.

Učesnici u „*levee en masse*“: 4. Haška konvencija, Pravilnik, čl. 2, 3. Ženevska konvencija, čl. 4

Stanovništvo neokupirane teritorije, koje se približavanjem neprijatelja spontano digne na oružje protiv napadačkih trupa nemajući vremena da se organizuje, smatraće se učesnikom u ratu ako otvoreno nosi oružje i ako poštuje zakone i običaje rata.

CIVIL

Definicija: 4. Ženevska konvencija, čl. 4, Dopunski protokol 1, čl. 50

Civilno lice je lice koje nije pripadnik organizovanih oružanih snaga niti učestvuje u spontanom dizanju na oružje.

U slučaju sumnje: Dopunski protokol 1, čl. 50

U slučaju sumnje da li je neko lice civil, to lice će se smatrati za civila.

Civilno stanovništvo: Dopunski protokol 1, čl. 50

Pod civilnim stanovništvom podrazumevaju se sva lica koja su civili.

Prisustvo među civilnim stanovništvom lica koja nisu obuhvaćena definicijom civila ne lišava stanovništvo njegovog civilnog karaktera.

Prilog

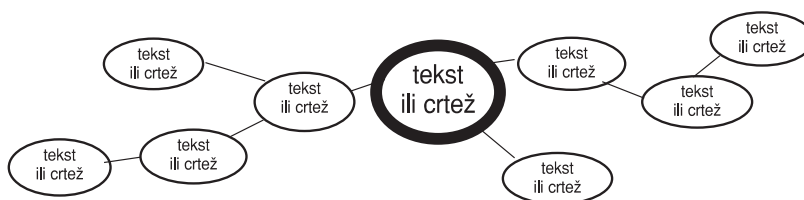
Dodatne aktivnosti

Tema za razgovor

Napišite zajednički izveštaj o kršenjima koja je grupa odabrala u delu 3 („Možemo li ograničiti buduća kršenja?“) i načinima koji su predloženi da bi se kršenja u budućnosti smanjila. Ili napravite crteže kojima ćete ilustrovati kršenje. Ili napravite postere kojima se promovisu predlozi. Svoj rad stavite na stranu Istraživanje humanitarnog prava (*Exploring humanitarian law*) na www.icrc.org.

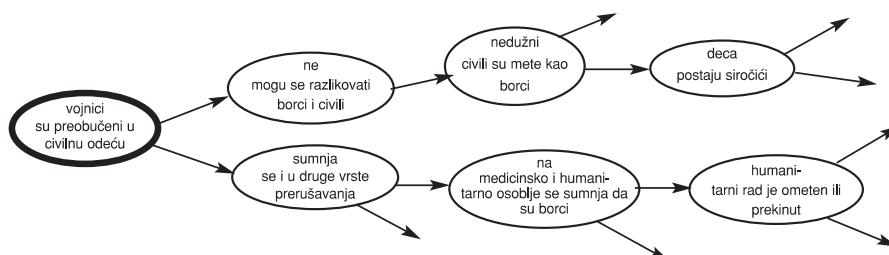
Lanci posledica

Izaberite kršenje i napravite dijagram lanaca posledica do kojih to kršenje može dovesti. Neke posledice mogu dovesti do višestrukih lanaca posledica. Na taj način se pravi mreža lanaca.

Primer iz „Glasova iz rata - 2“.

Ima mnogo situacija u kojima vojnici oblače civilna odeća umesto uniformi...

Debata

Razgovarajte o sledećim izjavama:

Imati pravičan zakon koji se često krši bolje je nego nemati nikakav zakon. Bolje je nemati nikakav zakon nego onaj koji se često krši.

Treba da imate dva debatna tima i tim sudija. Timovi treba da pregledaju svoje beleške i sva druga korisna sredstva.

Svaki debatni tim treba da isplanira sledeće:

- jednu petominutnu prezentaciju
- argumente koje će drugi tim izneti protiv njihove pozicije
- njihove odgovore na te argumente

Treba uzeti u obzir efikasnost zakona koji se često ne poštuju, primere zakona različitih od MHP-a koji se često krše, ali ipak i poštuju, istorijat prihvatanja zakona tokom vremena, vrednost jednog zakona kao ideala, kakve alternative zakonu postoje.

Tokom vremena posvećenog planiranju, tim sudija treba da napravi kriterijume za ocenjivanje debate.

Prilog

Dodatne aktivnosti

Održite debatu (20 minuta).

Zaključite debatu sudijskom procenom i rezimeom.

Zatim razgovarajte o sledećem:

- Na koji način se, po vašem mišljenju, ova debata odnosi na MHP?
- Da li postoje drugi primeri zakona koji su cenjeni iako se često krše? (mogu se davati primeri iz religiozne tradicije kao i građanskog društva).

ILI

Razgovarajte o stavovima za i protiv ove izjave jednog nastavnika u Nigeriji.

Pošto postoji zakon koji vojsci zabranjuje da ubija civile, treba da postoji zakon kojim se civilima zabranjuje da pomažu vojsci.

Pri pripremi stavova, razmotrite:

- posledice vašeg stava
- kako definisati šta se podrazumeva pod „pomaganjem“ vojnicima

Zakon formira brane koje zaustavljaju plimu koja dolazi. A plima nikad ne traje dugo. Ona vrši pritisak, preti, probija se, čim se ukaže mogućnost. Ponekad i odnese branu. A tu stoji naš zakon, prekršen i neefikasan. To mu je sudbina. Svako ko misli da je jedini pravi zakon onaj koji se u potpunosti poštuje mora da živi u nekom drugom svetu. (D. de Behijon)

Istraživanje 7

Razlozi za suočavanje sa kršenjima MHP-a

Istraživanje 7

Razlozi za suočavanje sa kršenjima MHP-a

RAZLOZI ZA SUOČAVANJE SA KRŠENJIMA MHP-a I NAČINI NA KOJE SE PREMA KRŠENJIMA MOŽE ODNOSITI

U ovom istraživanju se nastavlja rad na razumevanju MHP-a. Istovremeno, tema se proširuje kroz suočavanje društva sa kršenjima MHP-a. Učenici se upoznaju i sa mogućim načinima određenja prema kršenjima MHP-a, kao što su kažnjavanje počinitelaca, otkrivanje istine, pomirenje i oblici reparacija, i dotiču se odgovornosti različitih aktera.

Ciljevi:

- Razumevanje važnosti postojanja zakona za život u zajednici
- Sagledavanje uticaja koji suočavanje ili izbegavanje suočavanja sa kršenjima može imati na dobrobit zajednice
- Prepoznavanje različitih načina postupanja u odnosu na kršenja MHP-a

Materijali:

- Grafikon „Mišljenja o kažnjavanju ratnih zločina“
 - Radni list sa tabelom o posledicama kršenja humanitarnog prava
 - Dokument: „Stavovi o zaboravljanju ili traženju pravde“
 - Tekst „Koja kršenja humanitarnog prava predstavljaju ratne zločine?“
 - Radni list: Akcije koje treba da preduzimaju
 - Tekst: „Ćutanje društva o ratnim zločinima“
 - Dodatne aktivnosti
-

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA

Prvi korak: Voditelj obaveštava učenike da će na času razmatrati problem kršenja humanitarnog prava, i zatim ih deli u više malih grupa.

Zadatak svake grupe je da sastavi listu postupaka ili ponašanja koja su u mirnodopskim uslovima zabranjena zakonom u svim društvima.

Drugi korak: Kada sve grupe završe sa sastavljanjem svojih lista, predstavnik prve grupe saopštava listu, a voditelj zapisuje njihove odgovore na tablu. Ostale grupe čitaju sa svojih lista samo one postupke koje do tada niko nije naveo.

Treći korak: Voditelj poziva učenike da u istim malim grupama naprave listu postupaka ili ponašanja za koja smatraju da su zakonom zabranjena u ratnim uslovima.

Četvrti korak: Kada završe liste, svaka grupa dobija tekst „Koja kršenja humanitarnog prava predstavljaju ratne zločine?“. Njihov zadatak je da uporede listu koju su sačinili sa listom koju su dobili.

Peti korak: Sa učenicima se vodi razgovor o rezultatima upoređivanja. Moguća pitanja za diskusiju su:

- Koja kršenja su prisutna na obe liste?
- Šta se ne poklapa sa njihovom listom?

Istraživanje 7

Razlozi za suočavanje sa kršenjima MHP-a

- Da li ih je iznenadilo što se neki od postupaka sa liste tretiraju kao ratni zločini i zbog čega ih je to iznenadilo?
- Da li bi dodali neki postupak postojećoj listi i zašto?

Šesti korak: Voditelj postavlja pitanje šta treba učiniti sa počiniocima ratnih zločina po okončanju rata, predstavljajući sledeće stavove:

- Optuženima za ratne zločine treba suditi
- Optužene za ratne zločine treba izložiti javnosti, ali ih ne izvoditi pred sud
- Optuženima za ratne zločine treba oprostiti/amnestirati ih
- Na optužene za ratne zločine treba zaboraviti.

Voditelj na tabli ili papiru ispituje u tabeli ta četiri stava i poziva učenike da daju razloge za svaki od njih. Zatim sa učenicima vodi razgovor na temu koji je od navedenih stavova, po njihovom mišljenju najlakše, odnosno najteže, zastupati.

Sedmi korak: Voditelj formira 6 malih grupa i svaka grupa dobija tabelu: „Posle kršenja humanitarnog prava, kakve su posledice?“, koja se odnosi na posledice koje zaboravljanje ili traženje pravde mogu imati po žrtve, prekršioce i na proces obnove društva. Svaka grupa treba da popuni samo jedno polje u tabeli, a predstavnici grupa potom izveštavaju o zaključcima svoje grupe. Nakon izlaganja svih grupa voditelj sumira izloženo.

Osmi korak: Voditelj učenicima ukazuje na zanimljiv podatak da sve četiri Ženevske konvencije sadrže jedan isti član. To je član koji države potpisnice obavezuje da preduzmu odgovarajuće mere prema osobama koje izvrše ili naredi kršenje MHP-a. Prisutnost ovog člana u sve četiri konvencije govori o tome koliko je važno izvesti pred lice pravde ljude koji su izvršili ili naredili kršenje MHP-a. Zatim voditelj čita učenicima ovaj član i sa njima diskutuje njegovo značenje:

„Visoke strane ugovornice obavezuju se da će preduzeti svaku zakonodavnu meru potrebnu radi propisivanja odgovarajućih krivičnih sankcija protivu lica koja su izvršila ili koja su izdala naređenja da se izvrši koja od teških povreda ove Konvencije“

(Član 49/50/128/146 zajednički za četiri Ženevske konvencije)

Deveti korak: Voditelj deli učenike u male grupe i svakoj grupi daje radni list „Akcije koje treba da preduzimaju“. Voditelj ponovo ističe da su po Ženevskim konvencijama same države dužne da izvedu pred lice pravde one koji su počinili ratne zločine. Da bi se obezbedilo poštovanje MHP-a i izvođenje pred lice pravde onih koji su počinili teške povrede humanitarnog prava, potrebno je preduzeti akcije pre, u toku i posle sukoba. Zadatak učenika je da u malim grupama prodiskutuju koje akcije treba da preduzme vojska, koje vlada, a koje pravosudni organi i da svoje odgovore unesu u odgovarajuće polje u tabeli.

Deseti korak: Predstavnici grupa saopštavaju odgovore iz tabele. Sa učenicima se diskutuje o merama koje predlažu. Predloge učenika voditelj dopunjuje merama/koracima koje eventualno nisu naveli. Sa učenicima se vodi diskusija o značaju svakog od navedenih koraka/mera.

U vreme mira: pravila MHP-a treba širiti u javnosti i govoriti o njima na što široj osnovi, posebno vojnicima i njihovim pretpostavljenima; treba jasno naglasiti koje su sankcije

Istraživanje 7

Razlozi za suočavanje sa kršenjima MHP-a

predviđene za kršenja MHP-a; pravosudni sistem mora biti spreman da goni one koji su izvršili teške povrede MHP-a.

U toku oružanog sukoba: moraju se izdati jasna naređenja borcima i političkim vlastima; vojne i civilne vođe moraju nadgledati poštovanje pravila MHP-a i zaustaviti njihova kršenja.

Posle oružanog sukoba: Mora se organizovati pošteno suđenje na nacionalnom i/ili međunarodnom planu; žrtvama se mora obezbediti naknada štete.

KLJUČNE IDEJE

- Humanitarno pravo zahteva da se ljudi koji izvrše ili nareda izvršenje teških povreda MHP-a izvedu pred lice pravde
- Svaka država potpisnica Ženevskih konvencija odgovorna je za širenje informacija, poštovanje i primenu MHP-a.

Mišljenja o kažnjavanju ratnih zločina

Kada se sukob završi, treba li ljude koji su prekršili propise

1998-99 sprovedena je anketa u 16 zemalja (od kojih je 12 zemalja nedavno imalo oružane sukobe).
Grafikoni prikazuju gledišta ispitanika.

Prilog

Razlozi za suočavanje sa kršenjima MHP-a

RADNI LIST			
POSLE KRŠENJA HUMANITARNOG PRAVA, KAKVE SU			
	na žrtve	na prekršioce	na društvo
posledice:			
traženja pravde			
zaboravljanja			

Istraživanje 7: Razlozi za suočavanje

Stavovi o zaboravljanju ili traženju pravde

Kada se građanski rat završi, čovek mora da oprost i zaboravi.
(*Pol Tibo, esejista*)
Previše opraštanja i zaboravljanja sprečava da rana zaraste.
(*Luj Žoine, mirovni sudija i specijalni izvestilac UN o nekažnjavanju*)

Prilog

Razlozi za suočavanje sa kršenjima MHP-a

<p>Kambodža: gledišta dve žrtve</p> <p>Mišljenje 1</p> <p>Možda ćete zbog njegovog spokoja i suzdržanog izraza pomisliti da je prebrodio svoju ličnu tragediju. Nije tako. On još uvek čuje vrištanje i slike mučenja su još uvek urezane u njegovu pamćenje. On želi pravdu, ne osvetu.</p> <p>Kako mogu da zaboravim? Imao sam tada trideset godina, i to se trajno urezalo u moje pamćenje. Sve žrtve osećaju ono što ja osećam, želimo da vođe Crvenih Kmera snose posledice svojih dela. (<i>Van Nah, preživeli iz centra za torturu u Kambodži u kojem je umrlo 18.000 ljudi</i>)</p> <p>Mišljenje 2</p> <p>Šta bi to promenilo za običnog čoveka iz Kambodže ako bi se Ta Mok (vođa Crvenih Kmera) izveo pred sud? Sve što želim je da u</p>	<p>Sijera Leone: Gledišta troje ljudi iz Sijera Leonea</p> <p>Mišljenje 1</p> <p>Amnestija ne samo da neće rešiti probleme ove zemlje, ona će nastaviti začarani krug nasilja i nekažnjavanja. Amnestija nije efikasna. (<i>Abdul Tedžan-Kol, advokat</i>)</p> <p>Mišljenje 2</p> <p>Šta bih uradio kada bih se sreo sa svojim mučiteljima na ulici? Ja bih im samo rekao da će jednog dana Svevišnji izabrati između njihovih porodica i moje. Ako ne oprostimo, još ljudi će izgubiti ruke. (<i>Limein Jusu Jarka, pobunjenici su mu odseki obe ruke da bi ga kaznili zato što je prikrilo bekstvo svoje kćerke.</i>)</p> <p>Mišljenje 3</p> <p>Ja sam čovek od principa i verujem da zločin treba da bude kažnjen. Ali</p>	<p>ko će suditi kome? Niko nema pravu kontrolu. Kad bi vlasti rekle „izvešćemo vas pred sud“, pobunjenici bi opet počeli da se bore. (<i>Alimani Koroma, sveštenik</i>)</p> <p>Sijera Leone: Gledišta dvoje stranaca</p> <p>Mišljenje 1</p> <p>Amnestija je samo ponovno pokretanje ciklusa nekažnjavanja. Zločini su bili toliko strašni da mi jednostavno ne možemo očekivati trajni mir. (<i>Korin Dufka, Human Rights Watch</i>)</p> <p>Mišljenje 2</p> <p>Amnestija je potpuno neprihvatljiva. Ja sam ogorčen. A onda vidim decu koju hranimo i pazimo i to me prođe. Ljudi Sijera Leonea znaju šta žele - mir i to sada, pre nego pravdu. Na neki način, amnestija je skandal. A opet, možda je i mudra. (<i>humanitarni radnik</i>)</p>
--	---	---

Ćutanje društva o ratnim zločinima

Kada ratno oružje začuti i prestanu ubistva, mučenja, silovanja i teror, kako vlasti treba da se suoče sa prošlim nasiljem i teškim povredama pravila oružanih sukoba do kojih je možda došlo? Pitanje je kako na najbolji način utkati ono što se naziva „političkom pamćenja“ u novo isceljujuće društveno tkivo. Neki ljudi i vlade smatraju da je prošlost završena i da društvo treba da je ostavi iza sebe da bi se usresredilo na izgradnju budućnosti.

Zaboravljanje prošlosti, ili kolektivna amnezija propisana od strane države uključuje one situacije kada država nije podržala proces odgovornosti niti je izvršila ispitivanje odgovornosti za ratne zločine ili građanski teror. Ćutanje društva može

biti proizvod eksplicitnog izbora, rezultat potrebe nacije da nastavi vođenje zemlje po okončanju sukoba. Kada je ćutanje eksplicitni izbor, često je povezano sa davanjem amnestije ili pomilovanja koje štiti pripadnike prethodne vlasti od zakonskih pitanja o ratnim zločinima i humanitarnim zloupotrebama u vreme kada su kontrolisali državni aparat.

Kratkoročno gledano, zaboravljanje ili ignorisanje zloupotreba iz prošlosti je najbrže sredstvo prebacivanja iz poražavajućeg rata ili totalitarnog režima u novi oblik vlasti.

Izbior ovakve tišine je ono čega se mnoge žrtve plaše, jer on podrazumeva izostanak poštovanja prema patnjama koje su pojedinci i ciljne grupe

pretrpeli. Tišina se doživljava kao poricanje. U raspravi o izostanku sudskog progona pripadnika Štazija (bivše istočno-nemačke tajne policije) koji su podržavali komunističku vlast do 1989. godine, Tina Rosenberg primećuje da, s obzirom da niko nije kažnjen za mučenja i druge zloupotrebe, opšti doživljaj je bio: „mora da se nije ni dogodilo“. Po rečima intelektualca Arijeha Najera: „Izgleda da je miroljubiva koegzistencija mnogo manje verovatna ako oni koji su bili žrtve vide da niko nije pozvan da odgovara za njihove patnje.“ Politika zaborava može da znači da ogorčenje ostaje zakopano u srcu žrtve, gde ga izjeda, bez mogućnosti za isceljenje.

(Izvor: Kristi K. Kembel, *neobjavljen rad*)

Koja kršenja humanitarnog prava predstavljaju ratne zločine

Statut Međunarodnog krivičnog suda nabraja teške povrede MHP-a koje predstavljaju ratne zločine. Sledi kratak prikaz nekih od njih:

- Namerno ubijanje;
- Mučenje i nehuman tretman (...);
- Namerno nanošenje velike patnje (...);
- Namerno usmeravanje napada na civile ili civilne objekte, ili osoblje, uređaje, materijal, jedinice ili vozila humanitarne pomoći;
- Deportovanje, prisilni transfer ili raseljavanje civila;
- Korišćenje zabranjenog naoružanja, projektila i materijala i metoda ratovanja, koji su takve prirode da nanose nepotrebnu patnju i ne prave razliku među ciljevima;
- Namerno izgladnjivanje civila kao metod ratovanja putem uskraćivanja onoga što je neophodno za njihov opstanak;
- Pljačkanje grada ili mesta;
- Uzimanje talaca;
- Silovanje, seksualno ropstvo, prisilna prostitucija ili bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja;

- Ubijanje ili ranjavanje boraca koji su se, položivši oružje ili ostavši bez odbrambenih sredstava, predali na milost i nemilost;
- Prisilna regrutacija ili pozivanje dece mlađe od 15 godina u oružane snage ili njihovo korišćenje za aktivno učešće u ratu;
- Namerno započinjanje napada uprkos znanju da će takav napad dovesti do slučajnog ubijanja ili povređivanja civila ili štete na civilnim objektima ili obuhvatnog, dugotrajnog i teškog oštećenja životne sredine;
- Korišćenje prisustva civila ili nekog drugog zaštićenog lica da bi se određene tačke, oblasti ili vojne snage učinile imunim od vojnih operacija;
- Donošenje presuda ili izvršenje smrtne kazne bez prethodne objave presude od strane redovno konstituisanog suda, koji bi obezbedio sve zakonske garancije koje su opšte predviđene kao neophodne u svakom sudskom postupku.

iz člana 8. Statuta Međunarodnog krivičnog suda

Visoke strane ugovornice obavezuju se da će preduzeti svaku zakonodavnu meru potrebnu radi propisivanja odgovarajućih krivičnih sankcija protivu lica koja su izvršila ili koja su izdala naređenja da se izvrši koja od teških povreda ove Konvencije

[Član 49/50/128/146 zajednički za četiri Ženevske konvencije]

Prilog

Razlozi za suočavanje sa kršenjima MHP-a

RADNI LIST
Akcije koje treba da preduzimaju:

vojska		
vlada		
pravosudni organi		

Istraživanje 7: Razlozi za suočavanje

Istraživanje 8

Sudovi za ratne zločine

Istraživanje 8

Sudovi za ratne zločine

Sudovi za ratne zločine

U okviru ove teme proučavaju se nastojanja da se razviju mehanizmi da se pred lice pravde izvedu oni koji su odgovorni za teška kršenja MHP-a. Razmatraju se primeri međunarodnih, nacionalnih i „hibridnih“ sudova, upoređuju se njihove prednosti i nedostaci i razmatraju neke dileme koje se javljaju u vezi sa suđenjima za ratne zločine.

Ciljevi:

- › Razumevanje procesa razvoja nastojanja da se zločinci izvedu pred lice pravde i različitih rešenja do kojih se u tom procesu došlo
- › Podizanje nivoa svesti o tome da se za zločin mora odgovarati
- › Razmatranje dilema u vezi sa suđenjem ratnim zločincima

Materijal:

- › Pozadina Nirnberga
 - › Glasovi iz Nirnberga: O svrsi Nirnberga
 - › Glasovi iz Nirnberga: Iz završnih izjava optuženih
 - › Glasovi iz Nirnberga: Iz odluka Tribunala
 - › Nirnberški principi, 1946.
 - › Prilog o sudovima: međunarodnim, nacionalnim i „hibridnim“ sudovima
 - › Prilog: Stalni Međunarodni krivični sud u Hagu
 - › Prilog: Međunarodni sud pravde
-

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA

Prvi korak: Voditelj učenicima iznosi osnovne činjenice koje su prethodile osnivanju prvog međunarodnog vojnog suda (tribunala) 1945. godine, u Nirnbergu u Nemačkoj:

- Drugi svetski rat se završio 1945. godine. Posle završetka rata svet se suočio sa razaranjima velikih razmera. Desetine miliona ljudskih žrtava, razoreni putevi, fabrike, kuće, čitava naselja... Tokom rata broj civilnih žrtava je bio veliki. Civili su stradali u koncentracionim logorima (Jevreji, Romi, Poljaci, Rusi, Italijani, Srbi i drugi narodi) kao i u neselektivnim bombardovanjima naseljenih mesta. Poznata su bombardovanja nemačke avijacije engleskih gradova, savezničko razorno bombardovanje nemačkog grada Drezdena, savezničko bombardovanje gradova u Jugoslaviji (Beograd, Leskovac, Podgorica, Zagreb...) kao i stradanje civila u Japanu posle bacanja atomskih bombi na gradove Hirošimu i Nagasaki.
- Pobedničke sile (Velika Britanija, Sovjetski Savez, Sjedinjene Američke Države i Francuska) osnovale su Tribunal u jesen 1945. godine u Nirnbergu, u Nemačkoj, radi suđenja dvadesetdvojici nacističkih vođa. Svaka od četiri države dala je po dvojicu sudija i tim tužilaca.
- Tim nemačkih advokata branio je optužene, Hermana Geringa (nemačkog maršala), Vilhelma Kajtla (glavnokomandujućeg nemačkih oružanih snaga) i Joakima fon Ribentropa (ministra inostranih poslova Nemačke), i neke niže službenike nemačke vlade.
- Oni su optuženi da su kao pojedinci odgovorni za zločine protiv mira (planiranje, iniciranje i vođenje rata), ratne zločine (kršenje MHP-a) i zločine protiv čovečnosti

Istraživanje 8

Sudovi za ratne zločine

(ubijanje, istrebljenje, porobljavanje, deportacija i drugi nehumani postupci prema civilima).

- Devetnaest optuženih je osuđeno. Trojica su oslobođena.

Drugi korak: Voditelj potom podseća učenike da su države koje su potpisnice Ženevskih konvencija obavezne da sude ratnim zločincima, bez obzira na:

- nacionalnost počinioca
- nacionalnost žrtava
- mesto na kome je zločin počinjen

Treći korak: Voditelj započinje temu o sudovima (međunarodnim, nacionalnim i „hibridnim“) iznoseći učenicima osnovne podatke o njima (koristi prilog koji govori o ovim sudovima).

Četvrti korak: Sledećih nekoliko minuta voditelj govori o dilemama koje u javnosti postoje u vezi sa međunarodnim sudovima, a posebno Haškim tribunalom, tj. Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, i najavljuje da će se na ovom času baviti ovom dilemom u formi TV debate u kojoj će učenici sučeliti stavove „za i protiv međunarodnih i nacionalnih sudova“.

Peti korak: Voditelj ispisuje na dva papira suprotstavljene stavove (za i protiv) u vezi sa međunarodnim i nacionalnim sudovima i smešta ih fizički udaljene jedan od drugoga. Zatim traži od učenika da razmisle o tome koji stav o ovom pitanju oni lično zastupaju i da stanu pored papira na kojem je taj stav ispisan:

- osobama optuženim za ratne zločine iz naše zemlje treba suditi u međunarodnom sudu;
- osobama optuženim za ratne zločine iz naše zemlje treba suditi u našim sudovima.

Šesti korak: Kada se učenici opredele i formiraju grupe oko datih stavova, voditelj traži od učenika da zamene mesta tj. da priđu papiru na kojem je ispisan stav suprotan njihovom.

Obe grupe dobijaju zadatak da:

- a) promene prethodno zauzeti stav i osmisle argumentaciju kojom će braniti „svoj novi stav“ u TV debati koja će se, po strogo definisanim pravilima, odigrati pred „kamerama i publikom“;
- b) predlože tri predstavnika koja će ih zastupati u TV debati, dok će ostatak grupe preći u „publiku“ koja prati emisiju i ima mogućnost uključivanja u debatu isključivo kroz pitanja koja postavlja pismenim putem.

Pravila TV debate su:

- svaka grupa će u TV emisiji biti zastupljena sa po 3 predstavnika
- trajanje cele debate je 20 minuta,
- u prvom delu svi predstavnici izlažu argumentaciju za svoj stav naizmenično u trajanju od najviše 2 minuta,
- u drugom delu vodi se slobodna diskusija uz mogućnost uključivanja publike, čija pitanja napisana na ceduljama voditelj čita „gostima“.

Istraživanje 8

Sudovi za ratne zločine

Sedmi korak: Kada grupe formulišu argumente za stav koji zastupaju u debati i izaberu svoje predstavnike, voditelj poziva učenike na prethodno pripremljenu scenu (kao u stvarnoj TV debati). Sledi odigravanje TV debate tokom koje je voditelj u ulozi TV voditelja.

NAPOMENA VODITELJU

Važno je sve vreme trajanja debate insistirati na doslednom ostajanju u zadatim ulogama.

Osmi korak: Posle završetka TV debate sledi diskusija u velikom krugu. Svoje utiske prvo iznose glavni učesnici debate, a potom i publika.

Akcent u diskusiji stavlja se na proces promene stava kroz koji su učenici prošli i na prepoznate dobite iz tog obrta, tj. iz situacije u kojoj su pronalazili argumente koji idu u prilog stavu suprotnom u odnosu na njihov početni stav.

Deveti korak: Na kraju voditelj sumira diskusiju i govori o važnosti procesa promene stava za razumevanje problema za koji su karakteristični polarizovani stavovi, tj. suprotstavljene „istine“.

Kako međunarodni tako i nacionalni sudovi imaju svoje prednosti i ograničenja. Jedan od načina da se ovaj problem reši jeste stvaranje institucije koja neprekidno štiti MHP. Voditelj, zatim, u kratkim crtama govori o Međunarodnom krivičnom sudu i njegovim prednostima u odnosu na *ad hoc* tribunale i nacionalne sudove (na osnovu informacija koje se nalaze u prilogu o sudovima).

KLJUČNE IDEJE

- Države su te koje moraju da izvedu pred sud počiniocima ozbiljnih kršenja MHP, bez obzira na nacionalnost počinioca ili žrtve, i mesta na kome je zločin počinjen. Međunarodni krivični sudovi razvili su se kao rešenje za mnoge probleme vezane za određivanje nadležnosti za izvođenje pred sud i kažnjavanje počinitelaca ratnih zločina.
- Kada sudije razmatraju krivicu, oni se bave pitanjem da li je okrivljeni počinio delo za koje se tereti, znajući da je to kršenje. Ni navod o slušanju naređenja ni pozivanje na ista kršenja prethodno počinjena od druge strane ne mogu počinioca osloboditi krivice.

Prilog

Sudovi za ratne zločine

Pozadina Nirnberga

Iako ratni zločini predstavljaju zločine protiv međunarodnog prava, njima su se do 1945. godine bavili samo nacionalni sudovi. Prekršiocima je suđeno pred sudovima zemalja u kojima su se zločini dogodili, ili sudovima u njihovim zemljama. Na početku dvadesetog veka, na primer, Sjedinjene Države su suđile i proglasile krivim neke svoje vojnike za zlodela počinjena u sukobima na Filipinima.

Posle Drugog svetskog rata, suđenja ratnim zločincima organizovali su vojni tribunali ili domaći sudovi u zemljama kao što su Holandija, Francuska i Poljska, koje su bile pod nemačkom okupacijom. Kanada, Kina, Australija, Britanija, Sjedinjene Države, Holandija i Filipini vodili su sudske procese protiv nacista i Japanaca koji su počinili ratne zločine u drugim ratnim zonama. Procenjuje se da je između kraja rata i 1950. godine organizovano suđenje za oko 10.000 ljudi zbog kršenja zakona rata, a od tada je suđeno još stotinama ljudi pred nemačkim sudovima.

Ali, ko treba da sudi najvišim vođama optuženim za planiranje i naređivanje međunarodnih zločina protiv mira, ratnih zločina, i zločina protiv čovečnosti? 1945. godine Britanija, Francuska, Sovjetski Savez i Sjedinjene Države osnovale su poseban Međunarodni vojni tribunal u Nirnbergu za suđenje nacistima koji su se nalazili na najvišim položajima. Sličan Međunarodni vojni tribunal za Daleki istok bio je uspostavljen u Tokiju, uz učešće 11 zemalja, radi vođenja sudskog postupka protiv glavnih japanskih optuženika.

Pre Nirnberga i Tokija, pojedinci protiv kojih je primenivano ratno pravo uglavnom su bili obični vojnici ili oficiri najviše do srednjih činova. Međutim, ovi prvi međunarodni tribunali izveli su na sud okrivljene koji su bili na

vrhu ili blizu vrha vojnih ili civilnih vlasti. Njihovo kažnjavanje daće pravo značenje prastaraj opomeni da oni koji narede ratne zločine snose najveću odgovornost.

Pored toga, ovi tribunali doveli su do velike ekspanzije principa da pojedinci mogu krivično odgovarati po međunarodnom zakonu, čak i kada je njihovo ponašanje bilo prihvatljivo po domaćim zakonima.

Dok se suđenje u Tokiju usredsredilo samo na zločine protiv mira (planiranje i vođenje osvajačkog rata), u Nirnbergu se sudilo dvadesetdvojici optuženih za ratne zločine i zločine protiv čovečnosti. Rezultirajuće presude proizvele su ono što se danas smatra najvažnijim skupom smernica vezanih za ličnu odgovornost po međunarodnom pravu: Nirnberških principa.

Sud je bio zasut dokazima da su određena dela bila zaista počinjena. (Svedočenja, zapisnici, dokumenta sa nirnberškog suđenja ispunila su preko 25.000 strana). Kao rezultat toga, tim advokata odbrane istakao je tri glavna argumenta za oslobađanje optuženih:

1. Hitler je donosio odluke i ovi ljudi, njegovi potčinjeni, nisu imali drugog izbora već da sprovedu diktatorove želje.
2. Neki od zločina za koje su ovi ljudi optuženi (kao što je genocid) nisu bili imenovani kao zločini po međunarodnom pravu u vreme kada su izvršeni.
3. Oni koji sude nisu bolji od onih kojima se sudi ako su i oni počinili slične zločine.

Izvori:

Telford Tejlor, The Anatomy of the Nuremberg Trials („Anatomija suđenja u Nirnbergu“), Little Brown, 1992

Juki Tanaka, Hidden Horrors („Skriveni užasi“), Westview Press, Oxford, 1996

Program Australijskog Crvenog krsta

Prilog

Sudovi za ratne zločine

Glasovi iz Nirnberga: O svrsi Nirnberga

Iz uvodnog izlaganja glavnog tužioca Roberta

Džeksona:

Privilegija otvaranja prvog suđenja u istoriji za zločine protiv svetskog mira nameće ogromnu odgovornost. (...) To što su četiri nacije obasjane pobedom i duboko ranjene, zaustavile ruku osvete i dobrovoljno predale svoje zarobljenike sudu, jedno je od najznačajnijih priznanja koje je Sila ikada odala Razumu.

... Postoji dramatična nejednakost između okolnosti u kojima se nalaze tužioci i optuženi koja može diskreditovati naš rad ako ne budemo nepristrasni i umereni. (...) Nikada ne smemo zaboraviti da će svedočanstvo na osnovu koga danas sudimo ovim optuženima biti svedočanstvo na osnovu koga će istorija sutra suditi nama.

... Civilizacija postavlja pitanje da li je zakon

toliko trom da je potpuno nemoćan da se bori sa zločinima ovakvog obima i zločincima ovakve važnosti. Ona ne očekuje da vi (Tribunal) učinite rat nemogućim. Ona očekuje da vaša pravna akcija stavi snage međunarodnog zakona, njegove propise, zabrane i, iznad svega, sankcije na stranu mira (...).

Iz uvodnog izlaganja glavnog tužioca ser Hartlija Šoukrosa:

Vlade Ujedinjenog Kraljevstva i Britanskog Komonvelta, Sjedinjenih Američkih Država, Sovjetskog Saveza i Francuske, podržane od svih drugih svetskih naroda koji vole mir i u njihovo ime, okupile su se da bi izvele izumitelje i izvršioca nacističkog koncepta međunarodnih odnosa pred ovaj Tribunal. One to čine da bi ovi optuženi mogli biti kažnjeni za svoje zločine.

One to, takođe, čine da bi njihovo ponašanje bilo

izloženo u svoj svojoj goloj zlobi i čine to u nadi da će savest i zdrav razum čitavog sveta videti posledice takvog ponašanja i kraj kojem ono neizbežno uvek vodi.

Iz uvodnog izlaganja glavnog tužioca Romana

Rudenka:

U svetoj uspomeni na milione nevinih žrtava fašističkog terora, a radi učvršćivanja mira širom sveta, radi buduće bezbednosti naroda, ispostavljam o krivljenima pravedan i pun račun koji se mora izmiriti. To je račun u ime celog čovečanstva.

- *Koje glavne ideje su iznela ova tri glavna tužioca? Kako su ih obrazložili?*

Glasovi iz Nirnberga: Iz završnih izjava optuženih

Herman Gering

(Hitlerov zamenik glavnokomandujućeg koji je stvorio Gestapo i sistem koncentracijskih logora)
 „Jedini motiv koji me je vodio je moja žarka ljubav prema mom narodu, njegovoj sreći, slobodi i životu.“

Rudolf Hes

(Hitlerov zamenik zamenika glavnokomandujućeg i njegov dugogodišnji vatreni pristalica)
 „Bilo mi je dozvoljeno da mnogo godina svog života provedem radeći za najvećeg sina koga je moj narod imao u svojoj hiljadugodišnjoj istoriji.“

Vilhelm Kajtel

(šef Vrhovne komande Nemačkih oružanih snaga)
 „Verovao sam, ali pogrešno, da nisam u poziciji

da sprečim ono što je trebalo da se spreči. To je moja krivica. Tragično je što sam morao da shvatim da je ono najbolje što sam imao da dam kao vojnik, poslušnost i lojalnost, zloupotrebjeno u svrhe koje nisu mogle da se prepoznaju u to vreme, i da nisam video da postoji granica čak i kad je u pitanju vojničko izvršavanje dužnosti.“

Albert Šper

(odgovoran za proizvodnju naoružanja i „zloupotrebu i eksploataciju ljudskih bića za prinudni rad“)

„Ovaj rat je proizveo nesagledivu katastrofu i, zaista, izazvao svetsku katastrofu. Zato je moja nesumnjiva dužnost da preuzmem svoj deo odgovornosti za nesreću ispred nemačkog

naroda. (...) Ja kao važan član vođstva Rajha, stoga, učestvujem u ukupnoj odgovornosti, počev od 1942. Ovo suđenje mora da doprinese sprečavanju ovakvih izopačenih ratova u budućnosti i uspostavljanju pravila uz pomoć kojih će ljudska bića moći da žive zajedno.“

- *Kakvu odgovornost je svaki od ovih ljudi preuzeo? Kako su obrazložili svoje akcije ili gledišta?*

Prilog

Sudovi za ratne zločine

Glasovi iz Nirnberga: Iz odluka Tribunala

Plan za egzekuciju u kojoj učestvuje veliki broj osoba još uvek je plan iako ga je smislio samo jedan od njih. (...) Hitler nije mogao sam da vodi osvajački rat. Morao je da ima saradnju državnika, vojnih ličera, diplomata i poslovnih ljudi. Kada su mu oni, znajući njegove ciljeve, ponudili svoju saradnju, postali su sastavni deo plana. (...) To što su svoje zadatke dobili od diktatora, ne oslobađa ih odgovornosti za počinjena dela.

Mi ne ispitujemo da li je neka druga sila počinila povrede međunarodnog prava, ili zločine protiv čovečanstva ili ratne zločine; mi ispitujemo da li su ovi optuženi to učinili.

Oni su u velikoj meri odgovorni za bedu i patnju koja je zadesila milione ljudi, žena i dece. Oni su sramota za časnu profesiju vojnika. (...) Mnogi od ovih ljudi narugali su se vojničkoj zakletvi na poslušnost. Kada to odgovara njihovoj odbrani kažu da su morali da se pokoravaju narednjima; kada su suočeni sa Hitlerovim brutalnim zločinima (...) kažu da se nisu pokoravali. Istina je da su aktivno učestvovali u svim ovim zločinima, ili su čitali ili se slagali, prisustvujući zločinima većeg i šokantnijeg obima nego što je svet ikada imao nesreću da upozna. (...) Kada se to dokaže činjenicama (...) oni koji su krivi za ove zločine ne smeju izbeći kaznu.

- *Kako je Tribunal odgovorio na svaki argument? Kako je obrazložio ove odluke?*

Nirnberški principi, 1946 (parafrazirani)

- I Svaka osoba koja izvrši akt koji predstavlja zločin po međunarodnom pravu sama je odgovorna i može da bude kažnjena.
 - II Čak i kada domaći zakon ne predviđa kaznu za zločine po međunarodnom pravu, osoba koja izvrši takve akte još uvek je odgovorna po međunarodnom pravu.
 - III Čak i kada je osoba koja izvrši takve radnje šef države ili odgovorni vladin zvaničnik, još
 - IV Čak i kada je osoba počinila krivično delo po naređenju svoje vlade ili pretpostavljenih, još uvek se smatra odgovornom, ako je mogla da napravi moralni izbor.
 - V Svaka osoba optužena za zločine po međunarodnom pravu ima pravo na nepristrasno suđenje u skladu sa činjenicama i po zakonu.
 - VI Zločini kažnjivi po međunarodnom pravu su:
 - a) Zločini protiv mira:
 - planiranje, pripremanje i otpočinjanje rata kršenjem međunarodnih sporazuma i učešće u bilo kojoj od ovih aktivnosti.
 - b) Ratni zločini, koji uključuju, ali nisu ograničeni na:
 - ubijanje, zlostavljanje, deportaciju na prinudni rad civila na okupiranim teritorijama; nasumično uništavanje gradova, mesta i sela; razaranje koje se ne može opravdati vojnom nužnošću.
 - c) Zločini protiv čovečnosti, označeni kao ubijanje, istrebljenje, porobljavanje, deportacija i drugi nehumani postupci protiv civila, ili proganjanje po političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi
 - VII Saučesništvo u bilo kom od zločina koji su pobrojani u Principu VI predstavlja zločin po međunarodnom pravu.

Prilog

Sudovi za ratne zločine

NACIONALNI, MEĐUNARODNI I „HIBRIDNI“ SUDOVİ

Predma postoji mnoštvo različitih načina za suočavanje sa kršenjima međunarodnog humanitarnog prava (MHP), suđenja za ratne zločine su onaj kome se najčešće pribegava. Danas postoji razni sudovi za ratne zločine: nacionalni, međunarodni i „hibridni“. Oni se međusobno ponešto razlikuju, ali svaki od njih na svoj način doprinose nastojanjima da se osumnjičeni za ratne zločine privedu pravdi.

NACIONALNI SUDOVİ

Kao što je to slučaj u celokupnom pravnom sistemu, i u međunarodnom humanitarnom pravu postoje mehanizmi kojima se ono sprovođi. Ženevske konvencije zahtevaju od država da spreče i kazne sva kršenja MHP, kao i da donesu odgovarajuće zakone za kažnjavanje počinioca i da počinioce sudski gone. U principu se krivični zakonik jedne zemlje primenjuje samo na njene vlastite državljanke ili samo na njenu teritoriju. MHP ide dalje od toga. On od država zahteva da uhapsu i kazne sve one koji su počinili teška kršenja MHP, bez obzira na državljanstvo bilo počinioca bilo žrtava i bez obzira na to gde je zločin počinjen. Ovaj princip naziva se „univerzalna jurisdikcija“.

Mnoge države su promenile svoje krivične zakone kako bi bile u mogućnosti da bez ograničenja sude optuženima za ratne zločine, genocid i zločine protiv čovečnosti. Time su sebi stvorile prostor da sprovedu suđenja za takva dela na osnovu univerzalne jurisdikcije.

Države su ponekad posebno voljne da u svojim nacionalnim sudovima sude strancima optuženim za ratne zločine, zbog raznih razloga. Na primer, vlasti neke zemlje mogu smatrati da se sudovi u drugim državama baš i ne trude da procesuiraju zločine počinjene nad njim državljanima. Osim toga, suđenja strancima za ratne zločine mogu vladi povećati popularnost kod kuće i poboljšati položaj u međunarodnoj zajednici.

Neka ranija suđenja ovog tipa bila su vezana za II svetski rat, dok se u skorije vreme ona održavaju u vezi sa oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji, Ruandi i Avganistanu.

Suđenje Ademiju i Norcu u Hrvatskoj

MEĐUNARODNI SUDOVİ

Uprkos tome što države imaju obavezu da sudski gone i kažnjavaju osobe osumnjičene za teška kršenja MHP, ogroman broj zločina koji su počinjeni i ograničenosti nacionalnih sudova da sude njihovim počiniocima naveo je međunarodnu zajednicu da preuzme veću ulogu u sprovođenju zakona. Od završetka Drugog svetskog rata, međunarodna zajednica napravila je značajan napredak u nastojanjima da stane na put nekažnjavanju zločina i da njihovim počiniocima sudi. Danas sprovedenje MHP nije samo na državama.

• Suđenja u Nirmbergu i Tokiju

Drugi svetski rat, okončan 1945. godine, bio je obeležen strahovitim stradanjima i ogromnim ljudskim žrtvama. Milioni Jevreja i pripadnika drugih socijalnih i političkih manjinskih grupa su sistematski ubijani, mnogi od njih u koncentracionim logorima. Milioni civila bili su pobijeni ili bombardovani, ili proterani iz svojih domova. Milioni vojnika bili su zarobljeni. Gradovi su uništavani u nemilosrdnim i sistematskim bombardovanjima, a prva upotreba atomske bombe stavila je sa zemljom japanske gradove Nagasaki i Hirošimu. Nakon Drugog svetskog rata ratni zločinci nacističke Nemačke i Japana izvedeni su pred nacionalne sudove zemalja širom sveta (između ostalih: Australije, Belgije, Kanade, Kine, Čehoslovačke, Francuske, Velike Britanije, Grčke,

Holandije, Norveške, Filipina, Poljske, Sovjetskog Saveza, SAD i Jugoslavije).

Kako bi poduprle napore preduzete na nacionalnim nivoima i osigurale da se svi značajni ratni zločini privedu pravdi, četiri najveće zemlje pobjednice (Velika Britanija, Francuska, Sovjetski Savez i SAD) oformile su 1945. godine u nemačkom gradu Nürnbergu Međunarodni vojni tribunal za suđenje 22 visokih nacističkih ličnosti za teška kršenja međunarodnog prava.

Godinu dana kasnije u Tokiju je ustanovljen sličan sud, Međunarodni vojni sud za Daleki istok, za optužnice podignute protiv 28 značajnih japanskih ličnosti.

Ove sudove sačinjavali su tužioc i sudije uglavnom iz pobjedničkih savezničkih zemalja. Tribunali u Nürnbergu i Tokiju teretili su optužene za zločine protiv mira, ratne zločine i zločine protiv čovečnosti. U Nürnbergu je 19 optuženih osuđeno, dok su trojica oslobođeni. Tribunal u Tokiju osudio je sve optužene. Nirberške presude postavile su osnove za najvažniji skup smernica o individualnoj krivičnoj odgovornosti po međunarodnom pravu – takozvane nirberške principe.

Ova suđenja odigrala su značajnu ulogu u privođenju počinitelaca najozbiljnijih međunarodnih zločina pravdi. Ona su, osim toga, pokazala da grupa država može zajednički da deluje u ustanovljavanju odgovornosti pojedinaca za kršenja MHP, i poslala su snažan signal da međunarodna zajednica neće tolerisati takve zločine. Navedena suđenja takođe su dala podsticaj razvoju ugovora MHP.

Vrednost ovih suđenja je, međutim, dovođena u pitanje tvrdnjama da su ona bila puka „pobednička pravda“. Navodilo se takođe da su vojnici država zastupljenih u tribunalima počinili iste zločine, ali da se njima nije sudilo.

• **Ad hoc međunarodni krivični tribunal**

Nekih 40 godina nakon suđenja u Nürnbergu i Tokiju međunarodna zajednica je ponovo preduzela akciju za uspostavljanje međunarodnih tribunala, ovog puta kao odgovor na strahote počinjene u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi.

U bivšoj Jugoslaviji su vlasti bile u velikoj meri nevoljne da počinioce izvedu pred sud, dok u Ruandi jednostavno nisu bile u stanju da to učine usled ogromnog broja slučajeva.

Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija (UN) uspostavio je dva međunarodna krivična tribunala za suđenja optuženima za ratne zločine, zločine protiv čovečnosti i genocid, i dodelio im primat nad nacionalnim sudovima.

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju u Hagu

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju osnovan je 1993. godine u Hagu da bi krivično gonio osumnjičene za zločine počinjene u bivšoj Jugoslaviji od 1991. godine. Naredne godine je u Aruši, u Tanzaniji, uspostavljen Međunarodni krivični tribunal za Ruandu, za zločine počinjene 1994. godine u Ruandi, odnosno u susjednim državama od strane državljana Ruande. Osnivanje ovih tribunala predstavlja značajan napredak u obezbeđivanju poštovanja MHP, jer prevazilazi okvire takozvane „pobedničke pravde“ nirberškog i tokijsko suđenja. Odluke ovih sudova takođe su bitno doprinele razvoju sudske prakse u domenu MHP. Po mišljenju mnogih, međutim, ovakvi specijalni tribunal nisu baš najdelotvorniji način za obezbeđivanje poštovanja MHP, jer je za njihovo osnivanje i funkcionisanje potrebna zajednička međunarodna akcija, kao i puno novca i vremena. Postoje i mišljenja da se zbog ograničene nadležnosti ovakvih tribunala umanjuju napori za privođenje ratnih zločinaca pravdi u drugim delovima sveta.

• **Stalni Međunarodni krivični sud**

Ideja o osnivanju stalnog međunarodnog krivičnog suda razmatrana je više puta u različitim periodima nakon suđenja u Nürnbergu i Tokiju. Uspostavljanje dva *ad hoc* međunarodna krivična tribunala bili su prekretnica u nastojanjima da se kažnjavaju počinioци teških kršenja MHP. Međutim, nadležnost ovih tribunala bila je ograničena i prostorno i vremenski. Neke države suprotstavljale su se osnivanju stalnog međunarodnog krivičnog suda. Pojedine

Prilog

Sudovi za ratne zločine

Prilog

Sudovi za ratne zločine

među njima bile su na stanovištu da bi takav sud imao preveliku moć i bio podložan zloupotrebama u političke svrhe, dok su druge strahovale da će neke njihove prakse dospeti u vidokrug ovog suda. Na primer, bila je iskazana zabrinutost da bi taj sud mogao suditi pripadnicima njihovih oružanih snaga raspoređenim u drugim državama, a bez pravnih pogodnosti koje bi im stajale na raspolaganju u njihovim nacionalnim sudovima.

Uprkos ovakvim primedbama, i nakon dugih pripremnih rasprava, međunarodna zajednica sazvala je 1998. godine diplomatsku konferenciju u Rimu i usvojila Statut Međunarodnog krivičnog suda (MKS).

MKS ima nadležnost za genocid, zločine protiv čovečnosti i ratne zločine. Njegov autoritet nije nadređen nacionalnim sudovima, već on dopunjuje rad onih nacionalnih sudova koji nisu u stanju ili nisu voljni da sprovede istrage ili sudske postupke protiv pojedinaca odgovornih za najteže zločine od međunarodnog značaja.

Nadležnost MKS nije ograničena na određene situacije, niti na određeni vremenski period. Osnivanje MKS predstavlja dokaz odlučnosti međunarodne zajednice da obezbedi da pojedinci koji počine ozbiljne povrede MHP ne ostanu nekažnjeni. Kao stalni sud, MKS unosi elemenat kontinuiteta u nastojanja da se obezbedi poštovanje MHP.

„HIBRIDNI“ SUDOVI

„Hibridni“ sudovi kombinuju međunarodne i nacionalne elemente i nastoje da iskoriste prednosti jednih i drugih. U svetlu lekcija

naučenih na iskustvima kako nacionalnih tako i međunarodnih sudova, „hibridni“ sudovi su u pojedinim delovima sveta pobudili velika očekivanja.

Primeri „hibridnih“ sudova su specijalni sud za Siera Leone, posebna sudska veća u sudovima u Kambodži i specijalni paneli za teške zločine u Istočnom Timoru.

Tribunal u Sijera Leoneu

„Hibridni“ sudovi pokušavaju da iskoriste neke bitne prednosti koje pružaju međunarodni sudovi. Oni obezbeđuju pristup infrastrukturi koja možda ne postoji na nacionalnom nivou; nastoje da profitiraju od ekspertize u sprovođenju istrage, tužbi i suđenja za složene međunarodne zločine kakva možda ne postoji na nacionalnom nivou; koriste sposobnosti međunarodnih eksperata da procesuiraju više počinilaca za kraće vreme; najzad, nepristrasno internacionalno osoblje i dostupnost međunarodnih finansijskih sredstava takođe doprinose njihovoj delotvornosti.

Istovremeno, „hibridni“ sudovi uključuju neke bitne odlike nacionalni sudova. Oni se oslanjaju na lokalne sudije i tužioce, koji dobro poznaju okolnosti u kojima su zločini počinjeni, znaju lokalne jezike i nacionalne zakone. Ovi elementi približavaju „hibridne“ sudove lokalnim realnostima i čine ih prihvatljivijim za lokalno stanovništvo. Zahvaljujući uključivosti nacionalnih elemenata, „hibridni“ sudovi se smatraju i efikasnijim i manje skupim od međunarodnih sudova i imaju trajnije efekte na razvoj nacionalnih struktura.

Premda rad „hibridnih“ sudova obećava, javili su se i izvesni problemi koji mogu predstavljati ozbiljne prepreke njihovom funkcionisanju: oni često nemaju dovoljno kvalifikovanog osoblja, ne dobijaju dovoljno finansijske podrške ili, pak, mogu da dovede do toga da se fondovi izdvajaju iz lokalnog pravosudnog sistema. Najzad, lokalne vlasti mogu vršiti uticaj na „hibridne“ sudove ili odbijati da prihvate njihov legitimitet.

Stalni Međunarodni krivični sud Zbog čega je osnovan?

Od vremena suđenja u Nimbргу i Tokiju, nakon završetka Drugog svetskog rata, međunarodna zajednica je razmatrala stvaranje stalnog međunarodnog krivičnog suda. Osnivanje dva *ad hoc* tribunala, za bivšu Jugoslaviju i za Ruandu, predstavljao je značajan korak u tom pravcu. Nadležnost ovih tribunala bila je, međutim, ograničena, kako vremenski tako i prostorno.

Ono što je bilo potrebno, bio je stalni krivični sud, kako bi:

- se bavio najozbiljnijim međunarodnim zločinima, bez obzira na to gde i kada su počinjeni;
- se obezbedilo brzo preduzimanje akcije (jer *ad hoc* tribunal treba prvo da se uspostavi pre nego što počne da deluje); i
- služio kao moćno sredstvo odvratanja od kršenja međunarodnog humanitarnog prava (MHP).

Ko ga je osnovao?

Međunarodni krivični sud osnovan je kao organizacija nezavisna u odnosu na Ujedinjene Nacije (UN), putem ugovora (Rimski statut) za koga se 120 država opredelilo u julu 1998.

godine. Međunarodni krivični sud počeo je sa radom 1. jula 2002.

Kojim se zločinima ovaj Sud bavi?

Međunarodni krivični sud ima ovlašćenje da vodi procese protiv osoba osumnjičenih za sledeće zločine:

- agresija;
- ratni zločini;
- genocid;
- zločini protiv čovečnosti.

U principu, nadležnost Međunarodnog krivičnog suda nije ograničena na određeni sukob, ali on može da procesuirá samo zločine počinjene nakon 1. jula 2002. godine, kada je ugovor o snivanju ovog suda stupio na snagu.

Ko su sudije?

Sud sačinjava 18 sudija, koje zemlje koje su potpisale Rimski statut biraju za mandat od 9 godina.

Gde se Sud nalazi?

Međunarodni krivični sud nalazi se u Hagu, u Holandiji.

Međunarodni krivični sud u Hagu

Kako on saraduje sa nacionalnim sudovima?

Nadležnost Međunarodnog krivičnog suda dopunjuje se sa nacionalnim sudovima. Ovaj Sud angažuje se samo ako država nije voljna ili nije u stanju da istražuje ili procesuirá zločine.

Pitanje: Po čemu se Međunarodni krivični sud razlikuje od *ad hoc* međunarodnih tribunala?

Prilog

Sudovi za ratne zločine

Međunarodni sud pravde u Hagu

Međunarodni sud pravde je glavni pravosudni organ Organizacije Ujedinjenih nacija. Njegova organizacija i nadležnost su uređeni Statutom koji je sastavni deo Povelje Ujedinjenih nacija. Sud ima 15 sudija koji se biraju na devet godina sa mogućnošću reizbora. To moraju biti osobe visokog moralnog ugleda koje ispunjavaju uslove za obavljanje najviših sudskih funkcija u svojim zemljama ili su priznati i poznati stručnjaci u oblasti međunarodnog prava. U višenju pravosudne funkcije oni su nezavisni i uživaju diplomatske privilegije i imunitete. Sudije Međunarodnog suda pravde biraju Generalna skupština i Savet bezbednosti. Izabrani su oni kandidati koji dobiju apsolutnu većinu i u Generalnoj skupštini i Savetu bezbednosti. Sedište suda je u Hagu, ali on može da zaseda i negde drugde ukoliko oceni da je to potrebno. Pravilo je da Sud zaseda u punom sastavu. Sud, izuzetno, može da zaseda u većima, koja se obrazuju za određene vrste sporova (obično su to radni sporovi ili sporovi u vezi sa tranzitom i saobraćajem). Veće se sastoji od trojice ili više sudija koje imenuje Sud uz saglasnost pamičnih stranaka.

Međunarodnom sudu pravde je povereno da rešava sporove između država (pamična nadležnost) i daje pravnih mišljenja, koja ne obavezuju tražioca mišljenja (savetodavna nadležnost). Sud će biti nadležan da rešava spor samo ukoliko su sve države strane u sporu prihvatile njegovu nadležnost za taj spor. Nadležnost Suda se može

prihvatiti unapred, zaključivanjem međunarodnih ugovora (bilateralnih ili multilateralnih) koji ugovornice obavezuju da sporove rešavaju pred Sudom ili davanjem jednostrane izjave o prihvatanju nadležnosti Suda prema članu 36 Statuta. Nadležnost se može prihvatiti i po izbivanju spora zaključivanjem posebnog sporazuma (kompromis). Međunarodni sud pravde rešava sporove saglasno međunarodnom pravu. Postupak pred Sudom se pokreće pismenim zahtevom, i sekretar Suda je dužan da zahtev uputi svim zainteresovanim stranama, kao i da obavesti članove Ujedinjenih nacija, ali i sve druge države ovlašćene da se pojave pred Sudom. Postupak pred Sudom ima pismenu i usmenu fazu. Strane u sporu pred Sudom predstavljaju zastupnici, a njima mogu pomagati savetnici i advokati. U pismenom delu postupka stranke podnose podneske i protiv-podneske kojima dokazuju svoje stavove. Rokove za dostavljanje svih potrebnih dokumenata utvrđuje Sud. Usmeni deo postupka se sastoji u saslušanju zastupnika, savetnika i advokata stranaka, kao i stručnjaka i svedoka. Rasprava je javna - ukoliko Sud ne utvrdi drugačije. Po završetku postupka Sud se povlači na većanje koje je tajno. Presuda se donosi većinom glasova i ona se čita na javnoj sednici. Presuda treba da bude obrazložena, a pojedine sudije mogu da izdvoje svoja nesaglasna, ili da daju odvojena mišljenja.

Presuda je konačna, na nju nema prava žalbe i obavezna je za sve strane u sporu. Ako jedna od strana u sporu ne izvrši presudu druga strana može da se, onako kako je to definisano članom 94 Povelje UN, obrati Savetu bezbednosti koji može intervenisati ukoliko to smatra potrebnim. Pravo da zatraži savetodavno mišljenje od Suda imaju Generalna skupština i Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija. Generalna skupština može ovlastiti i druge organe UN, kao i specijalizovane agencije UN da zatraže savetodavno mišljenje. Savetodavno mišljenje nema obavezujući karakter, ali je njegov pravni i politički autoritet veoma značajan.

Istraživanje 9

Etika humanitarne akcije

Istraživanje 9

Etika humanitarne akcije

Uvod: Istraživanje **Etika humanitarne akcije** podrazumeva razmatranje dilema sa kojima se najčešće susreću humanitarni radnici, koji se u svom delovanju pridržavaju sledećih principa:

- Neutralnost¹
- Nepristrasnost,
- Nezavisnost.

Tokom aktivnosti potrebno je da učenici razmatraju navedene principe kako bi bili u stanju da razumeju značenje ovih principa i način na koji se oni primenjuju u praksi. Radi boljeg razumevanja i primene u praksi učenici vežbaju na studijama slučajeva tako što se analiziraju stvarne dileme humanitarnih radnika.

Ciljevi:

- Upoznavanje sa principima kojima se humanitarna akcija rukovodi (kao što su: princip neutralnosti, princip nepristrasnosti i princip nezavisnosti),
- Razumevanje dilema sa kojima se humanitarni radnici suočavaju radeći svoj posao.

Materijal:

- Posećivanje zarobljenika
- Priča: „Svetlost u tami“
- Principi rada u humanitarnoj akciji
- Prilog: Situacije etičkih dilema

¹ Neutralnost (nezauzimanje strana)

Da bi stekli i zadržali poverenje svih učesnika, humanitarni radnici ne staju ni na čiju stranu u neprijateljstvima ili sporovima.

Nepristrasnost (prioritet zasnovan na potrebama)

Humanitarni radnici ne vrše diskriminaciju na bazi nacionalne i rasne pripadnosti, verskih uverenja, društvene klase ili političkog uverenja. Rukovode se isključivo potrebama pojedinaca i dajući prioritet najhitnijim slučajevima.

Nezavisnost (odupiranje pritiscima)

Humanitarne organizacije se odupiru svim vrstama pritisaka ili uticaja sa strane, bilo da oni dolaze od donatora, međunarodnih tela ili vlada, kako bi bile u mogućnosti da deluju efikasno prema stvarnim potrebama.

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA

Prvi korak: Voditelj, u velikom krugu, otvara temu kroz nekoliko pitanja i zapisuje odgovore učenika na tabli.

- a) Da li znate neke posebne kodekse ponašanja koji obavezuju ljude u vršenju svog posla?

Očekivani odgovori: (Na primer: Hipokratova zakletva koja sadrži spisak propisa i obaveza kojih lekari moraju da se pridržavaju, novinarski etički kodeks po kome novinari ne smeju da odaju imena ljudi koji su im dali informaciju, ukoliko je to po te ljude opasno ili oni to ne žele).

- b) Koji su, po vašem mišljenju, principi kojima humanitarni radnici moraju da se rukovode u vršenju svojih aktivnosti u korist žrtava oružanih sukoba?

Očekivani odgovori: (Neutralnost, nepristrasnost, nezavisnost)

- c) Zašto su neutralnost i nepristrasnost potrebni u humanitarnoj akciji?

Očekivani odgovori: (Zahvaljujući svojoj neutralnosti, humanitarni radnici mogu da se kreću kroz ratne zone i pomažu žrtvama sa obe strane sukoba. Time što su nepristrasni, mogu da pomažu žrtvama isključivo na osnovu njihovih potreba)

Drugi korak: Voditelj, u velikoj grupi, čita iz priloga „Principi rada u humanitarnoj akciji“, jednu po jednu situaciju i traži od učenika odgovore na sledeća pitanja:

Istraživanje 9

Etika humanitarne akcije

- Kako biste odgovorili da ste humanitarni radnici?
- Kojim principom ste se rukovodili prilikom davanja odgovora?

Treći korak: Voditelj uvodi pojam etičke dileme koja je prisutna prilikom sprovođenja humanitarnih akcija, govoreći o tome kako se one nekad kritikuju a time se i njihova opravdanost dovodi u pitanje. Kritizeri često pronalaze etičke dileme sa kojima se humanitarni radnici suočavaju u vršenju svojih zadataka.

Voditelj deli učenike u 4 grupe i svakoj grupi daje primer situacije u kojoj oni treba da identifikuju etičke dileme. Učenici se odlučuju za određenu akciju koju bi preduzeli, kako bi argumentovano mogli da odgovore kritizerima.

Situacije etičkih dilema:

A. Da li mi produžavamo rat?

Humanitarne organizacije priskočile su da pomognu očajnim civilima u ratom razorenoj oblasti. Pošto su one obezbedile spoljnu pomoć za preživljavanje civila, zaraćene grupe su u potpunosti zanemarile potrebe sopstvenih civila. Ta pomoć spolja im je omogućila da sve resurse zemlje upotrebe za vojsku. Zbog toga se rat nikako nije završavao.

B. Da li mi pomažemo politici etničkog razdvajanja?

Civili su pobjegli u zaštićenu zonu koja je ustanovljena kao sklonište za žrtve „etničkog čišćenja“ u njihovoj zemlji. Humanitarni radnici su pomagali u njihovoj evakuaciji iz te zone u izbegličke centre izvan zemlje. Humanitarna akcija je mogla da bude tumačena kao doprinos etničkom čišćenju time što je preselila žrtve iz njihove domovine.

C. Da li humanitarna akcija obezbeđuje izgovor za nedelovanje političara?

Dve zemlje su u ratu, a gubici među civilnim stanovništvom su ogromni. Neki glasovi u drugim zemljama osuđuju nezavidan položaj žrtava, ali ni jedna strana vlada nije voljna da interveniše kako bi naterala dve strane u sukobu da prestanu, ili da izvrši pritisak na njih da poštede civilno stanovništvo. „Šta znači pokušati da se dopremi humanitarna pomoć kad odlično znamo da bi to bila samo „kap u moru“ i da bez stranog političkog pritiska ili vojne intervencije, mi, humanitarne organizacije samo obezbeđujemo svetu mirnu savest“, žali se jedan humanitarni radnik.

D. Da li mi prećutno prihvatamo prisilno raseljavanje civila?

Da bi pojačali kontrolu sela u borbenoj zoni u kom su se nekad krili pobunjenički borci, civili su bili primorani da podignu logor na 30 km od svojih kuća. Agencije za humanitarnu pomoć bile su zamoljene da dopremaju hranu i medicinsku pomoć u logor. Čineći to, međutim, one bi prećutno prihvatile prisilno raseljavanje civila.

Etička dilema se može definisati kao situacija u kojoj se stremljenje ka jednom valjanom cilju sukobljava sa drugim valjanim ciljem, ili čini zlo isto kao i dobro.

NAPOMENA VODITELJU

- Polaznici mogu da kažu da su neke situacije „bez dobrog rešenja“ (odnosno, ne mogu da se reše povoljno bez obzira na odluku). Istaknite da čak i u takvim situacijama, humanitarni radnici ne mogu da izbegnu pravljenje izbora. Nečinjenje je isto izbor kao i preduzimanje neke akcije.

Istraživanje 9

Etika humanitarne akcije

Četvrti korak: Izveštavanje predstavnika grupa i diskusija.

Peti korak: Voditelj na osnovu izveštavanja grupa i diskusije koja se vodila izdvaja ključne ideje i izvodi završni komentar.

„Principi MKCK, neutralnost (nezauzimanje strana), nepristrasnost (pružanje pomoći žrtvama prema njihovim potrebama) i nezavisnost (nepotčinjavanje nikakvoj političkoj vlasti), zahtevaju da MKCK pruži otpor pokušajima jedne strane u sukobu da zloupotrebi njegove usluge ili da uskrati usluge suparničkoj strani. Taj otpor treba da bude nenasilan i svestran.(...) Rezultat toga je da delegati MKCK-a moraju biti strpljivi, diskretni i nenasilni (...) I spremni da žive sa dilemama.“

(Nikolas Beri, Rat i Crveni krst)

Za MKCK je strogi **kodeks ponašanja** od presudne važnosti jer on ima mandat da izvršava osetljive zadatke kao što je poseta zarobljenicima, ili da bude neutralni posrednik između dve zaraćene strane.

Neutralnost i nepristrasnost nisu sami sebi cilj već sredstvo da se izvrši humanitarni zadatak da se ugroženim ljudima pruži pomoć i zaštita.

KLJUČNE IDEJE

- Humanitarne organizacije moraju da imaju neki **kodeks ponašanja**.
- Humanitarni radnici moraju da budu **neutralni i nepristrasni** kad pružaju zaštitu i pomoć da bi stekli i zadržali poverenje svih strana u sukobu.
- Humanitarni radnici se susreću sa **etičkim dilemama** u svom poslu. Iako možda nema jasnih, najboljih odgovora ili odluka, važno je shvatiti da je i ne činiti ništa odluka koja ima posledice.

Posećivanje zarobljenika

Šta rade delegati MKCK za vreme poseta zatvorima

- Vode uvodni razgovor sa upravnikom radi upoznavanja sa njegovim gledištem, organizovanja posete i dobijanja uverenja da će MKCK moći da održava privatne razgovore sa zarobljenicima, registruje zarobljenike, vrši inspekciju svih delova zatvora i ponavlja posete.
- Obilaze zatvor (posebno ćelije, toalete i tuševe, dvorište za vežbanje, kuhinju, samice i ambulantu).
- Uopšteno razgovaraju sa grupama zarobljenika o manje osetljivim pitanjima: o vodi, hrani, toaletima i tuševima, o dostupnosti medicinske nege, o vežbanju, svežem vazduhu i aktivnostima u dokolici.
- Privatno razgovaraju sa zarobljenicima o osetljivim i ličnim pitanjima kao što su tretman tokom ispitivanja; ponašanje stražara; eventualno sakriveni zarobljenici; eventualno zlostavljanje drugih zarobljenika;

kontakti s porodicom; medicinski ili lični problemi.

- Završni razgovor sa upravnikom; delegat MKCK ga upoznaje sa svojim nalazima i predlaže mere za poboljšanje stanja.

Najčešće preporuke upravi:

- ponoviti uputstvo stražarima da se prema zarobljenicima ponašaju s poštovanjem;
 - produžiti vreme za vežbanje na najmanje jedan sat dnevno;
 - davati zarobljenicima povrće ili voće najmanje jednom dnevno;
 - povećati zalihе čiste vode;
 - poboljšati pristup medicinskoj nezi.
- Kad je potrebno MKCK obezbeđuje posebnu pomoć kao što je: popravka vodoinstalacija i sanitarija; razmena poruka Crvenog krsta; osnovna medicinska i higijenska sredstva; predmeti za dokolicu, pomoć za rehabilitaciju otpuštenih, kada je ona potrebna.

Prilog

Etika humanitarne akcije

Kako posete zatvoru MKCK pomažu zarobljeniku

- Registracija i praćenje sudbine zarobljenika mera su zaštite protiv „nestanka“ ili nasumičnog pogubljenja.
- Privatni razgovori sa delegatima o mučenju ili boravku u samici mogu da pomognu da zarobljenik to psihički lakše podnese.
- Zarobljenici mogu da šalju poruku Crvenog krsta porodicama, da ih obaveste gde se nalaze, i eventualno prime odgovor.
- Povremeno mogu da primaju porodične posete.
- Delegati će o informacijama koje su dobili od zarobljenika o tretmanu i o najbitnijim uslovima razgovarati sa upravnikom zatvora, zamolice da se uslovi poboljšaju ili će ponuditi direktnu pomoć kao što je obezbeđivanje sredstava za čišćenje ili popravku sanitarnih uređaja.

Svetlost u tami

Prvi put su došli da nas posete ljudi spolja. Ja sam samo bio čuo da u Ženevi postoji nekakva organizacija koja pomaže siromašnim, potlačenim ljudima, i to je sve. Nisam znao da oni mogu da uđu u zatvor.

Pregledali su sve, ne samo ono što je zatvorska uprava želela da gledaju. Očigledno je da su želeli kompletnu sliku. Time su zadobili naše poverenje.

Bili su efikasni i diskretni. Stekli su poverenje obeju strana - uprava im je dozvolila pristup mestima na koje drugi nisu išli, a zarobljenici su ih videli kao, kako se to kaže, „svetlost u tami“. Tokom svih šest meseci koliko smo proveli u

zatvoru, primali smo posete Crvenog krsta. Nikad nas nisu izneverili. Dolazili su dvaput nedeljno, nekad i češće.

Zapisali su naša imena i napravili spiskove. U zatvor su stalno pristizali novi i mi smo se uvek trudili da i njihova imena dođu na spisak što pre, jer upravo nas je taj spisak štittio.

Danas sam živ samo zahvaljujući tome što sam uspeo da predstavniku Crvenog krsta kažem svoje ime.

„Možeš li to da mi objasniš? Ovo je za tebe, a ovo za tvoju rodbinu.“

Nikad neću zaboraviti taj trenutak. Delegat je ulivao poverenje i oslobodio me da govorim.

Postavio mi je mnogo pitanja o meni, o mojoj situaciji, o mojoj porodici. Nije zauzimao nikakav stav, samo je slušao.

Bili smo u zatvoru i bilo nam je teško. Želeli smo da Crveni krst ispriča svetskim medijima sve kako jeste. Na tome bismo im bili zaista zahvalni. Ali kad razmislite... kad bi to uradili, kad bi otkrili šta su sve videli, možda bi im uprava zabranila da dolaze u zatvor. Da se to desilo, mi bismo bili na gubitku.

Principi rada u humanitarnoj akciji

Za svaku situaciju: Koji odgovor biste dali da ste humanitarni radnik? Objasnite princip iza svakog odgovora.

1. Oblast je bila pogođena glađu zbog suše i dugotrajnog ratovanja. Jedna humanitarna agencija je izradila veterinarski projekat za taj nomadski narod čiji je opstanak zavisio od njihove stoke. Pripadnici jednog ili drugog klana bi često govorili humanitarnim radnicima: „Ne smete ići u onaj drugi klan, jer su oni naši neprijatelji. Kako možete da pomažete nama ako pomažete njima?“
2. Teško ranjeni borac pobunjeničke vojske prebačen je u bolnicu na lečenje. U bolnicu stižu dva vladina vojnika koji su lakše ranjeni. Dok medicinsko osoblje pruža pomoć pobunjeniku, vojnici im se suprotstave rečima: „Sigurno ste na njegovoj strani kad pomažete njemu, a nas terate da čekamo. Zar vi ne treba da budete neutralni?“

3. Tokom oružanog sukoba jedna lokalna humanitarna organizacija traži fondove kako bi pomogla hiljadama ljudi raseljenih u severne delove ratnim razaranjima pogođene zemlje. Predstavnik poznate međunarodne poslovne firme nudi ovoj organizaciji novac za pomoć ljudima koji žive na jugu zemlje, u gradu u kome firma ima fabriku, kako bi se ublažila napetost koja sprečava mnoge od njegovih radnika da dolaze na posao. Humanitarna organizacija odbija ovu ponudu.

Koji argument biste upotrebili za odbijanje ponude?

Prilog

Etika humanitarne akcije

SITUACIJE ETIČKIH DILEMA:

A. Da li mi produžavamo rat?

Humanitarne organizacije priskočile su da pomognu očajnim civilima u ratom razorenoj oblasti. Pošto su one obezbedile spoljnu pomoć za preživljavanje civila, zaraćene grupe su u potpunosti zanemarile potrebe sopstvenih civila. Ta pomoć spolja im je omogućila da sve resurse zemlje upotrebe za vojsku. Zbog toga se rat nikako nije završavao.

B. Da li mi pomažemo politici etničkog razdvajanja?

Civili su pobjegli u zaštićenu zonu koja je ustanovljena kao sklonište za žrtve „etničkog čišćenja“ u njihovoj zemlji. Humanitarni radnici su pomagali u njihovoj evakuaciji iz te zone u izbegličke centre izvan zemlje. Humanitarna akcija je mogla da bude tumačena kao doprinos etničkom čišćenju time što je preselila žrtve iz njihove domovine.

C. Da li humanitarna akcija obezbeđuje izgovor za nedelovanje političara?

Dve zemlje su u ratu, a gubici među civilnim stanovništvom su ogromni. Neki glasovi u drugim zemljama osuđuju nezavidan položaj žrtava, ali ni jedna strana vlada nije voljna da interveniše kako bi naterala dve strane u sukobu da prestanu, ili da izvrši pritisak na njih da poštede civilno stanovništvo. „Šta znači pokušati da se dopremi humanitarna pomoć kad odlično znamo da bi to bila samo „kap u moru“ i da bez stranog političkog pritiska ili vojne intervencije, mi, humanitarne organizacije samo obezbeđujemo svetu mirnu savest“, žali se jedan humanitarni radnik.

D. Da li mi prećutno prihvatamo prisilno raseljavanje civila?

Da bi pojačali kontrolu sela u borbenoj zoni u kom su se nekad krili pobunjenički borci, civili su bili primorani da podignu logor na 30 km od svojih kuća. Agencije za humanitarnu pomoć bile su zamoljene da dopremaju hranu i medicinsku pomoć u logor. Čineći to, međutim, one bi prećutno prihvatile prisilno raseljavanje civila.

Prilog

Dodatne aktivnosti

Neutralnost i nepristrasnost oko vas

Potreba za neutralnošću i nepristrasnošću pojavljuje se u međuljudskim odnosima. Ako nastavnik da zanimljive zadatke samo dečacima ili hvali samo devojčice, učenici se žale da je nastavnik pristrasan prema jednim ili drugima. Sportski sudija mora biti neutralan. Ako on donese mnogo odluka u korist jednog tima, navijači misle da se stavlja na njihovu stranu. Sudija mora da odustane od suđenja na slučaju ako se veruje da neće biti nepri-

strasan jer je u nekakvoj vezi sa umešanima u slučaj, zbog čega će se prema njima drugačije ponašati.

Napišite priču o tome kad je vas pogodio nečiji nedostatak nepristrasnosti ili neutralnosti.

Ili nađite neku priču iz istorije, religije ili književnosti u kojoj su neutralnost (ili nedostatak neutralnosti) bile od značaja.

Ili napišite sastav koji istražuje zašto se ljutimo kad sumnjamo da neko iz vlasti nije nepristrasan u ponašanju prema ljudima.

Istraživanje 10

Deca vojnici

Istraživanje 10

Deca vojnici

Ovo istraživanje se detaljno bavi jednom važnom oblašću međunarodnog humanitarnog prava - pravilima kojima se zabranjuje regrutovanje dece za borbu. Jedno takvo pravilo zabranjuje regrutovanje dece mlađe od 15 godina u oružane formacije. Kroz film i/ili priče prenosi se iskustvo dece "vojnika" i ukazuje na posledice koje korišćenje dece kao vojnika ima po samu decu, njihove porodice i društvo.

Ciljevi:

- ▶ Upoznavanje sa problemom regrutovanja dece u oružane formacije
- ▶ Sagledavanje posledica koje korišćenje dece kao vojnika ima po samu decu i društvo
- ▶ Upoznavanje sa pravilima koja određuju donju starosnu granicu za regrutovanje dece u oružane formacije

Materijali:

- ▶ Fotografije dece vojnika (A4 format)
- ▶ Grafikon: „Koja bi trebalo da bude donja starosna granica za borbe?“

AKTIVNOSTI U NEKOLIKO KORAKA

Koraci

Prvi korak: Voditelj rasporedi fotografije dece vojnika po prostoriji i pozove učesnike da ih u tišini razgledaju. Potom traži od učesnika da izaberu jednu od fotografija i stanu pored nje. Kada to učine, voditelj daje instrukciju da u okviru svojih grupa, formiranih oko jedne fotografije, popričaju o razlozima koji su ih vodili baš ka njenom izboru i o svom ličnom doživljaju dok je posmatraju. Potom, predstavnik sumira razmenu njihove male grupe i izveštava o tome. Ostali članovi ga dopunjuju, ukoliko to žele. Ako se za neku fotografiju odluči samo jedan učesnik, onda on sam iznosi svoje razloge i doživljaj.

Drugi korak: Učesnici ostaju u grupama koje su formirali, pored izabrane fotografije, i dobijaju zadatak da odgovore na dva pitanja:

Koliko godina imaju deca sa te fotografije?

Kakve posledice ima učestvovanje u ratu po ovu decu vojnike, po njihove porodice i društvo u celini?

Svaka grupa dobija veliki papir na kojem zapisuje svoje odgovore koje će, potom, predstavnicima grupe prezentovati velikoj grupi.

Treći korak: Voditelj kratko sumira prethodne prezentacije ukazujući na složenost i ozbiljnost posledica ovog problema. Celoj grupi, potom, postavlja pitanje šta misle koja je to donja uzrasna granica za učestvovanje u ratu, tj. koliko bi godina morali da imaju oni koji bi mogli biti regrutovani u oružane formacije.

Učesnici se pojedinačno kratko izjašnjavaju, a voditelj svaki odgovor beleži na sledećoj skali:

mlađi od 15 g.	od 15 do 17 g.	od 18 do 21 g.	preko 21 g.

Istraživanje 10

Deca vojnici

U sledećem krugu učesnici obrazlažu svoje stavove, posle čega im voditelj pokazuje grafikon: „Koja bi trebalo da bude donja starosna granica za borce?“ (rezultati istraživanja koje je MKCK sproveo u 16 zemalja) i ukazuje na sličnosti i razlike u njihovom mišljenju i mišljenju ispitanika koji su učestvovali u ovom istraživanju.

Četvrti korak: . Sledi kratko izlaganje voditelja o međunarodnim dokumentima koji se odnose na ovu temu i aktuelnim naporima međunarodne zajednice da se podigne donja starosna granica regrutovanja u oružane snage:

a) prema međunarodnom humanitarnom pravu (Dopunski protokol I i II uz Ženevske konvencije iz 1949. godine) regrutovanje dece mlađe od 15 godina u oružane formacije predstavlja kršenje međunarodnog humanitarnog prava.

U članu 77, Dopunskog protokola I iz 1977. godine stoji da su strane u sukobu dužne da preduzmu sve moguće mere da spreče da deca koja nisu dostigla 15 godina starosti direktno učestvuju u neprijateljstvima, a naročito su obavezne da se uzdrže od regrutovanja dece u svoje oružane snage.

b) Regrutovanje dece mlađe od 15 godina i njihovo korišćenje u neprijateljstvima definisano je kao ratni zločin u Statutu Međunarodnog krivičnog suda iz 1998. godine.

c) U Konvenciji o pravima deteta (1989. god.) data je definicija po kojoj je dete svako lice mlađe od 18 godina, ukoliko se u toj zemlji punoletstvo ne stiče ranije. Međutim, članom 38, koji se odnosi na decu i oružani sukob, donja starosna granica za regrutovanje i učestvovanje u neprijateljstvima utvrđena je na 15 godina. Ta donja starosna granica je ista kao ona koja je propisana MHP-om (Dopunski protokoli I i II uz Ženevske konvencije).

d) Nakon više od 10 godina međunarodnih nastojanja, 12. februara 2002. godine je stupio na snagu Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima deteta koji se odnosi na učestvovanje dece u oružanim sukobima.

Ovim Protokolom je donja starosna granica za prinudno regrutovanje u oružane snage pomerena na 18, a za dobrovoljno regrutovanje na 16 godina.

Po ovom Protokolu, države moraju da preduzmu sve mere kako bi se sprečilo da pripadnici njihovih oružanih snaga koji nisu navršili 18 godina direktno učestvuju u neprijateljstvima. Osim toga, oružane grupe koje nisu u sastavu oružanih snaga jedne države, ne smeju ni pod kakvim okolnostima da regrutuju ili koriste u neprijateljstvima osobe mlađe od 18 godina.

KLJUČNE IDEJE

- Deca moraju biti zaštićena za vreme oružanog sukoba. Jedan vid zaštite je postojanje donje starosne granice za regrutovanje u oružane formacije.
- Po MHP-u, starosna granica za prisilno ili dobrovoljno regrutovanje u oružane snage je 15 godina. Član 8 Statuta Međunarodnog krivičnog suda smatra regrutovanje dece mlađe od 15 godina ratnim zločinom.
- U februaru 2002. godine stupio je na snagu Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima deteta i on predstavlja napredak u zaštiti dece time što donju starosnu granicu podiže na 18 godina za prisilno, a na 16 godina za dobrovoljno regrutovanje.

Istraživanje 10

Deca vojnici

Istraživanje 10: Deca vojnici

Istraživanje 10

Deca vojnici

Istraživanje 10: Deca vojnici

Istraživanje 10

Deca vojnici

Istraživanje 10

Deca vojnici

Istraživanje 10: Deca vojnika

